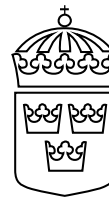

Regeringens proposition

2016/17:131

Grovt fordringsbedrägeri och andra förmögenhetsbrott

Prop.
2016/17:131

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 16 mars 2017

Stefan Löfven

Morgan Johansson
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Bedrägerier med s.k. bluffakturor är ett allvarligt problem för både enskilda och samhället och vållar dessutom svårigheter i rättstillämpningen. Svårigheterna har sin grund i att den straffrättsliga regleringen på detta fält inte är lämpligt avpassad efter omfattande systematiska förfaranden. I förlängningen innebär detta att brottslighetens systematik och samlade negativa effekt inte i tillräcklig utsträckning beaktas vid rubricering av brotten och inte heller får tillräckligt genomslag vid straffmätningen.

För att komma till rätta med detta föreslår regeringen att det i brottsbalken förs in en straffbestämmelse om grovt fordringsbedrägeri. Vad som därigenom straffbeläggs är att i vilseledande syfte rikta betalningsuppsättningar till en vidare krets av mottagare. Brottet föreslås få samma straffskala som de grova svårhetsgraderna av övriga centrala förmögenhetsbrott, dvs. fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Regeringen lägger även fram flera förslag som tar sikte på regleringen av förmögenhetsbrotten i allmänhet.

Det föreslås t.ex. att förekomsten av integritetskränkande inslag i samband med en gärning ska få större genomslag vid bedömningen av om brotten skadegörelse och stöld ska anses vara grova. Vidare föreslår regeringen att straffskalorna för skadegörelse och grov skadegörelse ska skärpas och därigenom bättre överensstämma med vad som gäller för övriga förmögenhetsbrott.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2017.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	6
2.2	Förslag till lag om ändring i terrängkörningslagen (1975:1313)	19
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.	20
3	Ärendet och dess beredning	21
4	En effektivare kriminalisering av systematiska faktura- bedrägerier	22
4.1	Fakturabedrägerier är ett samhällsproblem	22
4.2	Gällande rätt och behovet av en reform.....	23
4.2.1	Med vilka regelsystem kan problemet angripas?.....	23
4.2.2	Behovet av en reform	25
4.3	En ny straffbestämmelse införs	26
4.3.1	Inriktning och avgränsning.....	26
4.3.2	Vad det straffbara handlandet ska bestå i	28
4.3.3	Syftet ska vara att vilseleda till förmögen- hetsöverföring.....	29
4.3.4	Handlandet ska ha avsett betydande värde	31
4.3.5	Brottets beteckning, gradindelning och straffskala	32
4.3.6	Förberedelse och försök	33
4.3.7	Konkurrensfrågor och preskription	34
4.4	Mottagarnas ställning i processen	36
5	Brott som rör fast egendom.....	36
5.1	Bakgrunden till dagens reglering.....	36
5.2	Hur egendomsskyddet i brottsbalken förhåller sig till allmansrätten.....	37
5.3	Finns det skäl att fortsättningsvis särreglera brott mot fast egendom?	39
5.4	Bestämmelserna med anknytning till allmansrätten förenklas, men ska även fortsättningsvis utgöra sär- reglering	40
5.5	Vissa straffbestämmelser om brott mot lös och fast egendom förs samman.....	42
5.5.1	Hittillsvarande reglering av egenmäktigt förfarande, självtäkt och olovligt brukande	42
5.5.2	Hur sammanläggningen ska ske	44
6	Olovlig avledning av elektrisk kraft eller värmeenergi.....	47
6.1	Två brottstyper förs samman	47
6.2	En ny bestämmelse om olovlig energiavledning	48

7	Frågor om beteckning, rubricering och gradindelning av förmögenhetsbrott	49
7.1	Vad ska enligt gällande reglering särskilt beaktas vid brottsrubricering av förmögenhetsbrott?	49
7.1.1	Tillgreppsbroten	49
7.1.2	Oredlighetsbroten	51
7.1.3	Förskingrings- och trolöshetsbroten	53
7.1.4	Skadegörelsebroten.....	54
7.2	Utgångspunkter för en förtydligad ordning	55
7.3	Anvisningar för rubriceringen ska införas för fler gradindelade förmögenhetsbrott	59
7.3.1	Tillgrepp av fortskaffningsmedel	59
7.3.2	Egenmäktigt förfarande	60
7.3.3	Olovlig energiavledning	61
7.3.4	Ocker	62
7.3.5	Häleri	62
7.3.6	Svindleri	63
7.3.7	Olovligt brukande	64
7.4	Ytterligare anvisningar för rubriceringen ska anges för vissa brott.....	65
7.4.1	Stöld och skadegörelse	65
7.4.2	Bedrägeri, förskingring och trolöshet mot huvudman	68
7.5	En ny svårhetsgrad av olovligt förfogande	69
7.6	Vissa ändrade brottsbeteckningar	70
7.6.1	Ringa brott	70
7.6.2	Grova brott	72
7.7	En särskild fråga om åtalsprövning	73
8	Bör straffskalorna för förmögenhetsbroten justeras?	74
8.1	Utgångspunkter och inriktning	74
8.2	Vissa straffskalor ska justeras.....	76
8.2.1	Skadegörelsebroten.....	76
8.2.2	Egenmäktigt förfarande och olovligt förfogande	79
8.2.3	Tillgrepp av fortskaffningsmedel, utpressning och tagande av olovlig väg	82
8.3	Straffskalorna för övriga förmögenhetsbrott bör inte ändras	83
8.3.1	Grova brott	83
8.3.2	Brott av normalgraden	84
8.3.3	Lindrigare brott.....	85
9	En språklig ändring i 30 kap. 8 § brottsbalken	86
10	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	86
11	Konsekvenser	87
11.1	Ekonomiska konsekvenser	87
11.2	Konsekvenser för brottsligheten och för det brottsförebyggande arbetet	89
11.3	Konsekvenser i övrigt.....	90

Prop. 2016/17:131	12	Författningskommentar.....	90
	12.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	90
	12.2	Förslaget till lag om ändring i terrängkörningslagen (1975:1313)	107
	12.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.	107
	Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Stärkt straffrättsligt skydd för egendom (SOU 2013:85) i aktuella delar	109
	Bilaga 2	Betänkandets författningsförslag i aktuella delar	115
	Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	129
	Bilaga 4	Lagrådets yttrande	130
		Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 mars 2017	132

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2016/17:131

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i terrängkörningslagen (1975:1313),
3. lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken¹

dels att 8 kap. 10 a § ska upphöra att gälla,

dels att 9 kap. 3 a § ska betecknas 9 kap. 3 b §,

dels att 4 kap. 4 b §, 8 kap. 2, 4, 7–12 §§, 9 kap. 2, 3, 4–6, 9, 11 och 12 §§, 10 kap. 2–5, 7 och 10 §§, 12 kap. 1–4 och 6 §§ och 30 kap. 8 § ska ha följande lydelse,

dels att det i balken ska införas två nya paragrafer, 9 kap. 3 a § och 12 kap. 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

4 b §²

Den som förföljer en person genom brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,

2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket,

3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket,

4. hemfridsbrott eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 §,

5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §,

6. olovlig identitetsanvändning enligt 4 kap. 6 b §,

7. ofredande enligt 4 kap. 7 §,

8. sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 §,

9. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,

10. *åverkan* enligt 12 kap. 2 § 10. *ringa skadegörelse* enligt första stycket, eller 12 kap. 2 §, eller

11. överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud

döms, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, för olaga förföljelse till fängelse i högst fyra år.

8 kap.

2 §

Är brott som i 1 § sägs med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, *skall* för snat-

Är brott som *avses* i 1 § med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, döms för ringa

¹ Senaste lydelse av

8 kap. 10 a § 2008:264

9 kap. 3 a § 2009:1283.

² Senaste lydelse 2016:485.

teri dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

stöld till böter eller fängelse i högst sex månader.

Prop. 2016/17:131

4 §³

Är brott som i 1 § *sägs* att anse som grovt, *skall* för grov stöld dömas till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Vid *bedömning* huruvida brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om tillgreppet skett efter intrång i bostad, om det avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen *eljest* varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Är brott som *avses* i 1 § att anse som grovt, *döms* för grov stöld till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid *bedömningen* av om brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas om tillgreppet *har* skett efter intrång i bostad *eller annat liknande boende*, om det avsett sak som någon bar på sig *eller hade i sin omedelbara närhet*, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

7 §

Tager och brukar någon olovligt motorfordon eller annat motordrivet fortkaffningsmedel, som tillhör annan, *dömes*, om gärningen *ej* är belagd med straff enligt vad förut i detta kapitel är sagt, för tillgrepp av fortkaffningsmedel till fängelse i högst två år *eller, om brottet är ringa, till böter*.

Är brottet grovt, *dömes* till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Den som olovligt tar och brukar ett motorfordon eller annat motordrivet fortkaffningsmedel som tillhör *någon* annan *döms*, om gärningen *inte* är belagd med straff enligt 1, 2 eller 4–6 §§, för tillgrepp av fortkaffningsmedel till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, *döms* till böter *eller fängelse i högst sex månader*.

Är brottet grovt, *döms* för grovt tillgrepp av fortkaffningsmedel till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid *bedömningen* av om brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas om gärningen *har innefattat våld eller hot om brottslig gärning eller annars* varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

8 §

Den som, i annat fall än *särskilt* i detta kapitel *omförmäles*, olovli-

Den som, i annat fall än *som anges* i detta kapitel, olovligen tar

³ Senaste lydelse 1988:2.

gen tager och brukar eller *eljest* tillgriper något, dömes för egenmäktigt förfarande till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma skall gälla om någon utan tillgrepp, genom att *anbringa* eller bryta lås eller *annorledes*, olovligen rubbar annans besittning eller ock med våld eller hot om våld hindrar annan i utövning av rätt att *kvarhålla* eller *taga* något.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst två år.

och brukar eller på annat sätt tillgriper något, döms för egenmäktigt förfarande till böter eller fängelse i högst ett år. Detsamma gäller om någon utan tillgrepp, genom att *fästa* eller bryta lås eller på annat sätt, olovligen rubbar någon annans besittning och därigenom vållar skada eller olägenhet. För egenmäktigt förfarande döms också den som med våld eller hot om våld hindrar någon annan att utöva sin rätt att *hålla kvar* eller *ta* något.

Är brottet grovt, döms för grovt egenmäktigt förfarande till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld eller hot om brottslig gärning eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

9 §

Rubbar man olovligen annans besittning för att själv taga sig rätt, dömes för självtäkt till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som vidtar någon sådan åtgärd som avses i 8 § för att själv ta sig rätt döms för självtäkt till böter eller fängelse i högst sex månader.

10 §⁴

Avleder någon olovligen elektrisk kraft, döms för olovlig kraftavledning till böter eller fängelse i högst ett år.

Den som olovligen avleder elektrisk kraft döms för olovlig energiavledning till böter eller fängelse i högst ett år. Detsamma gäller den som olovligen avleder värmeenergi ur ett rörledningssystem för uppvärmning eller värmeenergi till ett rörledningssystem för kylning.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Är brottet grovt, döms för grovt olovlig energiavledning till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har varit av särskilt farlig art, avsett betydande

⁴ Senaste lydelse 1993:207.

11 §

Tager någon i skog eller mark olovligen sådant som avses i 12 kap. 2 § *andra stycket* och är ej brottet enligt vad där sägs att anse som åverkan, skall vad i detta kapitel är stadgat angående tillgrepp äga tillämpning.

Gör någon intrång i annans besittning av fastighet, såsom genom att olovligen anbringa eller bryta stängsel, bygga, gräva, plöja, upp- taga väg eller låta kreatur beta, eller skiljer någon obehörigen annan från besittning av fastighet eller del därav, skall vad i 8 och 9 §§ sägs om egenmäktigt förfarande eller självtäkt äga tillämpning.

Tar någon i skog eller mark olovligen sådant som avses i 12 kap. 2 a § och är brottet *inte* att anse som åverkan enligt *den bestämmelsen*, ska vad som är föreskrivet i detta kapitel om tillgrepp tillämpas.

12 §⁵

För försök eller förberedelse till stöld, grov stöld, rån, grovt rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel, *olovlig kraftavledning eller olovlig avledning av värmeenergi* döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för stämpling till grov stöld och stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra rån eller grovt rån. Skulle tillgrepp av fortskaffningsmedel eller *olovlig avledning av värmeenergi*, om brottet fullbordats, ha varit att anse som ringa, ska gärningen dock inte medföra ansvar.

För försök eller förberedelse till stöld, grov stöld, rån, grovt rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel, *grovtt tillgrepp av fortskaffningsmedel, olovlig energiavledning eller grov olovlig energiavledning* döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för stämpling till grov stöld och stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra rån eller grovt rån. Skulle tillgrepp av fortskaffningsmedel, om brottet fullbordats, ha varit att anse som ringa, ska gärningen dock inte medföra ansvar.

9 kap.

2 §⁶

Är brott som i 1 § sägs med hänsyn till skadans omfattning och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, skall för bedräglikt beteende dömas till böter eller

Är brott som avses i 1 § med hänsyn till skadans omfattning och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, döms för ringa bedrägeri till böter eller fängelse i

⁵ Senaste lydelse 2016:508.

⁶ Senaste lydelse 1976:1139.

Prop. 2016/17:131 fängelse i högst sex månader.

Begagnar sig någon av husrum, förtäring, transport, tillträde till föreställning eller annat *dylikt*, som *tillhandahålles* under förutsättning av kontant betalning, och gör *han* *ej* rätt för sig, *dömes*, *vare sig* han vilseleder någon eller *ej*, för *bedrägligt beteende*. Detta gäller dock *icke*, om gärningen avser värde, som *ej* är ringa, och om den i övrigt är sådan som sägs i 1 §.

högst sex månader.

För ringa bedrägeri döms också den som utan att göra rätt för sig tillgodogör sig husrum, förtäring, transport, tillträde till föreställning eller annat sådant som tillhandahålls under förutsättning av kontant betalning, *oavsett om han eller hon* vilseleder någon eller *inte*. Det gäller dock *inte* om gärningen avser värde som *inte* är ringa och om den i övrigt är sådan som avses i 1 §.

3 §⁷

Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, *skall* för grovt bedrägeri dömas till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Vid *bedömande huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om gärningsmannen missbrukat allmänt förtroende eller *begagnat falsk handling* eller vilseledande bokföring eller om gärningen *eljest* varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, *döms* för grovt bedrägeri till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid *bedömningen av om* brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas om gärningsmannen *har* missbrukat allmänt förtroende eller *använt urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap.* eller vilseledande bokföring eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

3 a §

Den som till en vidare krets riktar betalningsuppsmaningar i syfte att vilseleda till handling som innebär vinning för gärningsmannen och skada för mottagaren eller någon i vars ställe denne är döms, om förfarandet har avsett betydande värde, för grovt fordringsbedrägeri till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

⁷ Senaste lydelse 1976:1139.

4 §⁸

Den som genom olaga tvång för-
mår någon till handling eller un-
derlåtenhet som innebär vinning
för gärningsmannen och skada för
den tvingade eller någon i vars stäl-
le denne är, döms, om inte brottet
är att anse som rån eller grovt rån,
för utpressning till fängelse i högst
två år. Om brottet är ringa döms
för ringa utpressning till böter.

Den som genom olaga tvång för-
mår någon till handling eller un-
derlåtenhet som innebär vinning
för gärningsmannen och skada för
den tvingade eller någon i vars stäl-
le denne är döms, om inte brottet
är att anse som rån eller grovt rån,
för utpressning till fängelse i högst
två år. Om brottet är ringa, döms
för ringa utpressning till böter el-
ler fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt döms för grov utpressning till fängelse i lägst ett år
och sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är
grovt ska det särskilt beaktas om gärningen

1. har innefattat våld av allvarligt slag,
2. har innefattat hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen,
sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital
eller som annars har varit av allvarligt slag, eller
3. annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §⁹

Den som vid avtal eller någon an-
nan rättshandling begagnar sig av
någons trångmål, oförstånd, lätt-
sinne eller beroende ställning till
att bereda sig förmån, som står i
uppenbart missförhållande till ve-
derlaget eller för vilken vederlag
inte skall utgå, döms för ocker till
böter eller fängelse i högst två år.

För ocker döms också den som vid kreditgivning i näringsverksamhet
eller i annan verksamhet, som bedrivs vanemässigt eller annars i större
omfattning, bereder sig ränta eller annan ekonomisk förmån, som står i
uppenbart missförhållande till motprestationen.

Är brottet grovt, döms till fäng-
else, lägst sex månader och högst
fyra år.

Den som vid avtal eller någon an-
nan rättshandling utnyttjar någons
trångmål, oförstånd, lättsinne eller
beroendeställning till att bereda sig
förmån, som står i uppenbart miss-
förhållande till motprestationen el-
ler för vilken motprestation inte
ska lämnas, döms för ocker till bö-
ter eller fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för grovt
ocker till fängelse i lägst sex må-
nader och högst fyra år. Vid be-
dömningen av om brottet är grovt
ska det särskilt beaktas om gär-
ningen har avsett betydande värde
eller varit av särskilt farlig eller
hänsynslös art.

⁸ Senaste lydelse 2016:508.

⁹ Senaste lydelse 1986:123.

Den som

1. på ett sätt som är ägnat att försvåra ett återställande tar befattning med något som är frånhänt annan genom brott,
2. bereder sig otillbörlig vinning av annans brottsliga förvärv, eller
3. genom krav, överlåtelse eller på annat liknande sätt hävdar genom brott tillkommen fordran

döms för häleri till fängelse i högst två år.

För häleri döms likaledes den som i näringsverksamhet eller såsom led i en verksamhet, som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning, på ett sätt som är ägnat att försvåra ett återställande förvärvar eller mottar något som skäligen kan antas vara frånhänt annan genom brott.

Är brott som *anges* i första eller andra stycket grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Är brott som *avses* i första eller andra stycket grovt, döms för grovt häleri till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. *Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller varit av särskilt farlig art.*

9 §¹¹

Den som offentliggör eller *eljest* bland allmänheten sprider vilseledande uppgift för att påverka priset på vara, värdepapper eller annan egendom, döms för svindleri till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om någon, som medverkar vid bildande av aktiebolag eller annat företag eller på grund av sin ställning bör *äga* särskild kännedom om ett företag, uppsåtligen eller av grov oaktsamhet offentliggör eller *eljest* bland allmänheten eller företagets intressenter sprider vilseledande uppgift ägnad att påverka *bedömandet* av företaget i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada, döms såsom i första stycket sägs.

Är brott, som i denna paragraf sägs, grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Den som offentliggör eller *på annat sätt* bland allmänheten sprider vilseledande uppgift för att påverka priset på vara, värdepapper eller *någon* annan egendom döms för svindleri till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

För svindleri döms *det också* om någon, som medverkar vid bildande av aktiebolag eller annat företag eller som på grund av sin ställning bör *ha* särskild kännedom om ett företag, uppsåtligen eller av grov oaktsamhet offentliggör eller *på annat sätt* bland allmänheten eller företagets intressenter sprider vilseledande uppgift som är ägnad att påverka *bedömningen* av företaget i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada.

Är brott som *avses* i första eller andra stycket grovt, döms för grovt svindleri till fängelse i lägst sex

¹⁰ Senaste lydelse 1999:164.

¹¹ Senaste lydelse 1993:207.

månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har varit av större omfattning, kunnat medföra avsevärd skada eller annars varit av särskilt farlig art.

11 §¹²

För försök eller förberedelse till bedrägeri, grovt bedrägeri, utpressning, ringa utpressning, grov utpressning, ocker eller grovt häleri och för stämpling till grovt bedrägeri, grov utpressning eller grovt häleri döms det till ansvar enligt 23 kap. Bestämmelserna i 23 kap. 3 § ska dock inte gälla i fråga om försök till utpressning, ringa utpressning eller grov utpressning.

För försök eller förberedelse till bedrägeri, grovt bedrägeri, utpressning, ringa utpressning, grov utpressning, ocker, *grovt ocker* eller grovt häleri och för stämpling till grovt bedrägeri, grov utpressning eller grovt häleri döms det till ansvar enligt 23 kap. Bestämmelserna i 23 kap. 3 § ska dock inte gälla i fråga om försök till utpressning, ringa utpressning eller grov utpressning. *För förberedelse till grovt fordringsbedrägeri döms också till ansvar enligt 23 kap.*

Som för förberedelse till bedrägeri eller grovt bedrägeri döms den som för att bedra försäkringsgivare eller annars med bedrägligt uppsåt skadar sig eller någon annan till person eller egendom. Detsamma ska gälla, om någon med samma uppsåt försöker åstadkomma sådan skada. Har han eller hon innan skadan uppstått frivilligt avstått från att fullfölja gärningen, ska han eller hon inte dömas till ansvar.

Lydelse enligt prop. 2016/17:108

Föreslagen lydelse

12 §¹³

Det som föreskrivs i 8 kap. 13 § om inskränkning i åklagares åtalsrätt ska gälla även de brott som angetts i detta kapitel, dock inte grovt bedrägeri och grov utpressning.

Bedrägeri eller *bedrägligt beteende*, som består i att någon gjort avtalsstridigt uttag på eget kredit- eller tillgångskonto, och *bedrägligt beteende*, som avses i 2 § andra stycket, får åtalas av åklagare endast om åtal är *påkallat* från allmän synpunkt.

Bedrägeri eller *ringa bedrägeri* som består i att någon gjort avtalsstridigt uttag på eget kredit- eller tillgångskonto och *ringa bedrägeri* som avses i 2 § andra stycket får åtalas av åklagare endast om åtal är *motiverat* från allmän synpunkt.

¹² Senaste lydelse 2016:508.

¹³ Senaste lydelse 1994:1411.

10 kap.**2 §**

Är brott som i 1 § sägs med hänsyn till det förskingrades värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, skall för undandräkt dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brott som avses i 1 § med hänsyn till det förskingrades värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, döms för ringa förskingring till böter eller fängelse i högst sex månader.

3 §

Om brott som i 1 § sägs är att anse som grovt, skall för grov förskingring dömas till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Vid *bedömande huruvida* brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningsmannen missbrukat ansvarsfull ställning eller *begagnat falsk handling* eller vilseledande bokföring eller om gärningen *eljest* varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Om brott som avses i 1 § är att anse som grovt, döms för grov förskingring till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid *bedömningen av om* brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har missbrukat ansvarsfull ställning eller *använt urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap.* eller vilseledande bokföring eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

4 §

Den som, i annat fall än *förut* i detta kapitel är *sagt*, med egendom, som han har i besittning men *vartill* ägande- eller säkerhetsrätt är förbehållen eller tillförsäkrad eller *eljest* tillkommer annan, *vidtager åtgärd* varigenom egendomen *frånhandes* den andre eller denne *annorledes* berövas sin rätt, dömes för olovligt förfogande till böter eller fängelse i högst två år.

Den som i annat fall än *som anges i 1, 2 eller 3 § vidtar åtgärd* med egendom, som han eller hon har i besittning men *till vilken* ägande- eller säkerhetsrätt är förbehållen eller tillförsäkrad eller *annars* tillkommer *någon* annan, varigenom egendomen *frånhandes* den andre eller denne *på annat sätt* berövas sin rätt, döms för olovligt förfogande till böter eller fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, döms för olovligt förfogande till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid *bedömningen av om* brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada eller varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.

Om någon, som på grund av förtroendeställning fått till uppgift att för någon annan sköta en ekonomisk angelägenhet eller självständigt hantera en kvalificerad teknisk uppgift eller övervaka skötseln av en sådan angelägenhet eller uppgift, missbrukar sin förtroendeställning och därigenom skadar huvudmannen, döms han eller hon för trolöshet mot huvudman till böter eller fängelse i högst två år. Vad som har sagts nu gäller inte om gärningen är belagd med straff enligt 1–3 §§.

Om brottet är grovt döms för grov trolöshet mot huvudman till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om huvudmannen har tillfogats betydande eller synnerligen kännbar skada, om gärningsmannen har använt *falsk handling* eller vilseledande bokföring eller om gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om någon som har fått till uppgift att sköta en rättslig angelägenhet för någon annan missbrukar sin förtroendeställning till förfång för huvudmannen, döms han eller hon enligt första stycket, även om angelägenheten inte är av ekonomisk eller teknisk art.

Om brottet är grovt, döms för grov trolöshet mot huvudman till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om huvudmannen har tillfogats betydande eller synnerligen kännbar skada, om gärningsmannen har använt *urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap.* eller vilseledande bokföring eller om gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

7 §¹⁵

Om någon olovligen brukar någon annans sak och därigenom vållar skada eller olägenhet, döms han för olovligt brukande till böter eller fängelse i högst ett år.

Den som vållar skada eller olägenhet genom att olovligen bruka någon annans sak döms för olovligt brukande till böter eller fängelse i högst ett år. Detsamma gäller den som vållar skada eller olägenhet genom att olovligen bruka en fastighet som han eller hon innehar men som någon annan har nyttjanderätt eller annan rätt till.

Detsamma skall gälla, om innehavaren av en fastighet brukar denna till men för annans rätt till den genom att olovligen bygga, gräva, plöja, ta upp väg, låta kreatur beta eller vidta någon annan dylik åtgärd.

¹⁴ Senaste lydelse 2016:508.

¹⁵ Senaste lydelse 1993:207.

Är brott enligt första stycket grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Är brottet grovt, döms för grovt olovligt brukande till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

10 §¹⁶

Vad som föreskrivs i 8 kap. 13 § om inskränkning i åklagares åtalsrätt ska gälla även de brott som angetts i detta kapitel, dock inte grov förskingring och *sådan trolöshet mot huvudman som är att anse som grov*.

Undandräkt, olovligt förfogande eller olovligt brukande beträffande egendom som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal om hyra av egendomen eller avtal enligt vilket äganderätten ska övergå först sedan betalning *erlagts* eller som gärningsmannen annars innehar på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, får åtalas av åklagare endast om åtal av särskilda skäl är *påkallat* från allmän synpunkt.

Tagande av muta, givande av muta, handel med inflytande och vårdslös finansiering av mutbrott får åtalas av åklagare endast om åtal är *påkallat* från allmän synpunkt. Att denna inskränkning i vissa fall inte gäller framgår dock av 20 kap. 5 §.

Det som föreskrivs i 8 kap. 13 § om inskränkning i åklagares åtalsrätt ska gälla även de brott som angetts i detta kapitel, dock inte grov förskingring och *grovt trolöshet mot huvudman*.

Ringa förskingring, olovligt förfogande eller olovligt brukande beträffande lös egendom som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal om hyra av egendomen eller avtal enligt vilket äganderätten ska övergå först sedan betalning *skett* eller som gärningsmannen annars innehar på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, får åtalas av åklagare endast om åtal av särskilda skäl är *motiverat* från allmän synpunkt.

Tagande av muta, givande av muta, handel med inflytande och vårdslös finansiering av mutbrott får åtalas av åklagare endast om åtal är *motiverat* från allmän synpunkt. Att denna inskränkning i vissa fall inte gäller framgår dock av 20 kap. 5 §.

12 kap.

1 §¹⁷

Den som förstör eller skadar egendom, *fast eller lös*, till men för annans rätt *därtill*, döms för ska-

Den som förstör eller skadar egendom till men för *någon* annans rätt *till den* döms för skade-

¹⁶ Senaste lydelse 2012:301.

¹⁷ Senaste lydelse 2003:857.

degörelse till böter eller fängelse i högst ett år. görelse till fängelse i högst två år. Prop. 2016/17:131

2 §

Är brott som i 1 § sägs med hänsyn till skadans obetydlighet och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, skall för åverkan dömas till böter.

Den som i skog eller mark olovligen tager växande träd eller gräs eller, av växande träd, ris, gren, näver, bark, löv, bast, ollon, nötter eller kåda eller ock vindfälle, sten, grus, torv eller annat sådant, som ej är berett till bruk, dömes för åverkan, om brottet med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter är att anse som ringa.

Är brott som avses i 1 § med hänsyn till skadans obetydlighet och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, döms för ringa skadegörelse till böter eller fängelse i högst sex månader.

2 a §

Den som i skog eller mark olovligen tar växande träd eller gräs eller träd som fällts av vinden eller sten, grus, torv eller annat som inte är bearbetat döms, om brottet med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter är att anse som ringa, för åverkan till böter. Detsamma gäller den som från växande träd tar ris, grenar, näver, bark, löv, bast, ollon, nötter eller kåda.

3 §

Om brott som i 1 § sägs är att anse som grovt, skall för grov skadegörelse dömas till fängelse i högst fyra år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om av gärningen kommit synnerlig fara för någons liv eller hälsa eller skadan drabbat sak av stor kulturell eller ekonomisk betydelse eller om skadan eljest är synnerligen kännbar.

Om brott som avses i 1 § är att anse som grovt, döms för grov skadegörelse till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har medfört betydande fara för någons liv eller hälsa, om skadan drabbat sak av stor kulturell eller ekonomisk betydelse eller annars är synnerligen kännbar eller om gärningen varit av särskilt hänsynslös art.

Tager man olovlig väg över tomt eller plantering eller över annan äga, som kan skadas därav, dömes för tagande av olovlig väg till böter.

Den som olovligen och på annat än väg färdas över tomt eller plantering, eller över någon annan mark som kan skadas av detta, döms för tagande av olovlig väg till böter eller fängelse i högst sex månader.

Åverkan eller tagande av olovlig väg må, om brottet endast förnärmar enskilds rätt, åtalas av åklagare allenast om åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Ringa skadegörelse, åverkan eller tagande av olovlig väg får, om brottet endast kränker enskilds rätt, åtalas av åklagare bara om åtal av särskilda skäl är motiverat från allmän synpunkt.

30 kap.

8 §¹⁸

Villkorlig dom skall förenas med dagsböter, om inte ett bötesstraff med hänsyn till skyldighet att fullgöra samhällstjänst eller andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt eller om det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter.

Villkorlig dom ska förenas med dagsböter, om inte ett bötesstraff med hänsyn till skyldighet att fullgöra samhällstjänst eller andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt eller det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹⁸ Senaste lydelse 1998:604.

2.2 Förslag till lag om ändring i terrängkörningslagen (1975:1313)

Prop. 2016/17:131

Härigenom föreskrivs att 4 § terrängkörningslagen (1975:1313) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot 1 § första stycket 1–3 eller mot förbud eller föreskrift som har meddelats med stöd av lagen döms till böter. Om gärningen är ringa *skall* inte dömas till ansvar.

Föreslagen lydelse

4 §¹

Den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot *någon av bestämmelserna i* 1 § första stycket 1–3 eller mot förbud eller föreskrift som har meddelats med stöd av lagen döms till böter. Om gärningen är ringa, *ska det* inte dömas till ansvar.

Till ansvar enligt första stycket döms det inte om gärningen är belagd med strängare straff i brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹ Senaste lydelse 1996:1551.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

Åtalsanmälan behöver inte göras i fråga om

1. brott för vilka svårare straff än böter inte föreskrivs,

2. följande brott i brottsbalken, nämligen ofredande (4 kap. 7 §), *snatteri* (8 kap. 2 §), egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 §), *bedrägligt beteende* (9 kap. 2 §), *undandräkt* (10 kap. 2 §), olovligt förfogande (10 kap. 4 §), olovligt brukande (10 kap. 7 §), svikande av försvarsplikt (18 kap. 6 §), lydnadsbrott (21 kap. 5 §) och rymning (21 kap. 7 §).

2. följande brott i brottsbalken, nämligen ofredande (4 kap. 7 §), *ringa stöld* (8 kap. 2 §), *tillgrepp av fortskaffningsmedel som är ringa* (8 kap. 7 §), egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 §), *ringa bedrägeri* (9 kap. 2 §), *ringa utpressning* (9 kap. 4 §), *ringa förskingring* (10 kap. 2 §), olovligt förfogande (10 kap. 4 §), olovligt brukande (10 kap. 7 §), *ringa skadegörelse* (12 kap. 2 §), *tagande av olovlig väg* (12 kap. 4 §), svikande av försvarsplikt (18 kap. 6 §), lydnadsbrott (21 kap. 5 §) och rymning (21 kap. 7 §).

Åtalsanmälan *skall* dock alltid göras, om

Åtalsanmälan *ska* dock alltid göras, om

1. brottet riktar sig mot någon utanför den organisation där den miss-tänkte tjänstgör,

2. målsäganden har förklarat att han eller hon avser att föra talan om enskilt anspråk, eller

3. det finns skäl att anta att påföljden inte kommer att stanna vid böter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Regeringen beslutade den 28 juni 2012 att ge en särskild utredare i uppdrag att undersöka om det finns ett behov av att förstärka det straffrättsliga skyddet för egendom och föreslå de författningsändringar som det finns anledning till (dir. 2012:73). I uppdraget ingick bl.a. att ta ställning till om sådana omständigheter som att brottsligheten haft systematiska inslag eller kan innebära en särskild integritetskränkning bör få större betydelse för brottsrubriceringen av förmögenhetsbrotten.

Utredningen, som tog namnet Egendomsskyddsutredningen, överlämnade i december 2013 betänkandet Stärkt straffrättsligt skydd för egendom (SOU 2013:85). I detta lagstiftningsärende behandlar regeringen samtliga utredningens förslag utom det i en tidigare proposition behandlade förslaget om olovlig användning av annans identitetsuppgifter (prop. 2015/16:150). En sammanfattning av betänkandet och dess lagförslag i relevanta delar finns i *bilaga 1* respektive *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2013/08768/L5).

I propositionen tar regeringen ställning till de lagförslag som läggs fram i betänkandet. Genom dessa ställningstaganden behandlar regeringen – i avsnitt 4.3 – dels ett tillkännagivande av riksdagen om att regeringen ska återkomma med förslag om att skärpa straffen för bedrägeribrott med systematiska inslag och se över bedrägeribrottets utformning för att säkerställa en god anpassning till it-relaterade brott (bet. 2014/15:JuU14 punkt 30, rskr. 2014/15:138), dels ett tillkännagivande om att regeringen ska återkomma med förslag om att införa en ny straffbestämmelse som tar sikte på systematiska fakturabedrägerier (bet. 2014/15:JuU14 punkt 33, rskr. 2014/15:138). Dessa tillkännagivanden är därmed slutbehandlade.

I fråga om följande tillkännagivanden avser regeringen att inhämta beredningsunderlag och därefter återkomma till riksdagen:

- Straffet för bostadsinbrott bör skärpas genom att man inför en ny brottsrubricering, inbrottsstöld, med en högre straffskala än den som gäller för grov stöld (bet. 2014/15:JuU1, rskr. 2014/15:77).
- Regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om att införa ett nytt brott – inbrottsstöld – med minimistraflet fängelse i ett år (bet. 2014/15:JuU14 punkt 26, rskr. 2014/15:138).
- Regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om att kriminalisera försök till häleri av normalgraden (bet. 2014/15:JuU14, rskr. 2014/15:138).
- En ny brottsrubricering som tar sikte på systematiska stölder bör införas (bet. 2015/16:JuU18, rskr. 2015/16:196).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 2 februari 2017 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som framgår av avsnitt 2.1–2.3 i denna proposition.

Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*. Lagrådet har haft synpunkter på formuleringen av ett anfört exempel i författningskommentaren till den föreslagna bestämmelsen om olovlig energiavledning samt efterfrågat yt-

Prop. 2016/17:131 terligare motiv till förslaget att sänka maximistraffet för normalgraden av olovligt förfogande. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 7.3.3 och 8.2.2 samt i författningskommentaren.

4 En effektivare kriminalisering av systemiska fakturabedrägerier

4.1 Fakturabedrägerier är ett samhällsproblem

Vad menas med begreppet?

Termerna fakturabedrägeri och bluffaktura används ibland synonymt som benämning på olika förfaranden varigenom någon förmås att betala en faktura som inte motsvarar någon verklig skuld. Bakom termerna döljer sig emellertid många olika tillvägagångssätt som – i motsats till vad termerna antyder – inte alltid innefattar något vilseledande.

Utifrån skillnader och likheter mellan tillvägagångssätten vid fakturabedrägerier kan företeelsen delas in i de båda huvudkategorierna *bluffakturor* respektive *fakturabedrägeri efter kontakt*.

Med *bluffakturor* avses förfaranden som går ut på att skicka en betalningsuppsmaning i någon form till en mottagare som inte tidigare har haft någon kontakt med avsändaren. Inom denna kategori faller dels fakturor från okända leverantörer, dels fakturor där fakturautställaren har fått fakturan att likna en faktura från någon välkänd leverantör (här kallat kapade fakturor), dels erbjudanden som varit utformade som fakturor men där det har varit svårt att upptäcka att det har varit fråga om ett erbjudande (här kallat erbjudandefakturor). Om betalningsuppsmaningar vid bluffakturor resulterar i betalning eller inte beror i huvudsak på vilken påverkan innehållet och utformningen av själva utskicket har på mottagaren. Betalning kan i dessa fall ske utan att betalningsavsändaren någonsin inser att han eller hon har drabbats av en bluffaktura.

Med *fakturabedrägeri efter kontakt* menas betalningskrav som har eller påstås ha föregåtts av en kontakt av något slag mellan avsändaren och mottagaren och som enligt avsändaren har resulterat i ett avtal mellan dem. Till denna kategori kan hänföras både grundlösa påståenden om att avtal har ingåtts och sådana avtal som fakturamottagaren på olika sätt har blivit vilseledd eller pressad att ingå. I dessa fall kan såväl de tidigare kontakterna som det efterföljande utskicket ha betydelse för mottagarens beslut att betala enligt kravet. Vid fakturabedrägeri efter kontakt har betalningsavsändaren i regel kommit till insikt om att han eller hon har blivit utsatt för någon form av fakturabedrägeri redan innan betalning sker.

Gemensamt för de båda huvudkategorierna av fakturabedrägeri är att de innebär att etablerade affärsformer används utan respekt för uppställda rättsliga spelregler. I många fall handlar det om förfaranden som – om de anmäldes till och kom att utredas av de brottsbekämpande myndigheterna – i och för sig mycket väl kunde bestraffas som bedrägeri. I andra fall rör det sig om förfaranden som får sägas befinna sig i en gråzon.

Fakturabedrägerier har förekommit i flera decennier, men det är först under senare år som förekomsten har kommit att framhållas som ett allvarigare samhällsproblem. Så framgår det t.ex. av en nyligen utförd undersökning att fakturabedrägerier drabbar en stor del av samhället (se SOU 2015:77). Vanligast av de båda huvudkategorierna är bluffakturorna. Av de tillfrågade i undersökningen hade i genomsnitt var femte person, vart tredje företag, var tredje statliga förvaltningsmyndighet, var sjätte domstol och nära nog alla landets kommuner under en tolv månaders period fått ta emot en eller flera sådana fakturor. Fakturabedrägerier efter kontakt var något mindre frekvent förekommande än bluffakturorna.

Tidigare bestod fakturabedrägerier oftast i erbjudanden till företag att få sina kontaktuppgifter införda i en tryckt telefonkatalog eller någon form av register. Enligt uppgift förekommer den typen av förfaranden alltjämt, men tar då oftast sikte på att företag ska omnämnas på t.ex. en hemsida eller i någon förteckning som är åtkomlig via internet. Annars tar sig den aktuella brottsligheten numera alltmer varierade och avancerade uttryck, vilket helt uppenbart är föranlett av den tekniska utvecklingen. Så är det t.ex. möjligt att i vilseledande syfte och med enkla medel göra mycket omfattande utskick av professionellt formgivna fakturor eller ”erbjudanden” som tillsammans avser stora belopp. Ibland är tillvägagångssättet på så sätt särskilt utstuderat att brottsligheten – efter urval med hjälp av folkbokförings- eller bolagsregister – riktas utslutande mot vissa grupper av befolkningen, som av gärningsmännen uppfattas som sårbara. Därigenom kan t.ex. småföretagare och äldre personer komma att bli särskilt utsatta.

Vad som utmärker fakturabedrägerier är att de vanligen inte avser några anmärkningsvärt höga belopp. Det är emellertid klart att brottsligheten sammanlagt måste omsätta mycket stora belopp, eftersom den riktar sig mot så många personer, företag och myndigheter. Redan i det hittills sagda ligger vidare att fakturabedrägerier ofta begås med betydande systematik. Till skillnad från vad som gäller i många andra fall där brottslighet begås systematiskt riktas brotten typiskt sett dessutom mot olika målsägande. Detta innebär att systematiken i brottsligheten oftast inte kan påvisas om inte ett stort antal av brotten blir föremål för utredning. Och varje enskilt brott måste därför styrkas för att det systematiska inslaget ska få genomslag vid straffmätningen. Att detta innebär en mycket stor utredningsbörda är uppenbart och inte ens med ytterligare betydande resurser för de brottsbekämpande myndigheterna kan det förväntas att förfarandena helt skulle kunna elimineras.

4.2 Gällande rätt och behovet av en reform

4.2.1 Med vilka regelsystem kan problemet angripas?

Straffbestämmelsen om bedrägeri

Det står klart att de flesta förfaranden med *bluffakturor* i och för sig torde kunna bestraffas som bedrägeri eller grovt bedrägeri eller försök till sådant brott. Vad som därigenom straffbeläggs är nämligen att någon ge-

Prop. 2016/17:131 nom vilseledande förmår annan till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den vilseledd eller någon i vars ställe denne är. Att någon vilseletts att betala efter att ha fått en faktura från en okänd leverantör eller en erbjudandefaktura eller en kapad faktura utgör således i regel fullbordat bedrägeri.

Vad som emellertid inte kan bestraffas som bedrägeri är fall där fakturamottagaren inte har blivit vilseledd att göra en betalning, utan har betalat av andra orsaker. Sådana orsaker kan vara att han eller hon har – efter att ha blivit föremål för ett *fakturabedrägeri efter kontakt* och kommit till insikt om detta – övertalats att betala eller känt sig pressad att göra det. Såvitt gäller fakturabedrägerier efter kontakt är det vidare att notera att kravet på skada respektive vinning innebär att straffbestämmelsen inte träffar förfaranden som enbart går ut på att vilseleda mottagaren att ingå ett avtal, även om avtalet i och för sig skulle vara förenat med en betalningsförpliktelse. Först om betalning genomförs i enlighet med avtalet och som en följd av vilseledandet kan straffansvar för bedrägeri komma i fråga. I många fall syftar emellertid en sådan efterföljande betalningsuppsmaning inte till att vidmakthålla ett tidigare vilseledande, utan till att försöka pressa fram betalning genom att hänvisa till avtalet. Som framgått är det då inte fråga om bedrägeri. Utanför det straffbara området hamnar även vissa andra fall där avtal har ingåtts – vanligen per telefon – med försäljningsmetoder som kan ifrågasättas.

Civilrättsliga och marknadsrättsliga regler

Många fall av fakturabedrägerier utgör även otillbörlig marknadsföring enligt marknadsföringslagen (2008:486). Bestämmelserna i den lagen begränsar i hög grad möjligheterna att använda sig av otillbörliga marknadsföringsmetoder och samtidigt framstå som en seriös aktör på marknaden. Sanktionerna enligt marknadsföringslagen är emellertid i huvudsak framtidsytande och den offentliga tillsynen av lagens efterlevnad avser konsumentkollektivets intressen. Förfaranden som främst riktar sig mot näringsidkare uppmärksammas därmed inte i samma utsträckning. Därmed ankommer det ofta på bransch- och intresseorganisationer att för näringslivets del driva rättsutvecklingen på det marknadsrättsliga området. Även näringslivets egna åtgärder har betydelse för rättsutvecklingen och klargör vad som ska anses vara god sed i marknadsföring. Det finns därmed möjlighet att tillmäta de marknadsrättsliga normerna betydelse vid den civilrättsliga bedömningen av ett visst förfarande, eftersom de tjänar som riktmärke för vad som är godtagbart.

På den civilrättsliga sidan är avtalslagens regler generellt tillämpliga och har vidsträckt betydelse. Så utgörs det avtalsrättsliga skyddet mot olika former av fakturabedrägerier av dels lagens regler om ogiltighet m.m., dels de regler och den praxis som anger hur avtalsbundenhet alls uppstår. Den befintliga avtalsrättsliga regleringen ger därmed i huvudsak det rättsliga skydd som krävs för att den som drabbats av fakturabedrägeri ska kunna undgå betalningsskyldighet. Emellertid kan det naturligtvis vara förenat med olägenheter och problem att göra sina rättigheter gällande om det uppkommer en tvist om betalningsskyldigheten.

Iakttagelser

Av avsnitt 4.1 har framgått att en stor del av samhället är utsatt för fakturabedrägerier och att förfaranden med bluffakturor är vanligare än fakturabedrägerier efter kontakt. I fråga om bluffakturor kan mörkertalet dessutom på goda grunder antas vara stort. Detta beror framför allt på att flertalet handlingar inte utgör fullbordade bedrägeribrott och att de mottagare som inte betalar bluffakturorna sällan anmäler de bedrägeriförsök som de därmed varit utsatta för. Vidare finns anledning att anta att just denna typ av bedrägerier i tilltagande utsträckning bedrivs i organiserade former. Sådant som den låga anmälningsbenägenheten, den begränsade upptäcktsrisken och det förhållandet att brotten på kort tid kan omsätta betydande summor med relativt måttlig arbetsinsats är då givetvis faktorer som kan verka lockande, inte minst för personer med kriminell belastning. Därmed finns också en påtaglig risk för att vinsterna från verksamhet med bluffakturor kan komma att användas för att finansiera annan brottslig verksamhet.

Formellt träffas förfaranden med bluffakturor i de flesta fall av brottsbalkens bestämmelse om bedrägeri. Som framgått medför emellertid den straffbestämmelsens utformning att det måste ställas höga krav på brottsutredning och bevisning, inte minst i fråga om rekvisitet vilseledande. Utgångspunkten är att varje enskilt vilseledande utgör *ett* brott. För att åklagaren ska kunna styrka vilseledande i varje enskilt fall måste varje målsägande förhöras om varje enskild faktura och – om lagföringen avser fullbordat brott – dessutom om skälet till att han eller hon har betalat. Eftersom det är ett utmärkande drag för bedrägerier med bluffakturor att fakturorna sänds ut i mycket stort antal, krävs stora resurser för att utreda brotten och lagföra gärningsmännen.

Slutsatser

Fakturabedrägerier och i synnerhet förfaranden med bluffakturor får alltså sammantaget stora effekter på samhället. Brottsligheten riskerar också att negativt påverka tilltron till något så avgörande i ett modernt samhälle som betalnings- och faktureringsrutiner. Samtidigt är det tydligt att den straffrättsliga regleringen på detta område inte är lämpligt avpassad efter omfattande systematiska förfaranden. Det innebär i förlängningen att brottslighetens systematik och samlade negativa effekt för samhället inte i tillräcklig utsträckning beaktas vid rubricering av brotten och inte heller får tillräckligt genomslag vid straffmätningen. Detta gäller inte minst eftersom brotten var för sig sällan framstår som särskilt allvarliga.

Mot denna bakgrund är det tydligt för regeringen att det finns ett behov av effektivare sanktioner mot fakturabedrägerier. Vad som hittills sagts visar att detta inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås på civilrättslig eller marknadsrättslig väg och inte heller – på grund av brottets grundläggande konstruktion – genom ändring av straffbestämmelsen om bedrägeri. I stället bör det införas en ny straffbestämmelse som tar sikte på fakturabedrägerier.

De förutsättningar för nykriminalisering som slagits fast i prop. 1994/95:23 är uppfyllda (se bet. 1994/95:JuU2, rskr. 1994/95:40).

4.3 En ny straffbestämmelse införs

4.3.1 Inriktning och avgränsning

Regeringens förslag: En ny straffbestämmelse som tar sikte på systematiska bedrägerier med bluffakturor ska införas i 9 kap. brottsbalken.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot det sätt på vilket utredningen inriktar och avgränsar sitt förslag till straffbestämmelse. Emellertid befarar *Svea hovrätt*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Konsumentverket* att det straffbara området kan vara för snävt avgränsat och pekar då särskilt på det fallet att en målsägande först vilseletts att ingå ett avtal. Att förslaget innebär en kriminalisering på ett tidigt stadium framhålls av *Svea hovrätt* som ändamålsenligt och positivt ur utredningssynpunkt, medan *Attunda tingsrätt* för sin del vill ifrågasätta lämpligheten av en sådan ordning.

Skälen för regeringens förslag

Den nya bestämmelsen ska vara ett bedrägeribrott med tidig fullbordanspunkt

En ny straffbestämmelse ska ha i huvudsak två syften. För det första ska den på ett bättre sätt än vad som är möjligt med dagens reglering medföra att brottslighetens planmässighet och omfattning kan beaktas vid rubricering och straffmätning av brotten. Och för det andra ska den möjliggöra högre effektivitet vid utredning och lagföring av i vart fall de flesta systematiska fakturabedrägerier. I båda dessa hänseenden ska bestämmelsen bota de brister i helhetssyn och effektivitet som visat sig när mera omfattande fakturabedrägerier hittills utretts och lagförts med tillämpning av brottsbalkens bedrägeribestämmelse. Som framgått består dessa tillkortakommanden framför allt i att det även i mycket stora utredningar måste klarläggas att ett fullbordat vilseledande eller försök till vilseledande har ägt rum i varje enskilt fall.

Vad som måste eftersträvas är därför ett straffstadgande som ska vara så konstruerat att det i första hand tar sikte på gärningsmannens handlingsätt – och inslaget av systematik i detta – snarare än på konsekvenserna av agerandet i varje enskilt fall. För att uppnå detta bör den nya bestämmelsen innebära en kriminalisering på ett tidigare stadium än vad som är fallet med den befintliga bedrägeribestämmelsen. Till sin karaktär bör emellertid även det nya stadgandet vara ett bedrägeribrott och således placeras i 9 kap. brottsbalken.

Vilseledande att ingå avtal bör inte omfattas av straffansvaret

Frågan är därefter hur den nya bestämmelsen bör avgränsas. En utgångspunkt som bör gälla – och som på olika sätt ligger i vad som anförs av *Svea hovrätt*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Konsumentverket* – är att det straffbara området inte bör vara alltför snävt utan i stället träffa så många tänkbara brottsupplägg som möjligt, både nuvarande och framtida.

På denna punkt begränsas emellertid manöverutrymmet betydligt av den omständigheten att den nya bestämmelsen ska vara ett bedrägeribrott och därmed måste hänföra sig till vilseledande och förmögenhetsöverföring. Detta innebär t.ex. att förfaranden som uteslutande utgör *vilseledande att ingå ett avtal* – dvs. det första ledet av vad som i avsnitt 4.1 betecknats som fakturabedrägerier efter kontakt – inte kommer att omfattas av det straffbara området. Först om denna inledande fas följs av ett betalningskrav som återoppar sig på avtalet kan förfarandet komma att träffas av straffbestämmelsen. En avgörande förutsättning för detta är emellertid att kravet är så utformat att det kan sägas vidmakthålla det tidigare vilseledandet. Så torde dock långtifrån alltid vara fallet. Inte sällan lär det förekomma en betydande öppenhet på avsändarens sida i fråga om ”avtalets” begränsade legitimitet och kontakterna i denna senare fas syftar då inte till att bevara mottagaren i hans eller hennes villfarelse utan endast till att med hot om rättsliga åtgärder tvinga fram betalning.

Ett fall som det senast beskrivna skulle därmed inte träffas av den nya straffbestämmelsen. Emellertid skulle det – på grund av kravet på vilseledande till förmögenhetsöverföring – inte heller ha omfattats av det befintliga bedrägeristadgandet. Även om förfarandet alltså bör lämnas utanför det straffbara området utgör det naturligtvis ett klandervärt handlande. Den som drabbats kan dock, som framgått av avsnitt 4.2, motsätta sig betalningskrav på civilrättslig väg.

Den nya regleringen ska möjliggöra effektivare utredning och lagföring av bedrägerier med bluffakturor

Av det hittills sagda framgår att det är bedrägerier med bluffakturor som i första hand bör träffas av den nya straffbestämmelsen. Vad som därefter måste avgöras är hur bestämmelsen bör konstrueras för att vid bl.a. straffmätningen på ett bättre sätt kunna beakta brottslighetens planmässighet och omfattning och att möjliggöra högre effektivitet vid utredning och lagföring. Inte minst det senare kravet leder då till att det för straffansvar bör vara tillräckligt att gärningsmannen i vilseledande syfte har avsänt eller på annat sätt förmedlat meddelanden som uppmanar till eller kräver betalning. En sådan konstruktion har den fördelen att det vid lagföringen i många fall bör vara tillräckligt med skriftlig bevisning för att styrka handlingsrekvisitet. Sådan bevisning kan bestå antingen av de fakturor som enskilda målsägande tillhandahållit i brottsutredningen eller – om det under utredningen använts tvångsmedel mot den misstänkte – den information som kan finnas t.ex. på en beslagtagen dator eller hos tele- eller databefordringsföretag. Något förhör under rättegången med varje avsedd mottagare av det som avsänts behöver då inte hållas i ansvarsdelen.

För det fall att brottsutredningen initierats efter anmälningar av målsägande är det uppenbart att det som avsänts också har nått sin avsedda mottagare. Något krav på att adressaten ska ha tagit del av eller ens tagit emot meddelandet ska dock inte ställas upp. Det är därför riktigt – vilket påpekas av *Attunda tingsrätt* – att en nykriminalisering med denna inriktning i vissa fall kan komma att träffa förfaranden beträffande vilka det med dagens reglering inte kunnat sägas föreligga fara för brottets fullbordan och som därför inte ens kunnat bestraffas som försök till bedrä-

geri. Så skulle t.ex. vara fallet om den avsedda mottagaren inte har tagit emot meddelandet och detta visar sig bero på att hans eller hennes adress varit felskriven i det material som t.ex. återfunnits i gärningsmannens dator. Detta är emellertid en avsedd konsekvens av den nya regleringen. Något annat hade dessutom inneburit att gärningsmannen kommit att räknas till godo något som ur hans eller hennes perspektiv närmast varit att se som tillfälligheter.

I avsnitt 4.3.2–4.3.8 gör regeringen detaljerade överväganden om den nya straffbestämmelsens utformning. Frågan om vilken ställning i processen de personer bör ha som mottagit meddelanden – eller varit avsedda som mottagare – behandlas i avsnitt 4.4.

4.3.2 Vad det straffbara handlandet ska bestå i

Regeringens förslag: Det beteende som straffbeläggs genom bestämmelsen ska vara att rikta betalningsuppsmaningar till en vidare krets.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Den uppställda förutsättningen att uppsmaningarna ska ha riktats till en ”vidare krets” anses av *Åklagarmyndigheten* och *Eko-brottsmyndigheten* kunna leda till olika bedömnings- och tillämpnings-svårigheter. Åklagarmyndigheten pekar bl.a. på det förhållandet att det – särskilt när fakturabedrägerier upptäcks efter hand och inte vid ett och samma tillfälle i samband tillslag hos gärningsmannen – kan vara svårt för åklagaren att avgöra i vilket skede ett grovt fordringsbedrägeri ska anses föreligga och utredningsåtgärderna därför inriktas på det brottet i stället för på enskilda bedrägerier. Enligt *Riksdagens ombudsmän* skulle syftet med regleringen kunna förfelas om det som är ett systematiskt förfarande kom att delas upp på flera brott av t.ex. det skälet att gärningsmannen angett olika juridiska personer som avsändare av betalningsuppsmaningarna.

Skälen för regeringens förslag

Att rikta betalningsuppsmaningar ...

När det övervägs hur den nya straffbestämmelsens handlingsrekvisit ska vara utformat är det klart att bedrägerier med bluffakturor ska träffas. Emellertid är det angeläget att från det straffbara området inte utesluta andra straffvärda beteenden som syftar till förmögenhetsöverföring efter vilseledande. Inom ramen för vad som är möjligt av legalitetsskäl bör det straffbara handlandet därför uttryckas så neutralt som möjligt. Mot denna bakgrund är det lämpligt att det första ledet av handlingsrekvisitet ska vara att rikta betalningsuppsmaningar.

Med en sådan lydelse träffas till en början alla de former av bluffakturor som angetts i avsnitt 4.1. Eftersom en betalningsuppsmaning inte alls behöver ha formen av en faktura, omfattas emellertid även annat. I kombination med handlingsrekvisitets andra led och de tillkommande förutsättningar som kommer att behandlas i avsnitt 4.3.3 och 4.3.4 blir det tydligt att vad som avses lika väl skulle kunna vara att gärningsmannen sänder ut osanna meddelanden av innebörd att mottagaren har vunnit

pengar i ett lotteri, fått ett stort arv eller på annat sätt kan göra anspråk på en utbetalning och i samband med detta anvisar mottagaren att till ett visst konto betala en avgift för att kunna få pengarna överförda till sig. På samma sätt torde det beteendet kunna träffas att en gärningsman under vilseledande former uppmanar mottagarna att lämna bidrag till en insamling till ett föregivet välgörande ändamål.

... till en vidare krets

Av den nya straffbestämmelsens syfte följer att tillämpningsområdet bör vara begränsat till relativt omfattande förfaranden. Därigenom kan det säkerställas att straffansvar inte aktualiseras förrän systematiken i brottsligheten har nått en viss högre nivå. Vad som samtidigt måste bevakas är emellertid att bestämmelsen inte ges en lydelse som hindrar att gärningsmannens brottslighet – även om den bedrivits från flera olika plattformar – kan betraktas som en helhet.

Handlingsrekvisitets andra led bör därför innebära att det ska vara till ”en vidare krets” som betalningsuppmaningarna ska ha riktats. På så sätt träffas brottsplaner av flera olika slag. Så kan det t.ex. vara fråga om ett enda större och samtidigt spridande av betalningsuppmaningar lika väl som flera olika utsändningar av något mindre omfattning under en viss tid. I ett fall som det senare blir det därmed avgörande om spridningen kan anses ha skett inom ramen för samma verksamhet och under en tidsmässigt sammanhängande period. Något krav på att det ska vara fråga om helt identiska betalningsuppmaningar med avseende på belopp eller utformning i övrigt följer inte av handlingsrekvisitet, varken i fråga om enstaka större eller flera sammanlagda mindre spridningar. Inte heller ska det vara uteslutet att som en och samma brottsliga verksamhet betrakta spridning av betalningsuppmaningar som haft olika juridiska personer som avsändare, förutsatt att övriga hittills behandlade omständigheter medger det. Vad *Riksdagens ombudsmän* ger uttryck för i det hänseendet lär därför inte behöva befaras.

Alldeles oavsett hur den nya straffbestämmelsen utformas och avgränsas i fråga om bl.a. handlingsrekvisit står det klart att vissa frågor måste överlämnas till rättstillämpningen. Så är givetvis fallet med frågan om vilket handlande som närmare bestämt ska anses falla inom det straffbara området, men även i fråga om sådant som hur två eller flera fall av grovt fordringsbedrägeri ska avgränsas från varandra. Den typen av frågeställningar aktualiseras regelmässigt vid nykriminalisering. Enligt regeringens mening är svårigheterna i detta fall inte större än vad som i allmänhet är fallet. Detta gäller även de av *Åklagarmyndigheten* och *Ekobrottsmyndigheten* förmodade svårigheterna för åklagaren att göra strategiska avvägningar i processen.

4.3.3 Syftet ska vara att vilseleda till förmögenhetsöverföring

Regeringens förslag: Betalningsuppmaningen ska ha skett i syfte att vilseleda till handling som innebär vinning för gärningsmannen och skada för mottagaren eller någon i vars ställe denne är.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: För *Attunda tingsrätt* framstår det inte som nödvändigt att alla betalningsuppsättningar som sänds i vilseledande syfte ska omfattas av straffansvar och tingsrätten föreslår i stället att ansvaret ska begränsas till sådana fall där betalningsuppsättningen rent objektivt är ägnad att vilseleda. *Svea hovrätt* konstaterar för sin del att utredningens förslag i subjektivt hänseende ger uttryck för ett direkt uppsåt och anser att ett sådant uppsåt i vissa situationer kan innebära svårigheter i utrednings- och bevishänseende. Vidare anser hovrätten – i fråga om det uppställda kravet på förmögenhetsöverföring – att det kan finnas utrymme för en gärningsman att kringgå regleringen genom att tillhandahålla någon form av motprestation åt den som fått betalningsuppsättningen riktad till sig. Även *Ekobrottsmyndigheten* noterar att det kan uppstå avgränsningsproblem i de fall där en motprestation erbjuds.

Skälen för regeringens förslag: Den nya straffbestämmelsen ska träffa den som till en vidare krets riktar betalningsuppsättningar. Emellertid är detta inte tillräckligt. Som redan konstaterats i avsnitt 4.3.1 ska bestämmelsen vara ett bedrägeribrott och måste därför på ett direkt sätt hänföra sig även till vilseledande och förmögenhetsöverföring.

När det ska avgöras vad som bör krävas i fråga om *vilseledande* ser regeringen i huvudsak två alternativ. Det ena är att föreskriva att betalningsuppsättningen ska ha skett i syfte att vilseleda mottagaren till handling, vilket skulle innebära ett krav på ett direkt uppsåt på gärningsmannens sida. Det andra är att uppställa ett krav som går ut på att betalningsuppsättningen ska ha varit av beskaffenhet att kunna vilseleda till handling.

Det senare alternativet överensstämmer i sina huvudsakliga beståndsdelar med vad som förordas av *Attunda tingsrätt* och innebär att tonvikten i större utsträckning kommer att läggas på utformningen av förekommande betalningsuppsättningar. Som skäl för en sådan lösning anförs bl.a. att det förekommer sådana uppsättningar som är så oskickligt utformade att de inte rimligen kan tas på allvar av en mottagare och att straffansvaret bör vara förbehållet mera kvalificerat handlande.

Att en sådan lösning innebär vissa fördelar ska inte förnekas. Emellertid är den också behäftad med betydande nackdelar. För regeringen är det t.ex. klart att effektiviteten och slagkraften i en sådan reglering inte på långt när skulle motsvara det behov som identifierats i avsnitt 4.2.2. Vad som sägs där om de sammantaget stora effekterna på samhället av särskilt bedrägerier med bluffakturor och de bristande förutsättningarna hos dagens reglering att fullt ut beakta systematiken i denna brottslighet visar tydligt att en annan lösning krävs.

Av detta skäl bör det i den nya bestämmelsen föreskrivas att betalningsuppsättningarna ska ha skett i syfte att vilseleda till handling. Att ett sådant direkt, vilseledande uppsåt har förelegat är i många fall uppenbart. Det kan t.ex. redan på grund av en fakturas utformning stå klart att den inte har sin grund i något rättsförhållande mellan parterna. Om gärningsmannen – eller den juridiska person som står som avsändare – inte tillhandahåller den typ av varor eller tjänster som avses med en faktura, är det i regel också utan vidare klart att det rör sig om en faktura som skickats i syfte att vilseleda mottagaren. Därmed inte sagt att något större utredningsinsatser i vissa fall också kan krävas.

Vad gärningsmannen genom betalningsupplmaningarna ska ha haft som syfte att vilseleda till är en *förmögenhetsöverföring*, dvs. en handling som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den som uppmaningen riktats till eller någon i vars ställe han eller hon är. Vad som utgör förmögenhetsöverföring är rikligt belyst i den rättspraxis som finns i fråga om bedrägeri och vägledning kan således hämtas därifrån.

Som *Svea hovrätt* och *Ekobrottsmyndigheten* påpekar kan det någon gång förekomma att den som riktat betalningsupplmaningen också tillhandahållit någon form av motprestation åt upplmaningens mottagare. Vid sådant förhållande får det bedömas i varje enskilt fall om denna prestation ska anses vara så betydelselös att skada respektive vinning trots allt ska anses ha uppkommit. För det fall att motprestationen är att betrakta som värdelös eller i det närmaste värdelös råder det givetvis normalt sett ingen tvekan om att förmögenhetsöverföring föreligger. Men även i andra fall där en person vilseleds till att göra en betalning och inte med lätthet kan förvandla motprestationen till pengar – eller något annat som motsvarar den egna prestationen – anses skada normalt ha uppkommit. I ett sådant fall torde det också kunna anses att vinning har uppkommit för gärningsmannen, eftersom normal handelsvinst vanligen betraktas som vinning. Det som remissinstanserna anför i detta avseende utgör därför enligt regeringens mening inte skäl mot den föreslagna konstruktionen.

4.3.4 Handlandet ska ha avsett betydande värde

Regeringens förslag: För straffansvar ska krävas att förfarandet har avsett betydande värde.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser – bl.a. *Åklagarmyndigheten*, *Kronofogdemyndigheten* och *Sveriges advokatsamfund* – ifrågasätter om det med ”betydande värde” bör avses ett så högt belopp som utredningen ger uttryck för.

Skälen för regeringens förslag: Den nya straffbestämmelsen ska ta sikte på omfattande och systematiska bedrägerier med framför allt blufffakturor. Det är då tydligt att bestämmelsens tillämpningsområde bör begränsas till förfaranden som sammantaget avser större värden.

Vid avgörandet av vilket rekvisit som bör användas för att beteckna den värdenivå vid vilken straffansvar ska kunna aktualiseras, kan ledning sökas bland andra förmögenhetsbrott. Det kan noteras att ”betydande värde” sedan länge används som kvalifikationsgrund i bl.a. bestämmelsen om grovt bedrägeri. Det framstår därför som lämpligt att låta detta begrepp utgöra värderekvisit också i den nya straffbestämmelsen. Det beteende som beskrivs där bör alltså utlösa straffansvar bara om förfarandet avsett betydande värde. Det får ankomma på rättstillämpningen att med beaktande av syftet med respektive kriminalisering avgöra vad som bör förstås med värdenivån i de olika förmögenhetsbrott där nivån förekommer.

Rent allmänt kan emellertid sägas att det vid betalningsupplmaningar som var och en avser ett relativt lågt belopp givetvis krävs ett större antal

Prop. 2016/17:131 uppmaningar för att uppfylla rekvisitet betydande värde än om varje betalningsuppmaning avser högre belopp. Om det totala beloppet inte är tillräckligt högt, kan straffansvar således vara uteslutet trots att förfarandet riktats mot en vidare krets. Och på motsvarande sätt kan det naturligtvis – fastän mindre sannolikt – någon gång förekomma att nivån ”betydande värde” uppnåtts redan vid ett fåtal betalningsuppmaningar, utan att rekvisitet vidare krets är uppfyllt. Även något sådant skulle därmed utesluta straffansvar. Vid förhållanden som dessa kan emellertid handlandet i stället bedömas som bedrägeri, grovt bedrägeri eller försök till något av detta, om förutsättningarna för det är uppfyllda.

4.3.5 Brottets beteckning, gradindelning och straffskala

Regeringens förslag: Brottet ska betecknas *grovt fordringsbedrägeri* och därmed bara finnas i en grov svårhetsgrad. Straffet ska vara fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Vissa remissinstanser – bl.a. *Attunda tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* – har synpunkter på den föreslagna brottsbeteckningen. Enligt *Riksdagens ombudsmän* inger det från principiella och systematiska utgångspunkter betänkligheter att endast införa en grov svårhetsgrad av brottet. Även *Åklagarmyndigheten* och *Stockholms universitet (juridiska fakulteten och samhällsvetenskapliga fakulteten)* anser att det bör övervägas att komplettera bestämmelsen med en lägre svårhetsgrad.

Skälen för regeringens förslag

Brottsbeteckningen

Som framgått redan av avsnitt 4.3.1 ska det nya brottet vara ett bedrägeribrott. Ordet bedrägeri bör därför förekomma i brottets beteckning. Med beaktande av vad den nya bestämmelsen avser att straffbelägga framstår fordringsbedrägeri som en lämplig beteckning. Som kommer att framgå i det följande ska den nya straffbestämmelsen bara finnas i en grov svårhetsgrad. Brottsbeteckningen bör därför vara *grovt fordringsbedrägeri*.

Gradindelning och straffskala

Syftet med den nya straffbestämmelsen är bl.a. att den på ett bättre sätt än vad som är möjligt med dagens reglering ska medge att brottslighetens planmässighet och omfattning beaktas vid rubricering och straffmätning av brotten. Mot denna bakgrund står det klart att det saknas behov av en svårhetsgrad av brottet som tar sikte på mindre omfattande förfaranden. Brottet bör därför – på samma sätt som grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning – bara finnas i en grov svårhetsgrad.

Även brottets straffskala bör givetvis ta höjd för mera straffvärda förfaranden. I likhet med de grova svårhetsgraderna av andra centrala förmögenhetsbrott ska grovt fordringsbedrägeri därför ha en straffskala löpande från fängelse i sex månader till fängelse i sex år. Några nämnvärda olägenheter i form av tröskeeffekter eller andra negativa konsekvenser

leder detta inte till. Som konstaterats tidigare måste en straffbestämmelse som tar sikte på omfattande systematisk brottslighet avgränsas i olika avseenden. I det ligger att tröskeeffekter i någon mån kan uppstå. Inte heller i övrigt bör problemet överskattas, i all synnerhet som det redan finns andra straffbestämmelser – framför allt bedrägeri och försök till bedrägeri – som i många fall kommer att fånga upp de förfaranden som av något skäl inte uppfyller rekvisiten i den nya straffbestämmelsen.

4.3.6 Förberedelse och försök

Regeringens förslag: Förberedelse till grovt fordringsbedrägeri ska vara kriminaliserat.

Regeringens bedömning: Något behov av att kriminalisera försök till grovt fordringsbedrägeri finns inte.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens i fråga om förberedelsekriminalisering. Dock föreslår utredningen att även försök till grovt fordringsbedrägeri ska straffbeläggas.

Remissinstanserna: *Riksdagens ombudsmän* anser att grovt fordringsbedrägeri till sin karaktär närmast är att se som ett försöksbrott och ifrågasätter av detta skäl behovet av en kriminalisering på försöks- och förberedelsestadierna. För *Attunda tingsrätt* framstår utrymmet för både försök och förberedelse som mycket begränsat och tingsrätten anser att skäl talar emot en kriminalisering av osjälvständiga brottsformer. Även *Sveriges advokatsamfund* frågar sig vilka gärningar som skulle utgöra försök till grovt fordringsbedrägeri. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Stockholms universitet (juridiska fakulteten och samhällsvetenskapliga fakulteten)* ifrågasätter behovet av att kriminalisera försök, men däremot inte förberedelse.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Om ett händelseförlopp inte nått så långt att brottet fullbordats, kan straffansvar aktualiseras enligt bestämmelserna om bl.a. försök och förberedelse till brott. Försöksbrotten utgör brott på verkställighetsstadiet, medan förberedelse avser brott på planeringsstadiet. Till skillnad från vad som är fallet vid medverkan till brott förutsätter straffansvar för försök, förberedelse och stämpling att det för det aktuella brottet är särskilt föreskrivet att brottet är straffbelagt på dessa stadier.

Har någon börjat utföra ett visst brott utan att det kommit till fullbordan, ska han eller hon enligt 23 kap. 1 § brottsbalken dömas för försök till brottet. För ansvar krävs dock att det förelegat fara för att handlingen skulle leda till brottets fullbordan eller att sådan fara varit utesluten endast på grund av tillfälliga omständigheter.

Förberedelse till brott kan sägas vara av materiell natur och avser befattningsmedel med något som är särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid brott. Ansvar för förberedelse kan enligt 23 kap. 2 § första stycket brottsbalken dömas ut då brottets utförande inte har påbörjats men gärningsmannen tar emot eller lämnar pengar eller annat som betalning för ett brott eller för att täcka kostnader för utförandet av ett brott. För förberedelse döms också den som skaffar, tillverkar, lämnar, tar emot, förvarar, transporterar, sammanställer eller tar annan liknande befattningsmedel

Prop. 2016/17:131 något som är särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid ett brott. Allt detta under förutsättning att åtgärderna vidtas med uppsåt att utföra eller främja brott. Ett villkor för att ansvar för förberedelse ska kunna utkrävas är att faran för brottets fullbordan inte varit ringa. Därtill kommer att ansvar för förberedelse bara kan aktualiseras vid uppsåtliga brott. Uppsåtet behöver dock inte hänföra sig till en konkret gärning, utan det räcker med att uppsåtet omfattar att brott av aktuellt slag förr eller senare kommer till stånd.

För regeringen är det tydligt att vad som rent allmänt kunde motivera en kriminalisering på förberedelse- och försöksstadiet av grovt fordringsbedrägeri är att brottet utgör en allvarlig form av kriminalitet som inte sällan förekommer som ett led i brottslighet som utövas i organiserad form. Mot denna bakgrund är det givetvis i och för sig angeläget att ingripande kan ske på ett tidigt stadium.

Såvitt gäller kriminalisering av försök måste emellertid konstateras att grovt fordringsbedrägeri har en så tidig fullbordanspunkt att utrymme för försök till brott måste i praktiken saknas. En kriminalisering på det stadiet krävs därför inte.

Frågan är därefter om det finns skäl att göra en annan bedömning i fråga om förberedelse. Visserligen får det anses vara en huvudregel att även försök till brott är belagt med straff i fråga om de brott som kriminaliseras på förberedelsestadiet. Emellertid måste undantag vara tänkbara – jfr t.ex. prop. 2010/11:76 – och inte heller systematiska skäl kan anses hindra att man kriminaliserar förberedelse till ett brott utan att försök till samma brott är eller görs straffbart. Ett sådant undantagsfall är för handen här och regeringen kan se goda skäl och ett praktiskt behov av att som förberedelse kriminalisera t.ex. den åtgärden att någon sammanställer ett register i syfte att betalningsuppsmaningar ska skickas till dem som anges i registret. Grovt fordringsbedrägeri bör därför vara kriminaliserat på förberedelsestadiet.

4.3.7 Konkurrensfrågor och preskription

Regeringens bedömning: Sedvanliga principer för konkurrens och konsumtion bör tillämpas i fråga om grovt fordringsbedrägeri. Detta innebär att det vid konkurrens mellan grovt fordringsbedrägeri och ett annat brott med samma skyddsintresse ska dömas enbart för det brott som har den strängare straffskalan. Även preskription bör ske enligt vanliga principer, dvs. med utgångspunkt från varje enskild betalningsuppsmaning eller liknande meddelande.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Enligt *Riksdagens ombudsmän* skulle en målsägande som har utsatts för ett fullbordat bedrägeri kunna gå miste om sin möjlighet att få ersättning av gärningsmannen om brottet ingick som ett moment i ett grovt fordringsbedrägeri, detta eftersom bedrägeri av normalgraden avseende samma gärningar då anses vara konsumerat. *Eko-brottsmyndigheten* anser att frågan om konkurrens kan vålla problem, eftersom kvalificerade former av bedrägerier med bluffakturor ofta kan bedömas som flera grova brott. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala*

universitet framhåller att det kommer att uppstå konkurrenssituationer mellan de gärningar som tillsammans kan utgöra ett fullbordat grovt fordringsbedrägeri och de gärningar som utgör försök till eller fullbordat bedrägeri och anser att en subsidiaritetsklausul kunde övervägas för lösa den frågan.

Skälen för regeringens bedömning

Konkurrens i förhållande till andra brott

Grovt fordringsbedrägeri har klara beröringspunkter med bl.a. bedrägeri. Att detta kan leda till avgränsningssvårigheter ligger i sakens natur och är inte på något sätt unikt.

Som framgått avgränsas grovt fordringsbedrägeri i förhållande till bedrägeri främst därigenom att det för brottets fullbordan är tillräckligt att gärningsmannen har riktat betalningsuppsmaningar och att detta har skett till en vidare krets. Det beteende som utgör grovt fordringsbedrägeri innefattar alltså normalt ett stort antal fall av bedrägeri eller försök till bedrägeri. För att lösa uppkommande konkurrenssituationer ska sedvanliga regler tillämpas. Detta innebär normalt att det vid konkurrens mellan grovt fordringsbedrägeri och ett annat brott med samma skyddsintresse ska dömas enbart för det brott som har den strängare straffskalan. För övriga konkurrenssituationer som kan förekomma får domstolen göra en prövning i varje enskilt fall enligt gällande konkurrensprinciper. Det gäller bl.a. i fråga om det av *Ekobrottsmyndigheten* utpekade fallet med brott som även uppfyller rekvisiten för grovt bedrägeri.

Av det anförda följer att regeringen inte ser behov av att överväga någon subsidiaritetsklausul av det slag som *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* för på tal.

Av avsnitt 4.4. kommer att framgå att de mottagare av betalningsuppsmaningar som har betalat och därigenom lidit skada har ställning av målsägande vid lagföring av grovt fordringsbedrägeri. Till skillnad från vad *Riksdagens ombudsmän* anför riskerar således inte en målsägande som utsatts för ett fullbordat bedrägeri att lida rättsförlust till följd av att bedrägeriet anses konsumerat av det grova fordringsbedrägeriet.

I förhållande till förfalskningsbrott bör det normalt inte uppstå några konkurrenssituationer. En faktura utgör en betalningsuppsmaning och är endast i undantagsfall att betrakta som en urkund. Att upprätta eller skicka ut osanna eller falska fakturor innebär vanligtvis inte heller fara i bevishänseende och medför därför inte straffansvar för förfalskningsbrott.

Inga särregler för preskription av brotten

Eftersom grovt fordringsbedrägeri kan vara ett brott som är utsträckt i tiden, är det rimligt att preskription sker successivt med utgångspunkt i varje tillfälle då en betalningsuppsmaning eller ett liknande meddelande riktats till mottagare. Enligt 35 kap. 1 § brottsbalken kommer preskriptionstiden för det nya brottet att vara tio år, vilket överensstämmer med vad som gäller för t.ex. grovt bedrägeri.

Regeringens bedömning: Mottagare av betalningsuppmaningar som har verkställt betalning och därigenom lidit ekonomisk skada har ställning som målsägande vid lagföring av grovt fordringsbedrägeri.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Bland annat *Åklagarmyndigheten* och *Kronofogdemyndigheten* uttalar sig om fakturamottagarnas ställning som målsägande.

Skälen för regeringens bedömning: Den mot vilken ett brott har begåtts eller som av brottet blivit förnärmad eller lidit skada är enligt 20 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken målsägande. Det innebär att de mottagare av betalningsuppmaningar som har betalat och därigenom lidit ekonomisk skada har ställning av målsägande i ett mål om grovt fordringsbedrägeri. Av detta följer att det under förundersökningen måste undersökas vilka av mottagarna som har betalat. För detta ändamål måste kontakt naturligtvis tas med dem. Detta kan göras under enklare former, t.ex. genom ett standardbrev.

Att en mottagare av en betalningsuppmaning inte skulle ha ställning som målsägande bara av det skälet att han eller hon inte har gjort en ekonomisk förlust i frågasätts dock av *Kronofogdemyndigheten*, som anser att redan den omständigheten att någon blivit föremål för en ansökan om betalningsföreläggande med anledning av en sådan uppmaning innebär att vederbörande drabbats av olägenhet. Vid en jämförelse med bedrägeribrottet kan konstateras att den som i det fallet utsatts för ett försöksbrott har ställning som målsägande. Emellertid innefattar ett bedrägeribrott ett mer direkt förnärmande än vad som är fallet med grovt fordringsbedrägeri, som till sin konstruktion – och med hänsyn till syftet med kriminaliseringen – i någon mån också är ett brott mot samhället. En utmärkande faktor för det grova fordringsbedrägeriet är också att gärningsmannen inte vet och är helt likgiltig inför vem som tar emot betalningsuppmaningen. Det leder till att endast den som har betalat med anledning av en till honom eller henne riktad betalningsuppmaning bör anses ha ställning som målsägande i ett mål om grovt fordringsbedrägeri.

5 Brott som rör fast egendom

5.1 Bakgrunden till dagens reglering

Regleringen i brottsbalken av vad som ska vara straffbart i fastighetsförhållanden är ett arv från äldre strafflagar. Traditionen att hålla isär denna reglering från regleringen av motsvarande förmögenhetsbrott som avser lös egendom har förts vidare och kommit att bestå. Så har t.ex. dagens straffbestämmelser om åverkan (12 kap. 2 § andra stycket), tillgrepp i skog och mark (8 kap. 11 §) och tagande av olovlig väg (12 kap. 4 §) sitt ursprung i bestämmelser i 1864 års strafflag. Dessa bestämmelser innehöll redan från början en uppräkningslista av såväl vilka gärningar som var

straffbara som vilka konkreta naturprodukter som det var straffbelagt att tillgripa. Visserligen företogs under 1940-talet en omfattande översyn av strafflagen, som bl.a. resulterade i att straffbestämmelserna om åverkan och tagande av olovlig väg fördes till samma kapitel som skadegörelsebrotten. Bestämmelsen om åverkan kom dock även efter dessa lagändringar att innehålla en mycket detaljerad uppräkningslista av dels vilka skadegörande handlingar i skog och mark som utgjorde en privilegierad form av skadegörelse, dels vilka naturprodukter som det var förbjudet att ta. Tillgrepp av sådana produkter skulle under vissa förutsättningar bedömas som det mindre allvarliga brottet åverkan, i stället för stöld eller annat tillgreppsbrott eller förskingring. Bestämmelsen om tagande av olovlig väg kvarstod i huvudsak oförändrad.

Att den kasuistiska beskrivningen av vad som var straffbart som åverkan bevarades får i första hand tillskrivas den omständigheten att det i avvaktan på då förutsedda civilrättsliga regler om var och ens rätt att ta andra naturprodukter än de uppräknade ansågs finnas behov att motsatsvis kunna utläsa den rätten ur straffbestämmelsen. Skälet till att det uppställdes en särskild regel om åverkan var därmed inte primärt ett upplevt behov av att särskilt reglera skadegörelse på fast egendom, utan att indirekt reglera gränserna för allemansrätten.

5.2 Hur egendomsskyddet i brottsbalken förhåller sig till allemansrätten

Allemansrätten

Allemansrätten kan beskrivas som en på sedvana grundad begränsad rätt för alla att använda annans fastighet, framför allt genom att färdas över den till fots och att under kortare tid vistas på fastigheten samt att där ta vissa naturprodukter (se prop. 1993/94:117 s. 18 f.). Sedan 1995 är allemansrätten grundlagsskyddad, dock utan att den definierats. Rätten gäller oberoende av fastighetsägarens samtycke, men är begränsad. Exakt var gränserna går är inte klart och någon samlad reglering finns inte. Allemansrätten anses dock motsatsvis kunna utläsas av vissa straffbestämmelser, framför allt de som rör tillgrepp i skog och mark och förbud mot att färdas över annans mark. De straffbestämmelser som förbjuder vissa förfaranden på annans mark utgör emellertid inte någon uttömmande reglering av vad man inte får göra. Ett visst förfarande kan vara otillåtet även om det inte är straffbart (se NJA 1996 s. 495).

I de två utredningar där man under senare år har haft anledning att överväga om allemansrättens innebörd bör lagregleras (Fri- och rättighetskommittén och Miljöbalksutredningen) har bedömningen gjorts att det inte är lämpligt att införa en samlad reglering. I propositionen till miljöbalken konstaterades att det inte var aktuellt att generellt lagreglera allemansrättens innebörd, eftersom en sådan lagstiftning skulle innebära att den sedvanerättsliga grunden för att vistas i naturen skulle ryckas undan. Detta ansågs på sikt kunna medföra en oönskad inskränkning av allemansrätten. Det ansågs dessutom vara svårt att generellt och exakt ange allemansrättens innebörd, bl.a. av den orsaken att sedvanan varierar mellan olika delar av landet (se prop. 1997/98:45, del 1, s. 301). I 7 kap.

Prop. 2016/17:131 1 § miljöbalken infördes emellertid en allmän bestämmelse om allemansrätten som föreskriver att var och en som utnyttjar allemansrätten eller annars vistas i naturen ska visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den. Miljöbalken innehåller även bestämmelser som mer konkret syftar till att skydda allemansrätten. Som exempel kan nämnas regleringen av strandskydd (7 kap. 13 §) och regeln om stängselgenombrott (26 kap. 11 §).

Tillgrepp i skog och mark

Av sedvanerätt följer att det som utgångspunkt är tillåtet att färdas över annans mark och att där plocka naturprodukter som vilda bär, blommor och svamp. Den rätten är dock som redan framgått inte närmare reglerad. Däremot finns det straffbestämmelser som begränsar vissa förfaranden i skog och mark till skydd för markägaren.

I 12 kap 2 § andra stycket brottsbalken straffbeläggs ringa tillgrepp av vissa naturprodukter som åverkan. I paragrafen räknas det upp vilka dessa produkter är, nämligen växande träd eller gräs, eller av växande träd ris, gren, näver, bark, löv, bast, ollon, nötter eller kåda, vindfälle, sten, grus, torv eller annat sådant som inte är berett till bruk. Straffet för åverkan är böter.

Genom att placera bestämmelsen i 12 kap. brottsbalken har lagstiftaren markerat att tillgrepp av de uppräknade naturprodukterna undantagits från regleringen av tillgrepp i 8 kap. brottsbalken. Genom en skrivning i 8 kap. 11 § första stycket görs dock 8 kap. tillämpligt på icke ringa tillgrepp av sådana naturprodukter som anges i 12 kap 2 § andra stycket och tillgrepp av naturprodukter som är beredda till bruk (se t.ex. NJA 1986 s. 637). Sådana tillgrepp kan alltså, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, bedömas som stöld, grov stöld, egenmäktigt förfarande eller självtäkt.

Vad som gäller för tillgrepp i skog och mark av sådant som inte nämns i 12 kap. 2 § andra stycket brottsbalken, t.ex. bär eller svamp, anges däremot inte. En motsatsvis tolkning av 8 kap. 11 § första stycket och 12 kap. 2 § andra stycket ger dock vid handen att tillgrepp av sådana naturprodukter varken ska bestraffas som tillgrepp enligt 8 kap. eller som åverkan. Av rättsfallet NJA 1986 s. 637 framgår emellertid att det inte är straffritt att ta hur mycket som helst av en naturprodukt som inte anges i 12 kap. 2 §. I det fallet dömdes en man för stöld för att ha tillgripit stora mängder vitlav till ett betydande ekonomiskt värde.

Det finns även andra straffbestämmelser som begränsar allemansrätten men som i första hand har andra skyddsintressen än enskilds egendom. Som exempel kan nämnas lagstiftningen som syftar till att bevara skyddade arter eller miljön som helhet. I 29 kap. miljöbalken finns straffbestämmelser som reglerar bl.a. miljöbrott (1 §), områdesskyddsbrott (2 §), artskyddsbrott (2 b §) och nedskräpning (7 och 7 a §§) och olika brott mot meddelade föreskrifter.

Förbud mot att färdas över annans mark

Rätten att färdas över annans mark begränsas i huvudsak av bestämmelsen om tagande av olovlig väg i 12 kap. 4 § brottsbalken. Där straff-

beläggs förfarandet att ta olovlig väg över tomt eller plantering eller över annan äga, som kan skadas av förfarandet. Straffet är böter.

Att ta olovlig väg över tomt eller plantering är straffbart oavsett om någon skada uppkommer eller inte. Att ta olovlig väg över annan äga är däremot endast straffbart om det finns risk för skada. Straffbestämmelsen är alltså delvis konstruerad som ett farebrott. Det krävs inte att någon skada faktiskt har uppstått. Har det uppkommit skada kan i stället bestämmelserna om skadegörelse tillämpas. Genom uttrycket olovlig väg markeras att det för straffansvar krävs att gärningen medför intrång i någon annans rätt till marken. De fall där det finns samtycke eller en rätt som har stöd i författning eller avtal att färdas på marken i fråga omfattas inte av det straffbara området. Med att ta väg menas att man färdas där det inte finns någon väg eller gångstig. Bestämmelsen om tagande av olovlig väg innebär att vissa förfaranden som varken innebär någon förmögenhetsförlust eller skada för markägaren, och som inte heller innebär att besittningen till fastigheten rubbas (annat än ytterst tillfälligt), ändå kan vara straffbara.

Motortrafik anses överhuvudtaget inte ingå i allemansrätten. Körning i terräng med motordrivet fordon förbjuds också i terrängkörningslagen (1975:1313) och på enskild väg i trafikförordningen (1998:1276). Genom 1 § terrängkörningslagen förbjuds körning i terräng med motordrivet fordon för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk bl.a. på barmark. Lagen har naturen som sitt primära skyddsintresse och förbudet mot terrängkörning gäller även mot markägaren. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot förbudet döms till böter.

Ägaren till en enskild väg kan förbjuda trafik med motordrivna fordon eller ett visst eller vissa slag av sådana fordon på vägen, oavsett om trafiken medför skaderisk eller inte. Förbudet ska utmärkas med vägmärke eller på annat tydligt sätt. Överträdelse bestraffas med böter enligt 10 kap. 10 § och 14 kap. 3 § trafikförordningen.

Att vistas på annans mark kan också vara straffbart som hemfridsbrott enligt 4 kap. 6 § brottsbalken, om det innebär att man olovligen intränger eller kvarstannar i någons bostad, till vilken även gård räknas.

5.3 Finns det skäl att fortsättningsvis särreglera brott mot fast egendom?

Regeringens bedömning: Förmögenhetsbrott som riktar sig mot fast egendom bör inte längre särregleras, med undantag för de straffbestämmelser som indirekt reglerar allemansrätten.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att utgångspunkten att inte ändra några av de straffbestämmelser som indirekt reglerar allemansrätten är riktig och viktig. *Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)* tillstyrker i stort sett tankarna på att ta bort skillnaderna i reglering av brott med avseende på fast respektive lös egendom, men har vissa synpunkter såvitt gäller de straffbestämmelser som tjänar som definition av allmansrättens gränser (se vidare avsnitt 5.4).

Skälen för regeringens bedömning: Bland bestämmelserna om för-mögenhetsbrott finns det fortfarande några särskilda bestämmelser som rör fast egendom. Som tidigare redovisats fyller en del av dessa en viktig funktion genom att de sätter gränser för den grundlagsskyddade allemansrätten. Detta gäller bestämmelsen om åverkan i 12 kap. 2 § andra stycket brottsbalken och den hänvisning till detta lagrum som finns i 8 kap. 11 § första stycket samt bestämmelsen om tagande av olovlig väg i 12 kap. 4 §. Gränserna för allemansrätten har inte angetts på annat sätt än att dessa anses kunna utläsas motsatsvis av innehållet i och placeringen av dessa straffbestämmelser.

Samma funktion fyller däremot inte det förbud mot mer ingripande besittningsintrång – i form av t.ex. fysiska ingrepp i marken – som finns i 8 kap. 11 § andra stycket brottsbalken. Uppräkningen i den bestämmelsen av förbjudna åtgärder syftar till att ange vilken grad av intrång i besittningen av en fastighet som det ska röra sig om för att förfarandet ska vara straffbart som de även på lös egendom tillämpliga brottstyperna egenmäktigt förfarande eller självtäkt. Det är således inte fråga om att undanta några särskilda åtgärder från det straffbara området.

I brottsbalken finns även andra bestämmelser som först straffbelägger vissa förfaranden med lös egendom och därefter särskilt anger att motsvarande ska gälla även vissa förfaranden med fast egendom. Exempel på detta är olovligt brukande av fastighet (10 kap. 7 § andra stycket) och skadegörelse (12 kap. 1 §).

Att på detta sätt särreglera vissa brott som rör fast egendom leder inte sällan till en systematik som brister i överskådlighet, vilket i sin tur kan leda till att vissa straffbestämmelser sällan kommer till användning. Därmed riskerar dessa bestämmelser också att mista sin normerande och handlingsdirigerande verkan. Till detta kommer att den ålderdomliga utformningen av lagtexten, bl.a. de kasuistiska inslagen, gör att bestämmelserna blir svårtillgängliga. Mot denna bakgrund är det regeringens uppfattning att det – med undantag för de bestämmelser genom vilka allemansrättens gränser indirekt anges – inte finns några bärande skäl att i fortsättningen särreglera brott som rör fast egendom. Regleringen bör därför i så stor utsträckning som möjligt samordnas med motsvarande straffbestämmelser rörande lös egendom. Överväganden med denna inriktning görs i avsnitt 5.5. Dessförinnan gör regeringen i avsnitt 5.4 vissa överväganden kring brotten med koppling till allemansrättens gränser.

5.4 Bestämmelserna med anknytning till allemansrätten förenklas, men ska även fortsättningsvis utgöra särreglering

Regeringens förslag: Den form av åverkan som avser tillgrepp av vissa naturprodukter ska i fortsättningen regleras i en särskild straffbestämmelse. För brottstypen ska samma straffskala och åtalsbestämmelser gälla som hittills.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: När det gäller straffbestämmelser som tjänar som definition av allemansrättens gränser anser *LRF* att det finns företeelser som i dag inte är straffrättsligt reglerade och där det behövs en sådan reglering för att rimliga möjligheter att vidta åtgärder ska finnas för en fastighetsägare. Mot denna bakgrund menar *LRF* att det bör finnas en bestämmelse som gör det straffbart att olovligen bo på annans mark. Övriga remissinstanser yttrar sig inte särskilt.

Skälen för regeringens förslag

De straffrättsliga gränserna för allemansrätten

Det ekonomiska intresset av att skydda markägarens rätt till naturprodukter är inte detsamma i dag som tidigare. Samtidigt finns det naturprodukter som det enligt sedvanerätt anses stå var och en fritt att ta och som i dag kan ha ett saluvärde som är betydande. De samhällsförändringar och den teknikutveckling som skett från 1800-talets mitt har på ett väsentligt sätt ändrat förutsättningarna för allemansrätten.

Bristen på närmare reglering av allemansrättens gränser ger från tid till annan upphov till debatt. En ibland återkommande fråga i sådana sammanhang är om, och i så fall i vilken utsträckning, allemansrätten bör få utnyttjas kommersiellt. Något som delvis hänger samman med detta är det s.k. invasionsproblemet. Med detta avses vad som ska gälla när en grupp människors kollektiva utnyttjande av allemansrätten – kommersiellt eller icke-kommersiellt – ger upphov till skador.

Högsta domstolen uttalade i det tidigare nämnda avgörandet NJA 1996 s. 495 att allemansrätten kan utövas av ett flertal personer tillsammans, under förutsättning att varje person håller sig inom ramen för allemansrätten. Det framhölls också att om ett sådant kollektivt utnyttjande skulle innebära påtaglig skada eller olägenhet kan det medföra att allemansrätten inte längre får utnyttjas på det sättet. Något hinder mot att allemansrätten utnyttjas för kommersiella ändamål ansågs emellertid inte finnas. Tvärtom ansåg domstolen att ett kommersiellt utnyttjande kan bidra till att göra avlägsen eller på annat sätt svårtillgänglig natur tillgänglig för enskilda. Av Högsta domstolens uttalande kan slutsatsen därmed dras att det i dag inte finns något principiellt hinder mot att utnyttja allemansrätten för kommersiella syften.

I anslutning till invasionsproblemet har *LRF* pekat på det otillåtna – men enligt *LRF* många gånger straffria – handlandet att olovligen bo på annans mark, vilket enligt *LRF* bör angripas med en ny straffbestämmelse. Enligt regeringens mening är emellertid varken omfattningen eller arten av de problem som ett eventuellt överutnyttjande av allemansrätten ger upphov till sådan att en nykriminalisering kan komma i fråga. I sammanhanget ska dock nämnas att en utredare har haft i uppdrag att analysera och ge förslag på hur markägares möjligheter att få handräckning vid otillåtna bosättningar kan förbättras. Uppdraget redovisades i maj 2016 i promemorian *Otillåtna bosättningar* (Ds 2016:17). Promemorian har remitterats och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Den form av åverkan som avser tillgrepp av vissa naturprodukter har hittills reglerats i ett särskilt stycke i straffbestämmelsen om skadegörelse som är ringa (12 kap. 2 §). Det är således fråga om en särreglering av ett beteende som har tydliga beröringspunkter med tillgreppsbrotten. Såsom varande en faktor av betydelse vid bestämmande av allemansrättens gränser bör denna särreglering visserligen behållas, men som ett led i en strävan att tydliggöra regleringen av förmögenhetsbrott som riktar sig mot fast egendom bör bestämmelsen i fortsättningen utgöra en egen paragraf. Några ändringar i materiellt hänseende är däremot inte påkallade och brottsbeteckningen ska liksom hittills vara åverkan. Straffet ska alltså vara enbart böter.

När bestämmelsen om tillgrepp av vissa naturprodukter på så sätt får bilda en egen paragraf kommer det av 12 kap. 2 § att återstå en renodlad bestämmelse om skadegörelse som är ringa. Därigenom uppnås att regleringen av skadegörelse får samma struktur som övriga centrala förmögenhetsbrott.

Frågan om det är motiverat med den skillnad i straffskalehänseende som finns mellan brotten i 12 kap. och övriga förmögenhetsbrott kommer att behandlas i avsnitt 8.2.1. Överväganden kring beteckningen av de ringa förmögenhetsbrotten behandlas i avsnitt 7.6.1.

Tagande av olovlig väg

I detta sammanhang bör bestämmelsen om tagande av olovlig väg moderniseras på så sätt att det ålderdomliga rekvisitet ”annan äga” byts ut mot ”annat område”. Skaderekvisitet bör också kopplas tydligare till det brottsliga förfarandet. Bedömningen av om det aktuella området är sådant att det riskerar att skadas av förfarandet bör göras främst med utgångspunkt i områdets känslighet, färd sättet och den totala skadan.

Frågan om det finns skäl att ändra brottets straffskala kommer att behandlas i avsnitt 8.2.3.

Åtalsprövning

Tagande av olovlig väg och åverkan som endast förnärmar enskilds rätt får åtalas av åklagare endast om åtal av särskilda skäl är påkallat ur allmän synpunkt. Utgångspunkten är att sådana brott, när de endast berör enskild, inte är av så stort allmänintresse att de i normalfallet bör föranleda åtal. Någon ändring i detta hänseende är inte påkallad.

5.5 Vissa straffbestämmelser om brott mot lös och fast egendom förs samman

5.5.1 Hittillsvarande reglering av egenmäktigt förfarande, självtäkt och olovligt brukande

I likhet med utredningen finner regeringen att det på i huvudsak följande grunder kan ifrågasättas om det fortfarande behövs särskilda straffbestämmelser för sådana fall av egenmäktigt förfarande, självtäkt och olov-

ligt brukande som rör fastighetsförhållanden. Brotten är till att börja med inte frekventa. Sedan bestämmelserna senast sågs över – och skäl bedömdes finnas att bevara särregleringen – har det tillkommit åtskilliga civilrättsliga regelverk som reglerar fastighetsförhållanden, bl.a. ny jordabalk, ny fastighetsbildningslag och nya exekutionsrättsliga regler. Allt detta har inneburit att behovet av särreglering i straffrättsligt hänseende av gärningar som berör fastighetsförhållanden har minskat. Samhällsförändringarna i övrigt – inte minst det förhållandet att de areella näringarna numera inte har samma dominerande betydelse för folkhushållningen och dessutom sysselsätter en väsentligt mindre del av befolkningen – talar också för att behovet av särskilda straffbestämmelser som rör fast egendom har minskat.

Egenmäktigt förfarande och självtäkt

Bestämmelsen i 8 kap. 11 § andra stycket brottsbalken om intrång i annans besittning av fastighet anger att handlandet ska beivras genom bestämmelserna om egenmäktigt förfarande eller självtäkt. Uppräkningen i 8 kap. 11 § av åtgärder som därmed kan utgöra egenmäktigt förfarande eller självtäkt syftar till att ge riktlinjer för hur regleringen ska förhålla sig till ansvaret för åverkan och till att klargöra att bestämmelsen tar sikte på verkliga besittningsintrång.

Ansvar för *egenmäktigt förfarande* kan aktualiseras vid tillgrepp och besittningsrubbingar av varierande slag för vilka det inte finns någon annan tillämplig bestämmelse. En besittningsrubbing bestraffas däremot som *självtäkt* om gärningsmannen vid tidpunkten för gärningen hade rätt till besittningen. Brottet består då i att gärningsmannen själv verkställt besittningsövergången, i stället för att vända sig till behörig myndighet.

Olovligt brukande

Genom bestämmelsen om olovligt brukande i 10 kap. 7 § brottsbalken straffbeläggs, liksom i kapitlet i övrigt, förfaranden som innebär missbruk av något som befinner sig i gärningsmannens egen maktsfär.

Olovligt brukande av lösa saker regleras i första stycket brottsbalken, medan olovligt brukande av fastighet straffbeläggs i andra stycket. För straffansvar krävs beträffande lösa saker att brukandet vållar skada eller olägenhet. Det straffrättsliga skyddet är också begränsat till egendom som tillhör annan, varmed i detta sammanhang avses att den ägs av annan. När det gäller olovligt brukande av fastighet ska brukandet vara till men för annans rätt genom att gärningsmannen – såsom innehavare av fastigheten – olovligen bygger, gräver, plöjer, tar upp väg, låter kreatur beta eller vidtar någon annan dylik åtgärd. När det gäller olovligt brukande av fastighet är de i paragrafens andra stycke uppräknade åtgärderna i huvudsak överensstämmande med dem som anges i bestämmelsen om egenmäktigt förfarande i fastighetsförhållanden. För olovligt brukande finns en grov svårhetsgrad, som emellertid bara kan komma i fråga då brukandet avser lösa saker.

Som framgår kan bestämmelsen om olovligt brukande av fastighet bara tillämpas på den som innehar fastigheten. Detta kan vara ägaren själv eller en arrendator eller annan nyttjanderättshavare. Vidare är brukandet bara straffbart om åtgärden företas olovligen och brukandet är till men

Prop. 2016/17:131 för annans rätt till fastigheten. Med annans rätt menas såväl äganderätt som nyttjanderätt till egendomen och med men avses både ekonomisk skada och annan olägenhet. Det praktiska tillämpningsområdet för bestämmelsen om olovligt brukande av fastighet utgörs alltså dels av fall där ägaren vidtar åtgärder som innebär olägenhet för en nyttjanderätts-havare eller någon annans rätt till fastigheten, dels av fall där en nyttjan-derättshavare använder fastigheten på ett annat sätt än vad som överens-kommit med ägaren. Det finns inte någon grov form av olovligt bru-kande av fastighet.

Om handlandet – utöver de åtgärder som anges i bestämmelsen – också innefattar en besittningskränkning, kan det i stället bedömas som egen-mäktigt förfarande. Innebär åtgärden att något tas från en fastighet eller att den berättigade på annat sätt går miste om egendomen eller sin rätt till denna, kan gärningen föranleda ansvar för förskingring eller olovligt förfogande. För att det ska vara fråga om förskingring krävs det dock att innehavaren har anförtratts egendomen med skyldighet att utge eller redovisa för den – vilket normalt är fallet när det gäller nyttjanderätt till fast egendom – och att brottet har inneburit vinning. För olovligt förfo-gande krävs enbart att egendomen har kommit i gärningsmannens besitt-ning, oavsett på vilket sätt detta skett, och att förfogandet strider mot någon annans ägande- eller säkerhetsrätt till egendomen.

5.5.2 Hur sammanläggningen ska ske

Regeringens förslag: Straffbestämmelserna om egenmäktigt förfaran-de och självtäkt ska vara direkt tillämpliga på både fast och lös egen-dom. För egenmäktigt förfarande som inte innefattar tillgrepp ska det införas ett rekvisit som innebär att förfarandet ska ha vållat skada eller olägenhet. Bestämmelsen om olovligt brukande förenklas. Vidare ska den grova svårhetsgraden av det brottet kunna komma i fråga även vid olovligt brukande av fastighet.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Såvitt gäller olovligt brukande är utredningens förslag emellertid mer långtgående.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag. Emellertid anser *Hovrätten över Skåne och Blekinge* att en konsekvens av förslaget är att även per-soner som inte innehar en fastighet kan göra sig skyldig till olovligt bru-kande och att det därigenom finns en risk för att allemansrätten inskränks. Enligt hovrätten finns det också rent allmänt en risk att det straffbara området utökas när exemplifiering i lagtext av straffbara förfaranden tas bort. *Umeå tingsrätt* anser för sin del att gränsdragningen mellan olovligt brukande och egenmäktigt förfarande vad gäller fast egendom blir mer diffus genom förslaget. Enligt *Stockholms universitet (juridiska fakulteten och samhällsvetenskapliga fakulteten)* är fördelarna med att sammanföra regler om besittningsrubbnings avseende fast och lös egendom inte så betydande att de uppväger den minskade tydlighet och vägledning som följer av att den exemplifierande uppräknings som nu finns i 8 kap. 11 § andra stycket brottsbalken försvinner.

Egenmäktigt förfarande

I förenklingssyfte bör de särskilda reglerna om egenmäktigt förfarande avseende fastighet föras över från 8 kap. 11 § andra stycket till 8 kap. 8 § brottsbalken, som reglerar egenmäktigt förfarande i övriga fall. De besittningskränkningar avseende fast egendom som räknas upp i den förra bestämmelsen utgör enligt förarbetena också besittningsrubbningar (jfr prop. 1942:4 s. 89 f.). Med att ”rubba annans besittning” avses alltså att kränka annans besittning till egendom, oavsett vilken typ av åtgärd det är fråga om och oavsett vilket egendomsslag åtgärden riktas mot. Något skäl att ändra handlingsrekvisitet i 8 kap. 8 § bara av det skälet att bestämmelsen numera ska omfatta också otillåtna besittningskränkningar som avser fastighet finns därmed inte.

Som framgått är de i 11 § andra stycket angivna exemplen på vad som kan utgöra egenmäktigt förfarande i fastighetsförhållanden en kvarleva från äldre, mer kasuistiskt utformade straffbestämmelser. De bör därför inte föras över till 8 §. Emellertid är det angeläget att gränserna för det straffbara området inte heller utvidgas. I frånvaro av exemplen bör det därför genom ett nytt rekvisit anges vilken grad av besittningskränkning som ska föreligga för att handlandet ska vara straffbart som egenmäktigt förfarande. För detta ändamål framstår det som lämpligt att förfarandet ska ha inneburit skada eller olägenhet, vilket får anses mycket väl beskriva de störningar som exemplen ger uttryck för och vilket dessutom helt överensstämmer med vad som krävs för att ett handlande ska utgöra olovligt brukande av fastighet. Med en sådan lösning kan regeringen inte se något fog för den av *Hovrätten över Skåne och Blekinge* uttryckta farhågan att den slopade exemplifieringen kan riskera att utöka det straffbara området. Regeringen delar inte heller *Stockholms universitets* uppfattning att ändringen skulle leda till en i sådan grad minskad tydlighet och vägledning som talar emot en samreglering av besittningsrubbningar avseende fast och lös egendom.

Brottstypen egenmäktigt förfarande behandlas även på andra ställen i propositionen. Så övervägs det i avsnitt 7.3.2 om straffbestämmelsen om grovt egenmäktigt förfarande bör ange de omständigheter som särskilt ska beaktas vid rubriceringen av brottet. Frågan om straffskalan för egenmäktigt förfarande bör ändras behandlas i avsnitt 8.2.2.

Självtäkt

Den privilegierade form av egenmäktigt förfarande som benämns självtäkt bör behållas som brottstyp, med en i förhållande till egenmäktigt förfarande lindrigare straffskala. Dock bör bestämmelsen omarbetas på så sätt att den privilegierade karaktären tydligare framgår. Att gärningsmannen vid tidpunkten för besittningstagandet hade rätt till besittning av egendomen kan – och bör – fortfarande tillmätas vikt. Emellertid ska bestämmelsen vara direkt – och inte som hittills genom hänvisning i 11 § andra stycket – tillämplig även på fast egendom. Detta ska uppnås genom att det i bestämmelsen hänvisas till sådana åtgärder som avses med bestämmelsen i 8 § om egenmäktigt förfarande.

Mellan regleringen av olovligt brukande av lösa saker respektive fast egendom finns vissa skillnader avseende uppställda krav på gärningsmannens rådighet över egendomen. I fråga om lösa saker krävs det inte att egendomen befinner sig i gärningsmannens besittning utan endast att den ägs av någon annan. För olovligt brukande av fastighet gäller det omvända. Här förutsätts det för straffansvar att gärningsmannen har fastigheten i sin besittning samtidigt som det inte uppställs något krav på annans ägande. Som tänkbar gärningsman såvitt gäller olovligt brukande av fastighet kan således både fastighetens ägare och den som har nyttjanderätt till den komma i fråga.

Att bestämmelsen i fråga om fast egendom således skyddar även annan rätt till egendomen än äganderätt och att regleringen i fråga om lösa saker inte förutsätter att gärningsmannen har egendomen i sin besittning är viktiga omständigheter att beakta när det ska övervägas i vilken utsträckning bestämmelsens olika led kan och bör samordnas. Utredningen föreslår för sin del en fullständig sådan samordning, innebärande att straffansvar skulle inträda när någon olovligen brukar egendom som tillhör annan eller till vilken annan har nyttjanderätt eller annan rätt.

Regeringen har emellertid en annan uppfattning än utredningen när det gäller lämpligheten av en så långtgående samordning. En sådan ordning skulle innebära att det hittillsvarande straffansvaret i fråga om annat än fast egendom skulle utvidgas från att gälla lösa saker till att gälla all lös egendom, vilket är en beaktansvärd skillnad som inte analyserats närmare av utredningen. Till detta kommer att det i fråga om lösa saker – och annan lös egendom – skulle finnas straffrättsligt skydd mot olovligt brukande som kränker även annan rätt till egendomen än äganderätt. Utredningen redovisar inte några skäl för en sådan utvidgning av det straffbara området. Slutligen har regeringen samma uppfattning som *Hovrätten över Skåne och Blekinge* när det gäller den möjliga följden av att det i fråga om fast egendom inte längre skulle uppställas något krav på att gärningsmannen har fastigheten i sin besittning. Att personer som inte innehar en fastighet – dvs. även andra än ägare och nyttjanderättshavare – därmed skulle kunna ådra sig straffansvar för olovligt brukande utgör i vart fall en risk för att allemansrätten inskränks.

Detta leder till att samordningen mellan egendomsslagen i straffbestämmelsen om olovligt brukande bör inskränkas till ett sammanförande av de två stycken i bestämmelsen som för närvarande reglerar olovligt brukande av lösa saker och fast egendom, men med bibehållande av egendomsslagens beteckningar. Samtidigt bör – av samma skäl som nyss anförts i fråga om straffbestämmelsen om egenmäktigt förfarande – andra styckets kasuistiska exempel på vad som kan utgöra olovligt brukande i fastighetsförhållanden utmönstras. Att dessa inte behöver ersättas av något nytt begränsande rekvisit följer av att det redan av första stycket framgår att det olovliga brukandet ska ha vållat skada eller olägenhet, vilket väl motsvarar vad som avses med exemplen. I enlighet med vad utredningen föreslår bör vidare den ändringen göras att den grova svårhetsgraden av brottet i fortsättningen ska kunna komma i fråga även vid olovligt brukande av fastighet. I övrigt bör bestämmelsen inte ändras.

I avsnitt 7.3.7 görs överväganden i frågan om det i bestämmelsen om olovligt brukande bör anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt och i avsnitt 7.6.2 behandlas frågan om den grova svårhetsgradens beteckning. Frågor om straffskalan för olovligt brukande kommer att behandlas i avsnitt 8.3.1 och 8.3.2.

Prop. 2016/17:131

6 Olovlig avledning av elektrisk kraft eller värmeenergi

6.1 Två brottstyper förs samman

Regeringens bedömning: Straffbestämmelserna om olovlig kraftavledning och olovlig avledning av värmeenergi bör föras samman.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inga synpunkter på bedömningen i denna del.

Skälen för regeringens bedömning: Den som olovligen avleder elektrisk kraft döms enligt 8 kap. 10 § brottsbalken för olovlig kraftavledning. Olovlig avledning av värmeenergi i 8 kap. 10 a § tar sikte på samma typ av handlande som olovlig kraftavledning och kan avse antingen ledning av värmeenergi från ett system för uppvärmning eller ledning av värmeenergi till ett system för kylning.

Straffansvaret omfattar en rad olika förfaranden varigenom värmeenergi eller elektrisk kraft olovligen avleds. Som exempel kan nämnas manipulation av energimätare eller fysiska ingrepp i den utrustning som energiföretaget tillhandahållit kunden (se prop. 2007/08:60 s. 70). I båda fallen innebär handlandet att gärningsmannen olovligen tillgodogör sig energiföretagets produkter eller tjänster. Förfarandena utgör tillgreppsbrott och är i många avseenden närmast att jämföras med stöld. Rekvisiten för stöld är dock inte uppfyllda vid allt handlande som omfattas av straffbestämmelserna. Så krävs det t.ex. inte att gärningsmannen haft uppsåt att orsaka någon skada eller att handlandet har inneburit skada.

I det lagstiftningsarbete som föregick införandet av bestämmelsen om olovlig avledning av värmeenergi framhölls att sådana olovliga värmeenergiåtkomster låg nära vad som avsågs med bestämmelsen om olovlig kraftavledning. Straffvärdet för normalgraden och den grova svårhetsgraden av respektive brott borde därför ligga på samma nivå. Såvitt gällde ringa fall borde emellertid en distinktion göras, eftersom värmeenergiåtkomster kunde vara av mer lindrig karaktär och förekomma i speciella former. I vissa fall kunde det därför te sig väl strängt att belägga sådana åtkomster med straff och fall av mindre värmeenergipåverkan i näten för fjärrvärme eller fjärrkyla skulle därför – till skillnad från vad som är fallet med olovlig kraftavledning – lämnas utanför det straffbara området. Några exempel på förfaranden som skulle falla utanför tillämpningsområdet gavs dock inte. Vid bedömningen av vad som kunde anses vara ringa fall skulle bl.a. beaktas värdet av den värme respektive kyla som gärningsmannen tillgodogjort sig utan att betala, tillvägagångssättet och

Prop. 2016/17:131 övriga omständigheter som talade för att brottet kunde anses mindre allvarligt (se prop. 2007/08:60 s. 74 och 103).

Även med beaktande av den nu berörda mindre skillnaden i fråga om behandlingen av ringa fall är regleringen av de båda brottstyperna i mycket stor utsträckning överensstämmande. För regeringen framstår det därför som lämpligt att de hittillsvarande straffbestämmelserna om olovlig kraftavledning och olovlig avledning av värmeenergi förs samman till en gemensam bestämmelse.

6.2 En ny bestämmelse om olovlig energiavledning

Regeringens förslag: Straffbestämmelserna om olovlig kraftavledning och olovlig avledning av värmeenergi ska föras samman till en gemensam bestämmelse. Det nya brottet ska betecknas olovlig energiavledning. Straffskalan ska vara oförändrad. Ringa fall ska inte undantagas från det straffbara området.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens utom i fråga om brottsbeteckningen.

Remissinstanserna: Flera instanser – bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Stockholms universitet (juridiska fakulteten och samhällsvetenskapliga fakulteten)* – pekar på att elektrisk kraft inte är en sådan sak som kan bli föremål för tillägnande och att den av utredningen föreslagna brottsbeteckningen energistöld därmed är missvisande. Hovrätten över Skåne och Blekinge föreslår att brottet i stället betecknas olovlig energiavledning. *Sveriges advokatsamfund* anser att det i brottsbeskrivningen bör talas om att gärningsmannen ”avleder” värmeenergi, vilket är samma uttryckssätt som kommer i fråga beträffande elektricitet.

Skälen för regeringens förslag: Som framgått av avsnitt 6.1 är brottstyperna olovlig kraftavledning och olovlig avledning av värmeenergi så pass likartade i fråga om förfaringssätt, brottsligt syfte och resultat att de utan vidare torde kunna sammanföras till en gemensam bestämmelse.

Likheterna mellan olovlig kraftavledning och olovlig avledning av värmeenergi är enligt regeringens uppfattning så stora att det framstår som naturligt att reglera brottstyperna i samma bestämmelse och under gemensam brottsbeteckning. Utredningen föreslår att denna beteckning ska vara energistöld. I likhet med vad flera remissinstanser anför anser emellertid regeringen att denna beteckning inte är helt rättvisande och att den beteckning som föreslås av *Hovrätten över Skåne och Blekinge* – olovlig energiavledning – på ett bättre sätt ger uttryck för vad det handlar om. På sätt som föreslås av *Sveriges advokatsamfund* bör handlandet även i fråga om värmeenergi beskrivas som att gärningsmannen ”avleder” sådan energi.

Brottstyperna olovlig kraftavledning och olovlig avledning av värmeenergi har i respektive motiv till regleringarna ansetts vara lika straffvärda, vilket dock inte hindrat att ringa fall av olovlig avledning av värmeenergi – i motsats till ringa fall av olovlig kraftavledning – uttryckligen undantagits från det straffbara området. När en gemensam straffbestämmelse nu etableras bör något motsvarande undantag inte göras. Straffska-

lan för brottet bör motsvara vad som hittills har gällt för olovlig kraftavledning och olovlig avledning av värmeenergi.

Prop. 2016/17:131

Försök och förberedelse till olovlig kraftavledning respektive olovlig avledning av värmeenergi är straffbart. Detsamma bör gälla för den nya brottstypen.

7 Frågor om beteckning, rubricering och gradindelning av förmögenhetsbrott

7.1 Vad ska enligt gällande reglering särskilt beaktas vid brottsrubricering av förmögenhetsbrott?

Vilka faktorer som är av betydelse för om en viss gärning ska hänföras till en viss svårhetsgrad av ett förmögenhetsbrott beror i hög grad på vilket skyddsintresse som ligger bakom straffbestämmelserna. När det gäller förmögenhetsbrotten är av naturliga skäl det värde som gärningen har avsett och den skada som åsamkats av stor betydelse. Av betydande intresse är emellertid också vilka andra omständigheter som bör ges inverkan på brottsrubriceringen.

För de centrala förmögenhetsbrotten anges i straffbestämmelserna de faktorer som särskilt ska beaktas när det ska bedömas till vilken svårhetsgrad ett visst brott är att hänföra. För andra förmögenhetsbrott anges dock inga sådana omständigheter. För denna senare kategori är det också ett utmärkande drag att de har gemensamma brottsbeteckningar för grovt brott, brott av normalgraden och i förekommande fall ringa brott.

Nedan redovisas till en början vilka förmögenhetsbrott som för närvarande har brottsbeskrivningar med särskilt angivna omständigheter som ska beaktas vid brottsrubriceringen.

7.1.1 Tillgreppsbrotten

Av brotten i 8 kap. brottsbalken är det endast vid stöldbrott och rånbrott som det anges vilka faktorer som särskilt ska beaktas vid bedömningen av vilken grad brottet ska hänföras till. Rånbrottet behandlas dock inte närmare här.

Snatteri

För snatteri – som är en privilegierad form av stöld – döms det om ett stöldbrott med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter vid brottet är att anse som ringa (8 kap. 2 §). Gränsen mellan snatteri och stöld uttryckt uteslutande i värde anses i praxis ligga omkring 1 000 kr, i vart fall vid butikstillgrepp (se NJA 2009 s. 586). Att hänsyn ska tas till ”övriga omständigheter vid brottet” visar emellertid att det finns utrymme att göra en samlad bedömning av förhållandena vid tillgreppet, där förekomsten av sådana övriga omständigheter därmed kan leda till att det döms för stöld trots att värdet av det tillgripna varit lågt. Ur rätts-

Prop. 2016/17:131 praxis kan som exempel på detta senare nämnas tillgrepp ur en obehövad handväska på en dansrestaurang (se NJA 1995 s. 561), av ett armbandsur från en berusad man (se RH 1988:86) och av delar av en uppställd personbil (se RH 1980:64). Kännetecknande för dessa situationer är således att tillgreppet avsett sådan egendom som måste lämnas utan tillsyn och att ägaren inte haft någon möjlighet att skydda sig.

Att bedöma ett tillgrepp som skett efter intrång i någons bostad som snatteri får anses uteslutet, även om värdet av det tillgripna är obetydligt (se NJA 1982 s. 102). I NJA 2006 s. 524 fann Högsta domstolen att ett flertal tillgrepp som under några timmar begåtts av två ungdomar i olika affärer i ett köpcentrum skulle bedömas för sig. Att gärningarna ingick i en serie av tillgrepp medförde inte att de skulle rubriceras utifrån det sammanlagda värdet. De tillgrepp som avsåg varor av mindre värde bedömdes därför som snatteri.

Grov stöld

Enligt 8 kap. 4 § ska det vid bedömningen av om en stöld ska anses som grov särskilt beaktas

- om tillgreppet har skett efter intrång i bostad,
- om det avsett en sak som någon bar på sig,
- om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel, eller
- om gärningen annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Enligt förarbetena är de angivna omständigheterna avsedda att vara varken uttömmande eller bindande (se prop. 1962:10, del B, s. 193 och prop. 1987/88:14 s. 8).

Omständigheten *särskilt farlig art* tar sikte på fall där gärningsmannen visar särskild förslagenhet eller företagsamhet. Av förarbetena framgår att en stöld som ingår i organiserad verksamhet som regel bör kunna bedömas som grov även om inget tekniskt hjälpmedel använts. Emellertid var det inte tillräckligt att två personer handlat i förening, utan handlingen måste vara uttryck för ett visst mått av organisation eller yrkesmässighet. Eftersom det ansågs vara svårt att uttrycka detta i lagtext, valdes i stället ”särskilt farlig art”. Omständigheten korresponderar därmed i stor utsträckning med den senare införda bestämmelsen om försvårande omständigheter i 29 kap. 2 § 6 brottsbalken, som ska beaktas vid bedömningen av straffvärdet.

Det primära syftet med att införa omständigheten *särskilt hänsynslös art* var att skapa förutsättningar för en mera nyanserad syn på olika slags tillgreppsbrott. Genom att tonvikten skulle ligga mer på det obehag och lidande som ett hänsynslöst tillvägagångssätt vid stölden innebar än på tillvägagångssättet som sådant och då man särskilt hänvisade till skyddet för individens fysiska integritet och känsla av säkerhet, torde meningen ha varit att hänsynslöshetskriteriet skulle medföra att även andra typer av stölder än fickstölder kan bedömas som grova. Som exempel på vad som kan föranleda bedömningen att gärningen varit av särskilt hänsynslös art nämns i förarbetena det fallet att gärningsmannen medvetet utnyttjar att en person är gammal, sjuk eller bosatt på en ensligt belägen plats för att

under falska förevändningar bereda sig tillträde till hans eller hennes bostad och senare tillgriper saker där (se prop. 1975/76:42 s. 55).

Ett tillgrepp som *har skett efter intrång i bostad* kan alltså i och för sig sägas vara av särskilt hänsynslös art. För att ge bättre ledning vid tillämpningen infördes emellertid också en preciserad omständighet med denna inriktning. Enligt förarbetena borde det inte som tidigare vara avgörande för gradindelningen om gärningsmannen hade anledning att tro att någon skulle vara hemma vid intrånget. I stället skulle ett intrång i någons permanentbostad i sig anses utgöra skäl för att bedöma brottet som grovt. Samtidigt betonades att det var fråga om exempel som varken var uttömmande eller bindande. Bagatellartade tillgrepp – som i det tidigare nämnda avgörandet NJA 1982 s. 102 (tillgrepp av en punschflaska) – skulle alltså bedömas som stöld av normalgraden, trots att de skett efter intrång i en privatpersons bostad. På samma sätt skulle stöld efter intrång i någons sommarstuga, beroende på omständigheterna, kunna vara att bedöma som grov stöld (se prop. 1987/88:14 s. 40 f. och även NJA 2003 s. 121).

Även tillgrepp av *en sak som någon bar på sig* kan ses som en särskilt hänsynslös form av stöld, men nämns också uttryckligen som en särskild omständighet. Fickstöld – som innebär en integritetskränkning – anses som ett klassiskt exempel på stöld som normalt ska bedömas som grov. Vidare kan det förhållandet att gärningsmannen haft med sig vissa sådana *hjälpmedel* som anges i bestämmelsen medföra att en stöld ska bedömas som grov. Att gärningen *avsett betydande värde* är en annan omständighet som särskilt ska beaktas. Ett stöldobjekt har i rättspraxis ansetts ha betydande värde om värdet uppgått till fem prisbasbelopp. När det gäller frågan om en stöld *inneburit en synnerligen kännbar skada* ska det subjektiva värdet för den bestulne beaktas, med avseende på hans eller hennes ekonomiska situation och möjligheter att ersätta det stulna.

7.1.2 Oredlighetsbrotten

I 9 kap. brottsbalken är det endast vid bedrägeri och utpressning som det anges vilka faktorer som särskilt ska beaktas vid bedömningen av vilken grad brottet ska hänföras till.

Bedrägligt beteende

Bedrägligt beteende är en privilegierad form av bedrägeri (9 kap. 2 §). Brottet förekommer i två olika former. Den ena omfattar lindrigare former av bedrägeri. Den andra, som regleras i paragrafens andra stycke, omfattar vissa gärningar som ska bedömas som bedrägligt beteende när någon inte har gjort rätt för sig, även om något vilseledande inte har förekommit. Det som anges är att begagna husrum, förtäring, transport, tillträde till föreställning eller annat sådant som tillhandahålls mot kontant betalning. Om en sådan gärning avser ett värde som inte är ringa och den i övrigt uppfyller rekvisiten i bedrägeribestämmelsen döms i stället för bedrägeri.

Det som ska beaktas vid bedömningen av om ett bedrägeri ska anses som ringa är skadans omfattning och övriga omständigheter vid brottet. Gränsen för vad som anses vara ringa värde vid gärningar enligt första

Prop. 2016/17:131 stycket ligger enligt rättspraxis på samma nivå som gäller för stöld. För gärningar som avses i andra stycket har ringa värde ansetts uppgå till det dubbla.

Grovt bedrägeri

I 9 kap. 3 § anges exempel på omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett bedrägeri är grovt. Det kan vara fråga om att gärningsmannen har missbrukat allmänt förtroende, begagnat falsk handling eller vilseledande bokföring eller att gärningen annars varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Kvalifikationsgrunderna ”särskilt farlig art”, ”avsett betydande värde” och ”inneburit synnerligen kännbar skada” motsvaras av likalydande kriterier i bestämmelserna om grov stöld och grov förskingring. Gränsen mellan bedrägeri och grovt bedrägeri uttryckt uteslutande i värde har i praxis ansetts ligga på omkring fem prisbasbelopp (se bl.a. NJA 1989 s. 810). Begås bedrägeriet med hjälp av falsk handling, har det i vissa avgöranden ansetts räcka att värdet uppgår till ett halvt prisbasbelopp (jfr NJA 1986 s. 234 och RH 1991:40).

I förarbetena anförs att ”särskilt farlig art” bl.a. syftar på fall där bedrägeriet riktar sig mot allmänheten eller en större krets. Om ett stort antal personer fallit offer för en gärning, kan det enligt förarbetena utgöra skäl för att bedöma den som ett grovt bedrägeri eller som flera grova bedrägerier. I praxis från Högsta domstolen har det tidigare förekommit att flera bedrägerier mot en målsägande har lagts samman till ett grovt bedrägeri (se NJA 1989 s. 810). Utgången har på senare tid blivit den motsatta (se NJA 2007 s. 973 och NJA 2012 s. 886).

Grov utpressning

Vid bedömningen av om ett utpressningsbrott är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld av allvarligt slag eller hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller som annars har varit av allvarligt slag eller annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art (9 kap. 4 § andra stycket).

Den första kvalifikationsgrunden avser framför allt det fallet att gärningen har innefattat sådant våld som avses i bestämmelsen om grov misshandel, även om också våld av något mindre allvarligt slag än så anses omfattat. Den andra grunden träffar inte bara hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av bl.a. vapen utan även genom anspelning på ett våldskapital. Med det senare avses en uttrycklig, verbal hänvisning till en kriminell gruppering eller dess våldsamhet. Den tredje grunden tar sikte på gärningar där det försvårande inslaget rör brottsoffrets situation eller karaktären på angreppet mot honom eller henne samt på försvårande omständigheter som t.ex. är hänförliga till det sammanhang i vilket gärningen begåtts. Till den första kretsen hör bl.a. gärningar som utförs mot en person som befinner sig i en skyddslös ställning eller är i beroendeställning till gärningsmannen. Till den senare hör t.ex. det fallet att gärningen begås som ett led i brottslighet som innefattar s.k. beskyddarverksamhet (se prop. 2015/16:113 s. 83 f. och 87 f.).

I 10 kap. brottsbalken anges det vid förskingring, mutbrott och trolöshet mot huvudman vilka faktorer som särskilt ska beaktas vid bedömningen av vilken grad brottet ska hänföras till, men inte vid övriga brott.

Undandräkt

Undandräkt är en privilegierad form av förskingring med en egen brottsbeteckning i 10 kap. 2 §. De omständigheter som enligt bestämmelsen ska beaktas vid bedömningen av om brottet är ringa är värdet av det som förskingrats och övriga omständigheter. I praxis torde en värdegräns tillämpas som ligger på motsvarande nivå som gränsen mellan stöld och snatteri.

Genom kriteriet ”övriga omständigheter vid brottet” klargörs att det ska göras en allsidig bedömning. Vad som kan vara av betydelse för bedömningen är vilken typ av förtroendeställning gärningsmannen hade och i vilken utsträckning förtroendet missbrukats.

Grov förskingring

De kvalifikationsgrunder som anges vid grov förskingring (10 kap. 3 §) sammanfaller i huvudsak med dem som uppställs vid grovt bedrägeri. Det ska särskilt beaktas om gärningsmannen missbrukat ansvarsfull ställning eller begagnat falsk handling eller vilseledande bokföring eller om gärningen annars varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Gradindelningen av förskingringsbrotten har inte ställts på sin spets i rättspraxis. Emellertid torde gränsen mellan förskingring och grov förskingring uttryckt uteslutande i värde dras på ungefär samma sätt som är fallet beträffande bedrägeri och stöld.

Graden av självständighet i medelsförvaltningen är av avgörande betydelse för frågan om gärningsmannen har missbrukat ansvarsfull ställning. Ju större självständighet gärningsmannen haft i denna förvaltning, desto större behov har brottsoffret av straffrättsligt skydd. Missbruk i myndighetsutövning kan också medföra att förskingringsbrottet bedöms som grovt. Kriteriet ”särskilt farlig art” kan enligt förarbetena och uttalanden i doktrin omfatta sådana försvårande omständigheter som anges i 29 kap. 2 § punkterna 3, 4 och 6 brottsbalken.

Trolöshet mot huvudman

Trolöshet mot huvudman har en gemensam brottsbeteckning för grovt brott och brott av normalgraden (10 kap. 5 §). Någon ringa form finns inte. Omständigheter som särskilt ska beaktas vid gradindelningen är att gärningsmannen begagnat falsk handling eller vilseledande bokföring eller tillfogat huvudmannen betydande eller synnerligen kännbar skada. De omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt är alltså i huvudsak desamma som vid grov förskingring och grovt bedrägeri.

Både tagande av muta och givande av muta finns i två svårhetsgrader, brott av normalgraden och grovt brott (10 kap. 5 a–5 c §§). Däremot finns ingen ringa form av brotten. En förmån av obetydligt värde anses dock oftast inte vara otillbörlig och faller därmed utanför det straffbara området.

Vid bedömningen av om tagande respektive givande av muta utgör grovt brott ska det särskilt beaktas om gärningen innefattat missbruk av eller angrepp på särskilt ansvarsfull ställning, avsett betydande värde eller ingått i en brottslighet som utövats systematiskt eller i större omfattning eller annars varit av särskilt farlig art. Med ”särskilt ansvarsfull ställning” avses bl.a. arbets- och uppdragstagares uppgifter inom centrala beslutsfunktioner i samhället eller annan myndighetsutövning som leder till beslut av stor betydelse för allmänheten (se prop. 2011/12:79 s. 47). Med värde avses värdet på förmånen. Rekvisitet ”ingått i en brottslighet som utövats systematiskt eller i större omfattning” tar sikte på ett upprepat beteende, i synnerhet om brottet genomförts efter viss beräkning. Med ”särskilt farlig art” avses exempelvis användning av falska handlingar eller vilseledande bokföring. Även ett hänsynslöst utnyttjande av någons beroendeställning kan – vid tagande av muta – göra att brottet bedöms som grovt.

7.1.4 Skadegörelsebrotten

Åverkan

Åverkan enligt 12 kap. 2 § första stycket är en lindrigare form av skadegörelse. Om brottet med hänsyn till skadans obetydlighet och övriga omständigheter är att anse som ringa, ska gärningsmannen dömas för åverkan i stället för skadegörelse.

Vid rubriceringen av skadegörelsebrott har värdet inte ansetts vara av samma betydelse som vid gränsdragningen mellan stöld och snatteri. Om övriga omständigheter inte föranleder någon annan bedömning, anses den ekonomiska skadan dock vara avgörande för rubriceringen. I dessa fall anses värdegränsen mellan snatteri och stöld kunna ge ledning även för gränsdragningen mellan åverkan och skadegörelse (se NJA 1988 s. 351). Värdet av skadan beror både på värdet av den skadade egendomen och på skadans omfattning.

Grov skadegörelse

De omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om skadegörelse är grov är om det av gärningen uppstått synnerlig fara för någons liv eller hälsa eller om skadan drabbat en sak av stor kulturell eller ekonomisk betydelse eller om skadan av annat skäl är synnerligen kännbar (12 kap. 3 §).

På samma sätt som vid gränsdragningen mellan åverkan och skadegörelse av normalgraden är den ekonomiska skadan bara en av flera omständigheter som bör tillmätas betydelse vid bedömningen av om skadegörelse är av normalgraden eller grov. Var värdegränsen bör ligga före-

faller oklart. Det torde emellertid kunna antas att värdet bör överstiga i vart fall ett prisbasbelopp för att ha någon betydelse för rubriceringen.

Ett fall av skadegörelse där gärningsmannen har orsakat avsevärd skada genom brand, explosion eller annan sådan ofärd som sägs i 13 kap. 1 eller 2 § brottsbalken – men där det inte förelegat någon sådan fara för andra eller för omfattande förstörelse av andras egendom som krävs för att brottet ska bedömas som mordbrand eller allmänfarlig ödeläggelse – kan i stället föranleda ansvar för grov skadegörelse (jfr bl.a. NJA 1980 s. 191).

Skadegörelse som drabbar allmänheten i form av skador på t.ex. järnvägsspår, signalsystem, telefonledningar och vägbanor ska normalt bedömas som grov, om den inte är att anse som sabotage.

7.2 Utgångspunkter för en förtydligad ordning

Regeringens bedömning: Det bör i större utsträckning än hittills framgå av brottsbeskrivningarna vilka omständigheter som är av störst betydelse vid rubriceringen av förmögenhetsbrott.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig särskilt i denna del tillstyrker utredningens förslag.

Skälen för regeringens bedömning

Andra omständigheter än ekonomisk skada tillmäts för liten betydelse

Som framgått ovan är det bara vid vissa förmögenhetsbrott som det anges vilka omständigheter som är av särskild betydelse för frågan om brottet ska hänföras till en högre svårhetsgrad. När inga sådana omständigheter anges i straffbestämmelsen får oftast värdet av det tillgripna eller skadan som vållats avgörande betydelse. Det ekonomiska värdet är emellertid bara en bland flera faktorer som bör beaktas. Även brott som rör begränsade ekonomiska värden kan av den drabbade upplevas som djupt integritetskränkande eller särskilt kännbara av något annat skäl.

Av den genomgång som utredningen gjort framgår att sådana omständigheter som särskilt pekas ut i brottsbeskrivningarna – t.ex. värde eller ekonomisk skada – tillmäts mycket stor betydelse vid rubriceringen av en gärning. När det gäller värdet av egendom eller av en skada förefaller det enligt utredningen också finnas en tendens att domstolarna strikt följer de praxissammanställningar som finns att tillgå. Även om detta innebär att bestämmelserna upplevs som lättillämpade och medför stor enhetlighet i rättstillämpningen, riskerar det också att leda till en ensidig inriktning på ekonomiska omständigheter och att inte tillräcklig hänsyn tas till övriga omständigheter i det enskilda fallet. Det kan i sin tur leda till att andra omständigheter inte utreds, eftersom de anses ändå inte få något genomslag vid domstolarnas bedömningar. Integritetskränkande inslag riskerar därmed att inte tillmätas den betydelse som är påkallad.

Mot denna bakgrund är det regeringens uppfattning att en mer nyanserad bedömning bör eftersträvas, där hänsyn i större utsträckning tas till andra omständigheter än ekonomiska.

För att effekten av bl.a. nya eller ändrade straffbestämmelser ska bli den avsedda bör rättstillämparen ges ledning inte minst i frågan om hur man bör resonera vid gradindelade brott. Detta sker enligt regeringens mening bäst genom att det direkt i straffbestämmelserna anges vilka faktorer som är av störst betydelse när det ska avgöras till vilken av det aktuella brottets svårhetsgrader som en gärning ska hänföras. Samtidigt är det angeläget att i en och samma bestämmelse inte räkna upp alltför många sådana faktorer. Då riskerar man i stället att betydelsen av särskilda omständigheter urvattnas och att effekten blir den motsatta. Det är således också viktigt att inte genom en uppräkningslista av omständigheter skapa en alltför kasuistisk lagstiftning.

För de gradindelade förmögenhetsbrott där det inte anges vilka närmare omständigheter som särskilt bör beaktas vid bedömningen av om ett brott ska anses vara grovt bör det införas vissa sådana kriterier. I de straffbestämmelser där det redan anges sådana omständigheter bör det övervägas om dessa bör kompletteras eller ändras på annat sätt. Likaså bör det övervägas om det finns skäl att göra ändringar i de omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av om förmögenhetsbrotten ska anses ringa.

Integritetskränkande inslag bör få större betydelse vid rubriceringen

Skyddet i svensk rätt för den personliga integriteten har successivt byggts ut, bl.a. på det straffrättsliga området. Det råder bred enighet om vikten av att skydda den enskildes rätt till en fredad sfär för sin fysiska person och för sin egendom. Likaså råder enighet om att fysiska angrepp är en allvarligare integritetskränkning än brott mot egendom. Detta återspeglas bl.a. i synen på straffskalorna för våldsbrott respektive förmögenhetsbrott.

Samtidigt har den allmänna synen på vad som kan vara integritetskänsligt förändrats. Det har sin grund bl.a. i allmänna samhälls- och teknikförändringar. Ett exempel på detta är att modern kommunikationsutrustning ofta innehåller integritetskänsliga uppgifter. Det kan röra sig om t.ex. personliga bilder, uppgifter om kontakter, inspelade samtal eller annat. I och med att så mycket integritetskänslig information lagras i bärbara enheter – som också är stöldbegärliga – kan den som stjälar en sådan enhet i dag få en helt annan inblick i ägarens privatliv än för bara något decennium sedan. Givetvis kan en förlust även skapa stora praktiska problem när ägaren blir av med viktig information som finns i enheten. Information i form av bilder kan också ha stort affektionsvärde. För en författare eller artist kan förlusten av en dator innebära att många månaders arbete går förlorat. En sådan stöld kan därför vara extra kännbar. Utvecklingen får betydelse även för andra förmögenhetsbrott som innebär fysiska angrepp på någons egendom, t.ex. skadegörelse, olovligt brukande och egenmäktigt förfarande. Det finns därför skäl att förstärka integritetsskyddet vid vissa typer av förmögenhetsbrott.

Vid rubricering och straffvärdebedömning av förmögenhetsbrott som begås på ett sådant sätt att den drabbades fysiska integritet kränks kan det

i än större utsträckning finnas anledning att eftersträva en mer nyanserad bedömning. Prop. 2016/17:131

Som framgått av avsnitt 7.1 anges det i vissa straffbestämmelser redan omständigheter som fångar upp sådana integritetskränkande inslag som kan förekomma vid förmögenhetsbrott. Så är bl.a. fallet med bestämmelsen om grov stöld, som anger att det vid bedömningen av om grovt brott föreligger särskilt ska beaktas om tillgreppet skett efter intrång i bostad eller avsett en sak som någon bar på sig. Vid utpressning anges också en omständighet som tar fasta på integritetskränkande inslag, nämligen det mer generella rekvisitet att brottet varit av särskilt hänsynslös art.

Som tidigare framhållits kan integritetskränkande inslag beaktas även vid rubriceringen av andra förmögenhetsbrott, utan att detta särskilt angetts. Integritetskränkningar kan enligt 29 kap. brottsbalken också beaktas vid bedömningen av straffvärdet. För att integritetskränkningar ska få ett bättre genomslag vid rubricering och straffvärdebedömning av förmögenhetsbrotten bör det emellertid övervägas dels om befintliga omständigheter som tar sikte på integritetskränkningar behöver kompletteras, dels om det för vissa brott bör införas nya kriterier som särskilt framhåller förekomsten av integritetskränkande inslag som en viktig faktor vid rubriceringen av brotten.

Någon ny omständighet som tar sikte på systematisk brottslighet bör inte införas

I vissa straffbestämmelser anges som kvalifikationsgrunder att brottsligheten har bedrivits systematiskt. Vid bedömningen av om givande respektive tagande av muta ska bedömas som grovt brott ska det t.ex. särskilt beaktas om gärningen ingått i en brottslighet som utövats systematiskt eller i större omfattning. Att brottsligheten utövats systematiskt kan emellertid också beaktas inom ramen för sådana kvalifikationsgrunder som går ut på att gärningen har varit av särskilt farlig art. Denna grund anges bl.a. i bestämmelserna om grov stöld, grovt bedrägeri och grov förskingring. Frågan är nu om det finns skäl att även för vissa andra brott – t.ex. grov trolöshet mot huvudman och grovt bedrägeri – införa grunder som tydligare tar sikte på det systematiska i brottsligheten som skäl för att rubricera brottet som grovt.

Att mera generellt införa en brottsintern grund som tar fasta på systematik vid brotten skulle inte lösa de problem som förknippas med att vissa förmögenhetsbrott utövas systematiskt. Däremot finns det en uppenbar risk att en grund som särskilt tar fasta på brottets samband med andra brott antingen ges den felaktiga tolkningen att samtliga brott i ett systematiskt förfarande kan betraktas som ett grovt brott eller att förekomsten av systematiska inslag i alltför stor utsträckning leder till att varje enskilt brott bedöms som grovt. En sådan utveckling är inte önskvärd. Mot den bakgrunden är det enligt regeringens mening inte lämpligt att i vidare omfattning än vad som redan är fallet ange systematik i brottsligheten som kvalifikationsgrund. För de flesta fall bör i stället den omständigheten att brottsligheten utövats systematiskt – på samma sätt som för närvarande – vara en av flera omständigheter som kan beaktas inom ramen för bedömningen av om ett förmögenhetsbrott har varit av särskilt farlig art och av det skälet bör rubriceras som grovt.

Som framgått är det värde som brottsligheten avsett en viktig faktor när det ska avgöras till vilken svårhetsgrad ett visst förmögenhetsbrott ska hänföras. Skiftande formuleringar kommer då till användning för att ange att värdet på egendomen eller skadan ska beaktas. Liknande uttryckssätt används även vid andra brottstyper, t.ex. som kvalifikationsgrunder vid olika typer av ekonomisk brottslighet.

Vid grov stöld, grovt bedrägeri, grov förskingring och grovt tagande respektive givande av muta ska det särskilt beaktas om brottet avsett ”betydande värde”. I fråga om grov skadegörelse är grunden i stället att skadan drabbat sak av ”stor kulturell eller ekonomisk betydelse”.

Rekvisitet betydande värde anses kunna objektivt fastställas till ett visst belopp för varje brottstyp. Så har det av rättspraxis ansetts framgå att det vid grov stöld och grovt bedrägeri tillämpas en värdegräns om cirka fem prisbasbelopp. I fråga om grov förskingring anses värdegränsen inte vara lika fast förankrad i praxis men har ansetts troligen ligga på samma nivå. En tillkommande omständighet vid bedömningen av om en stöld ska anses ha avsett betydande värde är enligt förarbetena den bestulnes ekonomiska ställning och hans eller hennes möjlighet att ersätta det tillgripna. Med tillämpning av en sådan subjektiv bedömning har Högsta domstolen i avgörandet NJA 1980 s. 253 ansett ett tillgrepp av en segelbåt i 60 000-kronorsklassen utgöra grov stöld.

Vid bedömningen av om stöld, bedrägeri, förskingring eller skadegörelse ska hänföras till den grova svårhetsgraden ska det dessutom beaktas om gärningen har inneburit ”synnerligen kännbar skada”. För trolöshet mot huvudman används ”betydande eller synnerligen kännbar skada”. Med betydande skada torde även vid trolöshet mot huvudman i praxis förstås ett belopp om ca fem prisbasbelopp. Såvitt gäller grunden synnerligen kännbar skada är antalet refererade avgöranden alltför litet för att några säkra slutsatser ska kunna dras om tolkningen. Att skadan ska vara ”kännbar” talar dock för att det – på samma sätt som vid grunden betydande värde – åtminstone delvis är fråga om en subjektiv bedömning som tar sin utgångspunkt i målsägandens förhållanden. I refererade avgöranden gällande grov skadegörelse har det samtidigt anförts andra kvalifikationsgrunder, t.ex. att den förstörda egendomen har utgjort någons hem eller bohag eller att skadan uppkommit till följd av brand som den dömde startat (se NJA 1980 s. 191, RH 1996:10, RH 1994:40 och RH 2011:23). Någon fast praxis utvisande ett värde vid vilket gränsen mellan skadegörelse och grov skadegörelse skulle gå finns alltså inte. Grunden synnerligen kännbar skada synes dock inte ha tolkats på så sätt att det krävs något visst lägsta belopp för att en skadegörelse ska bedömas som grov.

Skillnaderna i uttryckssätt förefaller inte vålla några särskilda problem i den praktiska rättstillämpningen. När det gäller grov skadegörelse gör sig som regel delvis andra överväganden än rent ekonomiska gällande. Det framstår därför som sakligt motiverat att behålla den kvalifikationsgrund som anger att skadan drabbat sak av stor kulturell eller ekonomisk betydelse. På liknande sätt förhåller det sig med grunden betydande eller synnerligen kännbar skada i bestämmelsen om trolöshet mot huvudman. Kvalifikationen syftar på skaderekvisitet i bestämmelsen. Något annat

7.3 Anvisningar för rubriceringen ska införas för fler gradindelade förmögenhetsbrott

I bestämmelserna om tillgrepp av fortskaffningsmedel, egenmäktigt förfarande, olovlig energiavledning (hittills olovlig kraftavledning och olovlig avledning av värmeenergi, jfr avsnitt 6), ocker, häleri, svindleri och olovligt brukande anges för närvarande inte några omständigheter som särskilt ska beaktas när det ska avgöras till vilken svårhetsgrad brottet är att hänföra. För regeringen står det emellertid klart att något sådant skulle kunna vara till ledning för rättstillämparen. Kvalifikationsgrunder ska därför införas för dessa brott.

7.3.1 Tillgrepp av fortskaffningsmedel

Regeringens förslag: I straffbestämmelsen om tillgrepp av fortskaffningsmedel ska det anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Dessa ska vara att gärningen innefattat våld eller hot av brottslig gärning eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig särskilt i den här delen tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Vid bedömningen av om ett tillgrepp av fortskaffningsmedel ska anses vara ett grovt brott läggs i praxis vikt vid bl.a. värdet av det tillgripna fortskaffningsmedlet, vilken skada gärningen har inneburit och gärningsmannens tillvägagångssätt vid tillgreppet. Eftersom gärningsmannen saknar tillägnelseuppsåt, anses dock värdet av det tillgripna ha mindre betydelse för rubriceringen än vid exempelvis stöld (se NJA 1984 s. 751). Att den uppkomna skadan därmed tillmätts större betydelse än värdet av det tillgripna fortskaffningsmedlet förefaller rimligt. Samtidigt måste beaktas att gärningsmannen genom sitt agerande har utsatt ägaren för risk för mer omfattande skada ju högre värde fortskaffningsmedlet haft.

Biltillgreppen har förändrats under senare år. I takt med att biltillverkarna har försett nya fordon med allt mer avancerade stöldskydd har de enklare formerna av biltillgrepp blivit alltmer sällsynta. Visserligen kan äldre bilar fortfarande stjälas genom att gärningsmannen bryter sönder tändningslås och rattlås, men i takt med att bilparken förnyas försvinner den möjligheten. För att stjäla en modern bil krävs normalt tillgång till bilnycklarna eller till avancerad utrustning som kan kringgå bilens startspärr. Det innebär att tillgrepp av dyrare fordon numera är av en annan karaktär. Ofta förutsätter de ett annat brott, exempelvis att gärningsmannen lurar till sig bilnycklarna hos en bilförsäljare eller bilverkstad eller

Prop. 2016/17:131 gör inbrott hos bilägare eller i verkstäder för att komma över nycklarna. Det innebär att brotten ofta är både välplanerade och organiserade. Det blir också vanligare med s.k. bilrån, där gärningsmannen genom råntvång förmår någon att lämna över bilnycklarna. Det är t.ex. inte helt ovanligt att den som flyr från ett brott och vars fordon inte fungerar tvingar till sig en bil från en förbipasserande. Lindrigare former av hot eller våld förekommer också.

Även det sätt på vilket fordonet har brukats kan ha betydelse ur integritetssynpunkt. Som exempel kan nämnas om någon har tillgripit och brukat en husbil, som av många betraktas som en form av sommarbostad. Att besudla utrymmen som är avsedda som sovplatser eller för måltider i någons tillfälliga hem kan därför upplevas som lika kränkande som motsvarande brott i den permanenta bostaden. Har gärningsmannen vållat avsiktliga och omfattande skador på ett fordon, t.ex. använt en bil eller ett arbetsfordon som murbräcka för att forcera en grind eller en husvägg, kan det bli aktuellt att döma även för skadegörelse.

Mot den nu angivna bakgrunden bör gärningsmannens tillvägagångssätt vid själva tillgreppet tillmätas i vart fall lika stor betydelse vid rubriceringen av tillgrepp av fortskaffningsmedel som värdet av det tillgripna respektive den skada som brottsoffret orsakats. Omständigheterna vid tillgreppet kan som nämnts vara sådana att brottet skulle ha bedömts som rån om gärningsmannen haft uppsåt att tillägna sig fordonet. Har gärningen innefattat våld eller hot om brottslig gärning eller på annat sätt varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, bör brottet som utgångspunkt bedömas som grovt. Detta bör framgå av lagtexten, tillsammans med faktorerna att gärningen inneburit synnerligen kännbar skada eller avsett betydande värde. Vilket värde som bör föranleda att brottet hänförs till den grova svårhetsgraden – när värdet är den enda beaktade omständigheten – är en fråga för domstolarnas praxisbildning.

7.3.2 Egenmäktigt förfarande

Regeringens förslag: I straffbestämmelsen om egenmäktigt förfarande ska det anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Dessa ska vara att gärningen innefattat våld eller hot om brottslig gärning eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig särskilt i den här delen tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Som tidigare nämnts är brottet egenmäktigt förfarande subsidiärt till övriga brott i 8 kap. brottsbalken och bestämmelsen omfattar därför gärningar av vitt skilda slag. Att egenmäktigt förfarande kan avse många olika typer av gärningar gör det särskilt viktigt att regleringen ger ledning för när brottet bör bedömas som grovt. För gärningar som innefattar tillgrepp bör som utgångspunkt samma försvårande omständigheter som vid andra tillgreppsbrott som stöld och rån

tillmätas betydelse. Det bör därför enligt regeringens mening framgå av bestämmelsen att sådana omständigheter som att gärningen varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt.

På samma sätt som gäller för tillgrepp av fortskaffningsmedel är det emellertid rimligt att värdet av det tillgripna tillmäts mindre betydelse än vid stöld, eftersom gärningsmannen även vid egenmäktigt förfarande saknat tillägnelseuppsåt. Större vikt bör tillmätas tillvägagångssättet, särskilt om detta innefattat våld eller hot om brottslig gärning. Detta bör framgå av bestämmelsen.

Även vid egenmäktigt förfarande där gärningsmannen på annat sätt rubbat någons besittning till fast eller lös egendom bör tillvägagångssättet tillmätas särskild betydelse. Som exempel på ett egenmäktigt förfarande som bör bedömas som grovt kan nämnas att någon i syfte att förhindra en pågående verksamhet, t.ex. byggnation, avsiktligt saboterar verksamheten genom att plocka undan föremål som har ett obetydligt värde men som har en nyckelfunktion för att en maskin ska fungera eller för att verksamheten ska kunna bedrivas. Vilken skada ett sådant förfarande ger upphov till ska dock alltid beaktas. Vilken kränkning besittningsintrånget har inneburit får också betydelse vid bedömningen av om gärningen har varit av särskilt hänsynslös art. Som exempel kan nämnas att en åtgärd som vidtas i någons trädgårdsanläggning i regel innebär en allvarligare kränkning än en åtgärd som vidtas i obrukad åkermark långt från bebyggelse.

7.3.3 Olovlig energiavledning

Regeringens förslag: I straffbestämmelsen om olovlig energiavledning ska det anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Dessa ska vara att gärningen varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig särskilt i den här delen tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Vid bedömningen av om det föreslagna brottet olovlig energiavledning ska anses vara grovt bör det enligt regeringens mening – i likhet med vad som gäller för förmögenhetsbrotten i allmänhet – särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada. Vid tillämpningen bör ledning kunna hämtas i det sätt på vilket dessa faktorer i allmänhet tolkas vid bedömningen av stöldbrott.

Som ytterligare kvalifikationsgrund bör därutöver anges att gärningen har varit av särskilt farlig art. Så kan vara fallet om brottsligheten föregåtts av särskild planering och varit svår att upptäcka eller utövats systematiskt eller i större omfattning. Har gärningsmannen t.ex. satt i system att hjälpa andra att avleda elektrisk kraft eller värmeenergi, kan detta så-

Prop. 2016/17:131 ledes tala för att gärningen bör anses ha varit av särskilt farlig art. Det samma kan gälla om gärningsmannen har använt sig av ett särskilt tekniskt hjälpmedel för att undgå upptäckt eller – för att anknyta till ett av *Lagrådet* gjort påpekande – om han eller hon i samband med avledandet tagit bort eller manipulerat mätutrustning. Om syftet med den olovliga energiavledningen har varit att dölja annan pågående och energikrävande brottslighet – t.ex. odling eller annan framställning av narkotika – torde detta också kunna utgöra skäl att bedöma brottet som grovt.

7.3.4 Ocker

Regeringens förslag: I straffbestämmelsen om ocker ska det anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Dessa ska vara att gärningen har avsett betydande värde eller har varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig särskilt i denna del tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Den grova svårhetsgraden av ocker anses framför allt föreligga om gärningsmannen har berett sig förmån till betydande värde (se RH 2005:6). Detta bör därför komma till tydligt uttryck när bestämmelsen ska förse med anvisningar för rubriceringen. Om man enbart ser till värdet, kan det finnas skäl som talar för att man bör tillämpa samma gränsvärde för ocker som för andra förmögenhetsbrott. Å andra sidan riktar sig ockerbrott mot särskilt värnlösa och skyddsbehövande kategorier. Detta kunde tala för att gränsen för hänförande av ett brott till den grova svårhetsgraden – när värdet är den enda beaktade faktorn – borde vara lägre än vid andra förmögenhetsbrott. Skälen för en enhetlig bedömning får emellertid anses väga tyngre och samma principer för vad som är betydande värde bör därför gälla för grovt ocker som för exempelvis grovt bedrägeri.

Har gärningen varit särskilt hänsynslös, t.ex. genom att gärningsmannen har utnyttjat att brottsoffret har befunnit sig i en mycket utsatt position, kan det tala för att brottet bör bedömas som grovt. I likhet med vad som gäller för flera andra typer av förmögenhetsbrott bör också beaktas om gärningen har varit av särskilt farlig art, t.ex. därför att den har begåtts inom ramen för systematisk eller organiserad brottslighet.

De försvårande kriterierna bör vara desamma för ocker enligt bestämmelsens första stycke och s.k. kreditocker enligt andra stycket. Beträffande kreditocker beaktas allvaret i systematisk brottslighet också genom bevislättningen.

7.3.5 Häleri

Regeringens förslag: I straffbestämmelsen om häleri ska det anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Dessa ska vara att gärningen har avsett betydande värde eller varit av särskilt farlig art.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Prop. 2016/17:131

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig särskilt i den här delen tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Häleri har en för alla svårhetsgrader av brottet gemensam brottsbeteckning i 9 kap. 6 § brottsbalken. Den högre straffskalan för grovt brott infördes 1993. I förarbetena betonas allvaret i häleribrott som bedrivs i stor omfattning, med internationell anknytning och som avser stora värden (se prop. 1992/93:141 s. 37 f.). Dessa uttalanden talar därmed för att vissa sådana faktorer nu bör nämnas bland dem som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett häleribrott är grovt.

Högsta domstolen fann i rättsfallet NJA 2013 s. 654 att det vid gradindelningen av häleri är naturligt att jämföra med de omständigheter som har betydelse för motsvarande bedömning vid stöld, bedrägeri och förskingring. Bland sådana faktorer angavs särskilt att godset haft ett betydande värde, att gärningsmannen haft betydande vinning och att häleriet utgjort ett led i en organiserad brottslighet eller annars varit vanemässigt eller yrkesmässigt bedrivet.

Ett kvalifikationsgrund som tar sikte på omfattningen av den brottsliga verksamheten kan medföra svårigheter vid rättstillämpningen. Enligt regeringens mening finns det därmed en risk att ett rekvisit som anger att det vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt ska beaktas om verksamheten har bedrivits i stor omfattning felaktigt kan tolkas som att det ska göras en sammanläggning av flera brott. Något sådant rekvisit bör därför inte införas.

En verksamhet kan emellertid vara av stor omfattning därför att gärningsmannen vid ett och samma tillfälle har ett stort antal objekt i sin besittning. I dessa fall avser verksamheten ofta också ett betydande värde – eller bereder gärningsmannen betydande vinning – vilket talar för att brottet bör bedömas som grovt. Om gärningen har varit av särskilt farlig art – t.ex. därför att den har föregåtts av planering, bedrivits inom ramen för organiserad brottslighet, haft internationell anknytning eller liknande – bör detta också tala för att brottet bedöms som grovt.

7.3.6 Svindleri

Regeringens förslag: I straffbestämmelsen om svindleri ska det anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Dessa ska vara att gärningen har varit av större omfattning, kunnat medföra avsevärd skada eller annars varit av särskilt farlig art.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig särskilt i den här delen tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: När det gäller svindleri är antalet refererade rättsfall för få för att några slutsatser ska kunna dras om hur gränsdragningen mellan brott av normalgraden och grovt brott görs i

praxis. Brottet anses vara riktat mot allmänheten, även om effekterna av brottet kan drabba enskilda. Utgångspunkten för bedömningen av brottets svårhet bör enligt regeringens mening därför vara vilken skada eller risk för skada som gärningen har inneburit för allmänheten. Det kan t.ex. finnas skäl att bedöma brott som riktar sig mot småsparare som typiskt sett allvarligare än svindlerier som riktar sig mot professionella ekonomiska aktörer. Samtidigt måste beaktas hur gärningen har påverkat eller riskerat att påverka samhällsekonomin. Den samhällsekonomiska effekten kan bero på gärningens omfattning men också andra omständigheter, exempelvis vilken egendom eller vilket företag som gärningen har avsett. Svindleri med pensionspengar eller andra gemensamma tillgångar kan t.ex. allmänt sett vara allvarligare än brott som riktar sig mot finansiella spekulanter. En bedömning måste emellertid göras i varje enskilt fall.

Om gärningen annars har varit av särskilt farlig art, t.ex. om den föregåtts av noggrann planering, begåtts med hjälp av vilseledande bokföring eller falska eller osanna handlingar, pågått under en längre tid eller varit en del i en organiserad ekonomisk brottslighet, eller av annat skäl varit särskilt svår att upptäcka bör detta också kunna medföra att brottet bedöms som grovt.

Sammanfattningsvis anser regeringen således att de omständigheter som särskilt ska beaktas bör vara att gärningen har varit av större omfattning, kunnat medföra avsevärd skada eller annars varit av särskilt farlig art.

7.3.7 Olovligt brukande

Regeringens förslag: I straffbestämmelsen om olovligt brukande ska det anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Dessa ska vara att gärningen har varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig särskilt i den här delen tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Olovligt brukande är subsidiärt till både sakförskingring och olovligt förfogande. Till skillnad från vad som gäller för förskingring krävs inte att gärningsmannen har fått egendomen i sin besittning med redovisningsskyldighet på grund av avtal eller tjänst eller liknande. Det krävs inte heller någon förmögenhetsöverföring eller att gärningsmannen frånhänt ägaren egendomen eller denne på annat sätt berövats sin rätt. Det är tillräckligt att det olovliga brukandet ger upphov till olägenhet. Även om besittning alltså inte är en förutsättning för olovligt brukande torde det i praktiken vara vanligt att gärningsmannen på något sätt fått annans egendom i sin besittning, oavsett om det skett genom ett förtroende eller av en tillfällighet. Som framgått av avsnitt 5.5.2 föreslår regeringen nu att straffansvaret för olovligt brukande ändras på det sättet att brottet får samma kriterier för fast och lös egendom.

Förutsättningarna för olovligt brukande kan i det enskilda fallet vara snarlika dem som förekommer vid förskingring eller olovligt förfogande, med den skillnaden att gärningen endast orsakat skada eller olägenhet. På motsvarande sätt som gäller vid förskingring kan ett olovligt brukande innebära ett missbruk av en särskild förtroendesituation. Som exempel kan nämnas att en anställd använder viktig arbetsutrustning för privata ändamål på ett sådant sätt att skada eller olägenhet uppkommer. Om gärningen av sådana skäl, eller av andra skäl, är av särskilt farlig art, talar det för att brottet bör bedömas som grovt. Detta bör enligt regeringens mening komma till uttryck i straffbestämmelsen. Vidare bör det, i likhet med vad som gäller vid grov skadegörelse, särskilt beaktas om det olovliga brukandet avser ett objekt av betydande värde.

Om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet, t.ex. genom att använda något som är mycket personligt eller av stor betydelse för en enskild bör det också beaktas som försvårande vid rubriceringen. Ett olovligt brukande kan också vara särskilt hänsynslöst av andra skäl, t.ex. om gärningsmannen utsätter andra för fara. En polisman eller ambulansförare som använder ett utryckningsfordon för privat bruk, vilket kan innebära en risk för att det inte finns tillgängligt när det behövs, kan vara exempel på en sådan situation.

Olovligt brukande innebär typiskt sett en risk för att objektet skadas, särskilt om det brukas vårdslöst. Risken för skada bör därför enligt regeringens mening tillmätas betydelse vid rubriceringen. Uppstår skada kan gärningsmannen i stället i vissa fall dömas för skadegörelse. Döms det för båda brotten i konkurrens (därför att olika skyddsintressen kränkts), ska den uppkomna skadan inte beaktas vid rubriceringen av det olovliga brukandet. Ansvar för skadegörelse kräver emellertid att gärningsmannen haft åtminstone s.k. likgiltighetsuppsåt i förhållande till skadans uppkomst. Om ansvar för skadegörelse av detta skäl är uteslutet bör den skada som det olovliga brukandet har lett till således beaktas vid rubriceringen av brottet.

7.4 Ytterligare anvisningar för rubriceringen ska anges för vissa brott

7.4.1 Stöld och skadegörelse

Regeringens förslag: Integritetskränkande inslag vid gärningen ska få större genomslag när det bedöms om stöld eller skadegörelse utgör grovt brott. I fråga om stöld ska det i fortsättningen därför också beaktas om tillgreppet avsett en sak som den bestulne hade i sin omedelbara närhet eller om tillgreppet skett efter intrång i även annat boende än bostad. Vid motsvarande bedömning i fråga om skadegörelse ska det beaktas om gärningen har varit av särskilt hänsynslös art eller om den medfört betydande fara för liv eller hälsa.

Utredningens förslag överensstämmer i sak med regeringens. Dock föreslår utredningen en något annorlunda utformning av lagtexten.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag. Såvitt gäller förslagen i fråga

Prop. 2016/17:131 om stöld anser dock *Hovrätten över Skåne och Blekinge* – i motsats till vad utredningen uttalar i sin författningskommentar – att inbrott i fritidshus alltid bör anses utgöra grov stöld. Vidare har både *Umeå tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* synpunkter på den lagtekniska utformningen av den kvalifikationsgrund som föreslås innebära att även den omständigheten att den tillgripna saken befunnit sig under någons omedelbara fysiska kontroll ska kunna föranleda att brottet bedöms som grovt. När det gäller förslagen i fråga om skadegörelse anser *Hovrätten över Skåne och Blekinge* att skadad egendoms affektionsvärde bara bör tillmätas betydelse i uppenbara fall.

Skälen för regeringens förslag

Grov stöld

Vad som kan komma i fråga för beaktande som integritetskränkande inslag i samband med stöld är i huvudsak antingen att gärningsmannen kommer i mera direkt kontakt med brottsoffret genom att tillgripa något som han eller hon t.ex. bär på sig eller att tillgreppet sker från en bostad eller annat utrymme där brottsoffret har berättigade anspråk på okränkbarhet och trygghet.

För regeringen är det tydligt att fysiska integritetskränkningar vid stöld – innefattande t.ex. tillgrepp av saker ur de kläder som någon bär på sig eller ur någons hand – redan för närvarande får tillräckligt genomslag i rättspraxis. Däremot saknas en konsekvent tillämpning när det gäller tillgrepp som sker i vad som kan beskrivas som brottsoffrets omedelbara närhet. Så får det – som utredningen konstaterar – anses vara oklart var gränsen går för den fredade zon inom vilken ett tillgrepp inte bara ska uppfattas som en kränkning av brottsoffrets äganderätt utan också av hans eller hennes personliga integritet. En förklaring till detta skulle kunna vara att en av straffbestämmelsens hittillsvarande kvalifikationsgrunder – att tillgreppet avsett ”sak som någon bar på sig” – fått en relativt snäv tillämpning.

För att uppnå att den berörda kvalifikationsgrunden kan träffa inte bara sådana tillgrepp där brottsoffrets kroppsliga integritet kränks utan också fall då tillgreppet avsett en sak som befunnit sig under hans eller hennes omedelbara fysiska kontroll, föreslår utredningen att grunden ska ändras till ”sak som någon bar på sig eller hade med sig”. Avsikten med ändringen skulle vara att tillgrepp av väskor och liknande som brottsoffret t.ex. har ställt vid sina fötter eller lagt på en stol bredvid sig eller på en hatthylla ovanför sin sittplats som utgångspunkt ska bedömas som grova. Detsamma skulle gälla exempelvis tillgrepp av en handväska ur en rullator som någon skjuter framför sig eller sitter på eller tillgrepp ur en handväska eller ett klädesplagg som ägaren hängt på den stol där han eller hon sitter. Har stöldobjektet befunnit sig längre bort från brottsoffret – vilket är fallet med t.ex. en handväska som lämnats i en kundvagn medan dess ägare befinner sig en bit bort eller föremål i en jacka som lämnats i en obebakad garderob – skulle det däremot inte anses ha befunnit sig under brottsoffrets omedelbara fysiska kontroll.

För regeringen står det klart att den hittillsvarande kvalifikationsgrunden bör utvidgas på ett sätt som i huvudsak överensstämmer med vad utredningen föreslår. Därmed blir det tydligt att även annat än att gärnings-

mannen kommit i direkt fysisk kontakt med den bestulne kan beaktas vid bedömningen av om brottet varit så pass integritetskränkande att det bör hänföras till den grova svårhetsgraden. Som *Umeå tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* anför är den föreslagna formuleringen av den på så sätt utvidgade kvalifikationsgrunden emellertid något missvisande. Grunden bör i stället vara att tillgreppet avsett en sak som någon bar på sig eller hade i sin omedelbara närhet.

När det sedan gäller förutsättningarna att vid rubriceringen beakta den integritetskränkning som består i att en stöld har skett efter intrång i bostad finns det – som framgått av avsnitt 7.1.1 – redan för närvarande en kvalifikationsgrund av i huvudsak denna innebörd. Omständigheter av den arten får därmed genomslag, i vart fall när det är fråga om bostäder för mera varaktigt boende. Stölder efter intrång i utrymmen där man mera tillfälligt vistas – som hotellrum eller hytter på ett fartyg – har i rättstillämpningen däremot i regel inte ansetts utgöra en så pass allvarlig integritetskränkning att brottet av detta skäl bedömts som grovt.

Regeringen ser för sin del anledning att ifrågasätta om inte också stölder av det senare slaget som utgångspunkt bör bedömas som grova, i vart fall om brottsoffret inte haft något alternativ till att förvara den stulna egendomen där. För något sådant talar flera skäl. Så har den ekonomiska utvecklingen lett till att många numera har tillgång till flera boenden och att dessa är beskaffade och utrustade på ett sådant sätt att de i lika stor utsträckning betraktas som hem. Vad som kan sägas utgöra den fredade sfären – där man har anspråk på att bli lämnad i fred och känna sig trygg – har i dessa fall kommit att utvidgas. Så lär t.ex. en husbil numera inte sällan uppfattas som ett tillfälligt hem. I sådana mera tillfälliga boenden förvaras i regel värdesaker och naturligtvis även annan mer eller mindre dyrbar utrustning som kan behövas för uppehållet. Även om ett tillgrepp som sker efter intrång i någons tillfälliga boende i allmänhet inte kan sägas innebära en fullt lika svår integritetskränkning som vid intrång i en bostad för mera varaktigt boende, är det tydligt för regeringen att sådana omständigheter i större utsträckning än hittills bör kunna leda till att stölden hänförs till den grova svårhetsgraden. För att uppnå detta bör den befintliga kvalifikationsgrund som anger att tillgreppet skett efter intrång i bostad kompletteras på så sätt att den fortsättningsvis avser intrång i bostad eller annat liknande boende. Att det ska vara fråga om ett ”liknande” boende innebär därmed att skyddet inte omfattar alla utrymmen där vem som helst kan övernatta – t.ex. öppna jakt- och fiskestugor som delas med andra – utan endast boenden som har karaktär av hem eller som präglas av avskildhet och där ett intrång utgör en kränkning av vad som bör vara den boendes fredade sfär.

Grov skadegörelse

Den integritetskränkning som en skadegörelse kan innebära för brottsoffret kan redan med hittillsvarande reglering tillmätas betydelse inom ramen för bedömningen av om skadan är ”synnerligen kännbar”. Enligt förarbetena tar detta dock framför allt sikte på en ekonomisk bedömning av skadans omfattning, låt vara utifrån målsägandens perspektiv. Vissa fall av skadegörelse kan emellertid vara särskilt inriktade på att orsaka annat än ekonomiskt lidande. Så kan vara fallet när någon i uppenbart

trakasserande syfte förstör något för sin före detta partner, t.ex. en för honom eller henne värdefull frimärkssamling eller möbel eller något annat som gärningsmannen vet är förknippat med ett särskilt affektionsvärde. Det kan också vara fråga om att tillvägagångssättet vid gärningen i sig innebär en integritetskränkning, t.ex. därför att den föregåtts av ett intrång i brottsoffrets bostad. Om skadegörelsen på detta sätt innebär en särskild integritetskränkning, bör brottet kunna bedömas som grovt även om skadan i ekonomiskt hänseende inte kan sägas vara betydande. För att omständigheter som dessa ska få ökat genomslag i rättstillämpningen bör straffbestämmelsen kompletteras med en kvalifikationsgrund som anger att det vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt ska beaktas om gärningen har varit av särskilt hänsynslös art.

Även den hittillsvarande kvalifikationsgrund som består i att gärningen inneburit synnerlig fara för någons liv eller hälsa kan sägas beakta integritetskränkande inslag. För regeringen står det emellertid klart att fara för liv och hälsa bör kunna tillmätas större betydelse än hittills vid rubriceringen av brottet. Framdeles ska det därför vara tillräckligt att det varit fråga om betydande sådan fara.

7.4.2 Bedrägeri, förskingring och trolöshet mot huvudman

Regeringens förslag: Det förhållandet att brottet har begåtts med hjälp av urkunder eller annat som det enligt 14 eller 15 kap. brottsbalken är straffbart att bruka ska vara en omständighet som ska beaktas vid bedömningen av om bedrägeri, förskingring eller trolöshet mot huvudman ska anses vara grovt.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag. Dock anser *Umeå tingsrätt* att det redan för närvarande och utan särskilt omnämnande är naturligt att de aktuella omständigheterna tillmäts särskild betydelse. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anser att förövandets av andra brottsliga gärningar, som redan är kriminaliserade i andra lagrum, inte bör införas som kvalifikationsgrunder.

Skälen för regeringens förslag: I fråga om grovt bedrägeri, grov förskingring och grov trolöshet mot huvudman anges som kvalifikationsgrunder bl.a. att gärningsmannen har begagnat sig av falsk handling eller vilseledande bokföring. Vilseledande bokföring förekommer också som kvalifikationsgrund vid vissa brott mot borgenärer.

Det förhållandet att någon har använt sig av en falsk handling medför dock inte alltid att brottet bedöms som grovt. I refererad rättspraxis har det t.ex. flera gånger förekommit att bedrägerier som begåtts med hjälp av förfalskade handlingar har bedömts som brott av normalgraden, närmast av det skälet att gärningen avsett ett förhållandevis lågt belopp (se t.ex. NJA 1986 s. 234, där brottet avsåg varor till ett värde av 3 700 kr, och RH 1991:40, som avsåg en förfalskad check om 15 000 kr).

Frågan är nu om det finns anledning att vidga perspektivet och som en faktor av betydelse för frågan om ett brott är grovt uttryckligen nämna

användningen av alla typer av urkunder och annat som det enligt 14 eller 15 kap. brottsbalken är straffbelagt att bruka. Regeringen kan se goda skäl för det. Det som är straffvärt är nämligen att medvetet använda sig av något som är falskt eller osant som ett led i förövandet av annat brott och anledning saknas då att betrakta användning av en viss typ av urkunder – falska handlingar – som nämnvärt mer försvårande än användning av andra. Detta bör få genomslag även när det gäller omständigheter som gör att ett brott bör bedömas som grovt. Eftersom uppräkningsgrunder på vanligt sätt inte är uttömmande, är det i och för sig – som *Umeå tingsrätt* påpekar – inte något som hindrar att användning av alla typer av urkunder och annat som det enligt 14 eller 15 kap. brottsbalken är straffbart att bruka även utan lagändring beaktas som en omständighet som kan göra att ett brott bedöms som grovt. Emellertid är det klart att omständigheter som inte särskilt pekas ut får mindre genomslag i rättstillämpningen. I linje med detta bör användningen av både falska och osanna urkunder vara en av de uttryckligen nämnda omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om bedrägeri, förskingring eller trolöshet mot huvudman ska rubriceras som grovt brott. Att detta – som *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* befarar – skulle föra med sig komplicerade konkurrensfrågor kan regeringen inte se.

7.5 En ny svårhetsgrad av olovligt förfogande

Regeringens förslag: En grov svårhetsgrad av olovligt förfogande ska införas och ges beteckningen grovt olovligt förfogande. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada eller varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag. För det fall att det ska införas en grov svårhetsgrad, anser emellertid *Åklagarmyndigheten* att det grova brottet – när värdet är den enda kvalificerande omständigheten – bör vara förbehållet situationer där det är fråga om ett synnerligen betydande värde.

Skälen för regeringens förslag: Kriminalstatistiken visar att antalet tillgrepp av fortskaffningsmedel fortsätter att minska. Som framgått av avsnitt 7.3.1 får detta anses i huvudsak bero på att den tekniska utvecklingen har gjort det svårare att tillgripa fordon. I stället har det blivit vanligare med förfaranden som innebär att ett fordon hyrs och sedan inte återlämnas eller att ett fordon köps på avbetalning utan att köparen fullföljer betalningen och inte heller lämnar tillbaka fordonet. Sådana förfaranden kan vara straffbara som bedrägeri, beroende på omständigheterna när hyres- eller köpeavtalet ingicks. Det kan dock många gånger vara svårt för åklagaren att bevisa att någon, redan när han eller hon tecknade avtal om att hyra ett fordon, hade för avsikt att tillägna sig det. Motsvarande bevisproblem finns vid avbetalningsköp. Om vilseledande inte kan styrkas är ansvar för bedrägeri uteslutet. Eftersom uthyraren eller försäljaren frivilligt har lämnat ut fordonet, är det inte heller något tillgrepps-

Prop. 2016/17:131 brott. I dessa fall kan förfarandet i stället vara straffbart som olovligt förfogande, som är subsidiärt till bedrägeri.

Enligt kriminalstatistiken är olovligt förfogande en av de brottstyper som ökat kraftigt i förekomst under senare år. Särskilt av biluthyrningsbranschen framhålls det som ett växande problem att allt fler hyrbilar försvinner utomlands i nära anslutning till att avtalet har tecknats. Dessa påträffas också allt oftare i länder från vilka det är svårt att få tillbaka fordonen. Varje fordon representerar i regel ett högt värde. När hyrbilar förs utomlands är brotten ofta noggrant planerade och involverar flera personer, inte sällan i olika länder. Den typen av organiserad brottslighet har företagen svårt att värja sig mot. Inte heller är straffbestämmelsen om olovligt förfogande utformad med tanke på förfaranden av detta slag. Så är brottet t.ex. inte gradindelad, till skillnad från tillgrepp av fortskaffningsmedel och olovligt brukande. Straffskalan är också lägre än för dessa andra brott.

Mot denna bakgrund är det regeringens uppfattning att utrymme bör skapas för att kunna se allvarigare på vissa fall av olovligt förfogande och att det därför bör införas en grov svårhetsgrad av brottet. Av skäl som kommer att framgå av avsnitt 7.6.2 ska denna svårhetsgrad ges en särskild beteckning, som ska vara grovt olovligt förfogande. För den nya brottstypen ska vidare anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Sådana omständigheter ska vara att brottet har avsett betydande värde, inneburit synnerligen kännbar skada eller varit av särskilt farlig eller hänsynslös art. Vad som ska avses med ”betydande värde” blir en fråga för domstolarnas rättsbildning, bl.a. med beaktande av den innebörd som motsvarande kvalifikationsgrund getts i fråga om andra förmögenhetsbrott.

Eftersom brottet i fortsättningen ska delas in i två grader, bör straffskalan anpassas så att den överensstämmer med straffskalan för bl.a. de olika svårhetsgraderna av olovligt brukande. Av avsnitt 8.2.2 kommer att framgå att detta för den grova svårhetsgradens del innebär ett straffminimum om sex månader och ett maximum om fyra år.

7.6 Vissa ändrade brottsbeteckningar

7.6.1 Ringa brott

Regeringens förslag: Brottsbeteckningarna snatteri, bedrägligt beteende, undandräkt och åverkan ska ändras till ringa stöld, ringa bedrägeri, ringa förskingring respektive ringa skadegörelse. Beteckningen åverkan ska dock behållas för sådan ringa skadegörelse som endast innebär en överträdelse av allemansrätten.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag. Dock anser *Hovrätten över Skåne och Blekinge* att de hittillsvarande brottsbeteckningarna – där särskilt snatteri är inarbetat och allmänt vedertaget – bör behållas. *Attunda tingsrätt* ifrågasätter om inte bedrägligt beteende bör behållas som brottsbeteckning och dessutom brytas ut till en egen paragraf. *Juridiska*

fakultetsnämnden vid Uppsala universitet anser att försiktighet bör iaktas vid ändring av etablerade brottsbeteckningar, i synnerhet den vedertagna beteckningen för ett så vanligt brott som snatteri.

Prop. 2016/17:131

Skälen för regeringens förslag

Det finns behov av tydligare brottsbeteckningar

I motsats till många andra brottstyper har alla de centrala förmögenhetsbrotten – stöld, bedrägeri, förskingring och skadegörelse – en särskild brottsbeteckning för den ringa svårhetsgraden av respektive brott. Dessa är i tur och ordning snatteri, bedrägligt beteende, undandräkt och åverkan. Av dessa är det framför allt snatteri som är allmänt känt begrepp, medan de övriga beteckningarna på ringa brott inte har en lika tydlig förankring i det allmänna medvetandet och dessutom får anses språkligt ålderdomliga.

Det kan naturligtvis sättas i fråga om det har någon betydelse hur ett brott benämns. Mot detta kan dock sägas att det har ett pedagogiskt värde att brottsbeteckningarna språkligt och i övrigt är rimligt anpassade till vår tid. En grundläggande förutsättning för att en straffbestämmelse ska ha den avhållande verkan som är tänkt är nämligen att befolkningen förstår dess innebörd. Det är därför viktigare att allmänheten förstår vad som avses med brottsbenämningen än att det finns särskilda benämningar på de ringa brotten. För allmänheten framstår det i många fall som naturligt att tala om en grov respektive en ringa form av ett brott, även om brotten inte formellt brukar betecknas på det sättet. Det blir också tydligare vad som avses om man använder benämningen på huvudbrottet inte bara för den grova utan också för den ringa formen av brottet.

För regeringen är detta tillräckligt vägande skäl för att ändra beteckningarna snatteri, bedrägligt beteende, undandräkt och åverkan till ringa stöld, ringa bedrägeri, ringa förskingring respektive ringa skadegörelse. Visserligen vänder sig *Hovrätten över Skåne och Blekinge* mot något sådant och anför som skäl för bevarande av de hittillsvarande beteckningarna att talet om ”ringa” ger en signal om bagatelliserande som inte är önskvärd. Att en ändring av de aktuella brottsbeteckningarna skulle kunna tas till intäkt för något sådant kan regeringen emellertid inte se. För vart och ett av de enskilda brotten görs i stället följande överväganden.

Hur beteckningarna bör utformas

Den ringa svårhetsgraden av stöld har i och för sig en väl inarbetad beteckning. Emellertid har snatteri den nackdelen att det riskerar att föra tankarna till endast obetydliga tillgrepp av t.ex. en enstaka chokladkaka eller en läskedryck. Att det verkliga förhållandet är ett annat framgår emellertid tydligt av fast domstolspraxis, som innebär att tillgrepp i butik av varor upp till ett värde av 1 000 kr bedöms som snatteri. En annan nackdel med brottsbeteckningen är att den inte tydligt ger vid handen att snatteri är en privilegierad form av stöld, där normalgradsbrottet ska utgöra utgångspunkt för bedömningen av ett tillgrepp. Att tillgreppet avsett något som är av mindre värde är således bara en av flera omständigheter som ska vägas samman vid bedömningen av brottet. Mot bakgrund av

Prop. 2016/17:131 det nu sagda bör brottsbeteckningen snatteri – trots att den är väl inarbetad – ändras till ringa stöld.

Den ringa formen av bedrägeri benämns i dag bedrägligt beteende. Den benämningen ger visserligen en tydlig beskrivning av att det är fråga om ett bedrägeribrott. Den ger dock samtidigt intryck av att det är fråga om något närmast bagatellartat, vilket inte alls behöver vara fallet. Att avsiktligt lura till sig något som kan vara värt upp till 1 000 kr – eller i fråga om snyltning det dubbla – kan inte sägas vara obetydligt. Vid sådant förhållande ger beteckningen ringa bedrägeri en bättre bild av vad brottet avser och ska därför väljas. Vad *Attunda tingsrätt* anför föranleder inte till annan bedömning.

Brottsbeteckningen undandräkt är, vilket även *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* konstaterar, mycket ålderdomlig och sannolikt svår att förstå för de allra flesta. Det ska därför bytas ut mot ringa förskingring.

Som framgått av avsnitt 5.4 förslår regeringen att den form av ringa skadegörelse som kan sägas innebära ett angrepp på allemansrätten – tillgrepp i skog och mark av t.ex. grenar eller löv från växande träd – även framgent ska betecknas åverkan, men fortsättningsvis regleras i en särskild straffbestämmelse. För övriga fall av mindre allvarlig skadegörelse finns emellertid inte samma skäl till särbehandling. Dessa bör i stället betecknas ringa skadegörelse.

7.6.2 Grova brott

Regeringens förslag: För vissa förmögenhetsbrott som hittills saknat särskild brottsbeteckning för den grova svårhetsgraden ska sådana beteckningar införas. Därmed etableras beteckningarna grovt tillgrepp av fortskaffningsmedel, grovt egenmäktigt förfarande, grov olovlig energיאvledning, grovt ocker, grovt håleri, grovt svindleri och grovt olovligt brukande.

Utredningens förslag: Några förslag till nya brottsbeteckningar lämnas inte av utredningen i denna del.

Remissinstanserna har inte haft anledning att uttala sig i frågan.

Skälen för regeringens förslag: Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2016 har brottsbeteckningarna grovt olaga tvång, grovt olaga hot, grov utpressning, grov trolöshet mot huvudman, grovt våld eller hot mot tjänsteman, grov förgripelse mot tjänsteman och grovt övergrepp i rättsak införts i brottsbalken (se prop. 2015/16:113 s. 79 f.). I samtliga dessa fall saknades dessförinnan särskild brottsbeteckning för den grova svårhetsgraden av respektive brott. Som skäl för åtgärden anfördes att det därigenom blev tydligare när en gärning ansågs hänförlig till den svårare graden och en högre straffskala därmed blev tillämplig. Av liknande skäl har det vidare på specialstraffrättens område införts de särskilda brottsbeteckningarna synnerligen grovt vapenbrott och synnerligen grovt narkotikabrott (se prop. 2013/14:226 s. 37 respektive prop. 2015/16:111 s. 34).

Av samma skäl som anförts i de tidigare lagstiftningsärendena framstår det nu som lämpligt att införa särskilda brottsbeteckningar för den grova

svårhetsgraden av sådana förmögenhetsbrott som hittills inte haft sådana beteckningar. Med hänsyn härtill – och med begränsning till sådana brott som även av andra skäl uppmärksammas i denna proposition – ska det därför i brottsbalken som särskilda brottsbeteckningar införas grovt tillgrepp av fortskaffningsmedel, grovt egenmäktigt förfarande, grov olovlig energiavledning, grovt ocker, grovt häleri, grovt svindleri och grovt olovligt brukande.

Att den nya, grova svårhetsgraden av olovligt förfogande ska betecknas grovt olovligt förfogande har redan framgått av avsnitt 7.5.

7.7 En särskild fråga om åtalsprövning

Regeringens förslag: För grovt olovligt brukande och grovt olovligt förfogande ska det inte krävas någon åtalsprövning.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag. Emellertid anser *Svenska Bankföreningen* att åtalsprövning kunde slopas även i fråga om motsvarande normalgradsbrott. *Åklagarmyndigheten* anför att de skäl som angavs vid införandet av regeln fortfarande gör sig gällande och påtalar vidare följande. Det faktum att många fall av olovligt förfogande i framtiden kunde komma att bedömas som grova skulle – i kombination med en avskaffad åtalsprövning – kunna innebära en kraftig tillströmning av ärenden. För det fall ett grovt sådant brott införs, bör det därför övervägas om det ändå inte bör omfattas av åtalsprövning.

Skälen för regeringens förslag: Innan åtal väcks åligger det åklagaren att i fråga om vissa brott först pröva om det finns så starka allmänna eller enskilda intressen att ett åtal är motiverat. Sådana åtalsprövningsregler finns bl.a. i 8 kap. 13 § och 10 kap. 10 § brottsbalken. I den senare bestämmelsen föreskrivs att åtal för olovligt förfogande och olovligt brukande beträffande egendom som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal om hyra eller avbetalningsköp får åtalas av åklagare endast om åtal av särskilda skäl är påkallat från allmän synpunkt. Utgångspunkten är således att åtal inte ska väckas, såvida det inte är fråga om mycket speciella omständigheter. Därmed blir polisanmälningar som rör sådana brott normalt inte heller föremål för utredning.

Vissa av reglerna om åtalsprövning – bl.a. den i 10 kap. 10 § – har tillkommit för att hindra att rättsväsendets resurser tas i anspråk för ändamål som i jämförelse med andra kan framstå som mindre angelägna. Redan vid brottsbalkens införande föreskrevs att särskild åtalsprövning skulle gälla för olovligt förfogande över gods som köpts på avbetalning. Syftet var att hindra att avbetalningssäljaren ska kunna använda åklagaren som indrivningsorgan genom att hota med polisanmälan. Senare utvidgades åtalsprövningsregeln till att omfatta även förhyrd egendom. Det konstaterades då att straffbara förfaranden med förhyrd egendom hade ökat kraftigt och att det i många fall fanns anledning att befara att uthyraren kunde ha brustit i noggrannhet i sin kontroll av kunden eller försummat att betinga sig säkerhet för sitt krav på att återfå egendomen.

Mot bakgrund av brottsutvecklingen finns det anledning att på nytt överväga åtalsprövningsregeln och dess omfattning.

Av skäl som har med rättsväsendets resurser att göra är det nödvändigt att ha åtalsbegränsningsregler. Sådana regler ger förundersökningsledare och åklagare möjlighet att låta bli att utreda gärningar som främst har sin grund i civilrättsliga förhållanden. Numera är det dock betydligt vanligare med gärningar där risken för totalförlust för målsäganden är stor. Som framgått av avsnitt 7.5 har detta föranlett regeringen att föreslå att det införs en grov svårhetsgrad av olovligt förfogande. I anslutning här till uppkommer frågan om åtalsprövningsregeln i 10 kap. 10 § bör utformas på så sätt att prövning enligt den regeln inte skulle behöva ske vid grovt olovligt förfogande och grovt olovligt brukande. Utredningen lämnar ett förslag med den innebörden. Mot detta invänder emellertid *Åklagarmyndigheten* att skälen för åtalsbegränsning gör sig gällande även för de grova svårhetsgraderna.

För regeringen har de skäl som nyss åberopats för införande av en grov svårhetsgrad av olovligt förfogande bärkraft även i frågan om åtalsbegränsning. Grovt olovligt förfogande och grovt olovligt brukande är således brottstyper av sådan dignitet – i fråga om bl.a. det betydande värde som gärningen kan avse och den synnerligen kännbara skada som den kan innebära – att någon åtalsprövning inte bör krävas i dessa fall. I detta ligger att regeringen inte har fullt ut samma syn som *Åklagarmyndigheten* på det möjliga utfallet av åtgärden att införa en grov svårhetsgrad av olovligt förfogande. Att myndigheten befarar att många fall av olovligt förfogande i framtiden kunde komma att bedömas som grova brott torde vara hänförligt till utredningens angivande av ett visst belopp som möjlig utgångspunkt för bedömningen av om gärningen avsett betydande värde. Att regeringen för sin del inte ger någon sådan anvisning har framgått av avsnitt 7.5.

8 Bör straffskalorna för förmögenhetsbrotten justeras?

8.1 Utgångspunkter och inriktning

Regeringens bedömning: De uppställda straffskalorna för förmögenhetsbrotten bör i vissa fall renodlas och justeras.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig särskilt över utredningens bedömning, bl.a. *Svea hovrätt*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Åklagarmyndigheten*, är över lag positiva.

Skälen för regeringens bedömning

Allmänt om straffskalor och straffvärde

Att straffskalorna och straffvärdebegreppet har en central roll i påföljdsbestämningen framgår av 29 kap. 1 § brottsbalken. Enligt paragrafen ska

straff, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Av paragrafens andra stycke följer bl.a. att det vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas vilken skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit.

Med straffvärde avses brottets svårhet – eller allvar – i förhållande till andra brott. Åtskillnad görs mellan det abstrakta och det konkreta straffvärdet.

Det *abstrakta straffvärdet* avser en hel brottstyps straffvärde, uttryckt genom angivande av brottets straffskala. Detta abstrakta värde är därmed ett mått på hur allvarligt lagstiftaren vill se på den aktuella brottstypen i förhållande till andra brott. Det innebär att även lagstiftaren måste göra en bedömning av vilken fara, kränkning eller skada en brottstyp rent generellt innebär. Inom straffskalan ska i princip alla tänkbara gärningstyper som faller inom det aktuella tillämpningsområdet kunna inordnas. Av detta följer att straffskalan måste ha en viss spännvidd, löpande från ett lägsta straff till ett högsta.

Med det *konkreta straffvärdet* avses det exakta straffvärde som fastställs för en enskild gärning, med tillämpning av de föreskrifter av generell karaktär som kan finnas i lag.

Föreskriften att straffvärdet ska vara avgörande för straffmätningen är ett uttryck för de båda principerna om *proportionalitet och ekvivalens*, som innebär att svårare brott ska straffas strängare än lindrigare brott och att lika svåra brott ska ges lika stränga straff. Straffvärdebedömningen är således ett relativt omdöme och innebär att olika brott måste jämföras med varandra.

Av det hittills sagda har alltså framgått att proportionalitets- och ekvivalensprinciperna är grundläggande för påföljdssystemets utformning, men att det inte framgår av dessa principer i sig vilken abstrakt eller konkret straffnivå ett visst brott ska ha. Detta följer i stället av den för brottet tillämpliga straffskalan respektive brottets straffvärde.

Hittillsvarande straffskalor för förmögenhetsbrotten

För förmögenhetsbrotten i 8–10 och 12 kap. brottsbalken tillämpas för närvarande tio olika straffskalor. Fem olika minimistraff gäller: böter, allmänna fängelseminimum (14 dagar), fängelse sex månader, fängelse ett år och fängelse fyra år.

När det gäller de grova svårhetsgraderna av förmögenhetsbrott är det endast grovt egenmäktigt förfarande och grov skadegörelse som har en straffskala som utgår ifrån allmänna fängelseminimum. För övriga grova brott uppställs som minimistraff fängelse i sex månader, ett år eller fyra år (grovt rån). Grovt egenmäktigt förfarande är det enda grova förmögenhetsbrott som har ett maximistraff på två års fängelse. Maximistraffen för de övriga grova förmögenhetsbrotten är fyra, sex eller åtta år (grovt rån).

Minimistraffen för normalgraden av brott varierar från böter till ett års fängelse (rån). Såvitt gäller maximistraffen finns ett spann löpande från fängelse i sex månader (egenmäktigt förfarande och självtäkt) till sex år (rån). För de flesta förmögenhetsbrott av normalgraden gäller ett straffmaximum om två års fängelse.

Straffskalorna för de ringa svårhetsgraderna av brotten är mer enhetliga och omfattar antingen böter eller fängelse i högst sex månader eller enbart böter.

För flertalet av förmögenhetsbrotten gäller att straffskalorna har varit desamma sedan brottsbalkens tillkomst. Vissa ändringar i straffskalorna har emellertid gjorts, oftast i skärpande riktning.

En renodling och justering av straffskalorna bör övervägas

Som framgått varierar straffskalorna för förmögenhetsbrotten avsevärt. När det gäller vad som kan beskrivas som de centrala brotten är straffskalorna i huvudsak desamma, bortsett från skadegörelse. På samma sätt är straffskalorna för ringa brott relativt enhetliga, men även här med undantag för skadegörelsebrotten. Såvitt gäller övriga förmögenhetsbrott varierar däremot straffskalorna åtskilligt, trots att spännvidden mellan minimi- och maximistraff inte är särskilt stor.

Ställt i relation till andra brottstyper ter sig spannet i straffskalorna för förmögenhetsbrott i och för sig som acceptabelt. För regeringen framstår det däremot inte som rimligt att uppställa så mycket som tio olika straffskalor för ett fåtal brott som inte skiljer sig nämnvärt från varandra. I det följande bör det därför undersökas vilka förutsättningar som kan finnas för en renodling i detta hänseende.

I detta sammanhang finns det också skäl att överväga om straffskalorna för vissa brottstyper bör justeras. Synen på hur allvarliga olika brottstyper är kan nämligen förändras över tid, bl.a. till följd av samhällsutvecklingen. Och eftersom den föreskrivna straffskalan för ett brott har avgörande betydelse inte bara för straffmätningen utan också för sådant som vilka tvångsmedel som får tillgripas under förundersökning och för processen i stort, är det viktigt att straffskalan ger uttryck för en aktuell syn på hur klandervärt brottet ska anses vara. För alla överväganden i den vägen ska givetvis proportionalitets- och ekvivalensprinciperna bilda utgångspunkt.

8.2 Vissa straffskalor ska justeras

8.2.1 Skadegörelsebrotten

Regeringens förslag: Straffskalan för grov skadegörelse ska anpassas till vad som gäller för övriga centrala förmögenhetsbrott och därmed löpa från fängelse i sex månader till fängelse i sex år. Vidare ska böter utmönstras ur straffskalan för skadegörelse av normalgraden och maximistraffet höjas till fängelse i två år. För ringa skadegörelse ska straffet vara böter eller fängelse i högst sex månader.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag. *Brottsförebyggande rådet* framhåller att ett ytterligare argument för att höja straffskalorna för skadegörelsebrott är att det förekommer att skadegörelse riktas inte enbart mot myndighetslokaler utan mot enskilda tjänstemäns privata sfär. At-

Skälen för regeringens förslag

Bakgrund

Straffskalförordningarna för skadegörelsebrotten skiljer sig generellt från vad som gäller för övriga centrala förmögenhetsbrott på så sätt att de har lägre minimi- och maximistraff. Så omfattar straffskalan för åverkan – dvs. vad som enligt avsnitt 7.6.1 i fortsättningen ska benämnas ringa skadegörelse – bara böter, medan det för ringa svårhetsgrader av övriga centrala förmögenhetsbrott föreskrivs böter eller fängelse i högst sex månader. Och för skadegörelse av normalgraden uppställs en straffskala löpande från böter till fängelse i ett år, medan övriga centrala förmögenhetsbrott har en straffskala som sträcker sig från allmänt fängelseminimum till fängelse i två år. Slutligen har grov skadegörelse en straffskala löpande från allmänna fängelseminimum till fängelse i fyra år, där det för övriga centrala förmögenhetsbrott uppställs ett minimistraff om fängelse i sex månader och ett maximistraff om fängelse i sex år.

Nuvarande straffmaximum för skadegörelse av normalgraden infördes 2004 och innebar en höjning från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Som skäl för straffskärpningen anfördes bl.a. skadegörelsebrottens negativa påverkan på samhället i olika avseenden. Höjningen av straffmaximum medförde också att fler straffprocessuella tvångsmedel kunde användas vid utredning och lagföring av brotten. I förarbetena till lagändringen anfördes dels att en straffskala som den dåvarande – där maximistrafet var sex månaders fängelse – innebar att strängare påföljd än böter endast i undantagsfall dömdes ut (se prop. 2002/03:138 s. 21 f.), dels att höjningen av maximistrafet till fängelse i ett år skapade utrymme för en strängare bedömning av sådana fall av skadegörelse som var särskilt allvarliga utan att för den skull kunna bedömas som grova brott. Vad som skulle beaktas i det senare fallet var då sådant som att skadegörelsen skett systematiskt, att den varit organiserad och föregåtts av planering eller att den genomförts på ett hänsynslöst sätt. Att brottsligheten orsakat stor ekonomisk skada ansågs också kunna påverka bedömningen.

Straffskalan för grov skadegörelse berördes dock inte av 2004 års ändringar. Maximistrafet fyra års fängelse har därmed varit detsamma sedan brottsbalkens tillkomst.

Bör skadegörelse ha ett högre abstrakt straffvärde?

Vid en jämförelse mellan ett typiskt skadegörelsebrott och ett typiskt stöldbrott är det visserligen så – som utredningen konstaterar – att en viss skillnad i straffvärde kan framstå som motiverad. Så är gärningsmannens motiv vid tillgreppsbrottet att tillägna sig stöldobjektet, medan den som gör sig skyldig till skadegörelse ofta inte har någon närmare tanke med sitt handlande utan låter sin spontana förstörelselusta styra. De ekonomiska konsekvenserna av skadegörelse är i många fall också svårare att förutse än skadan av ett tillgrepp, vilket också kan få betydelse för graden av skuld hos gärningsmannen.

För regeringen är det emellertid tydligt att dessa omständigheter främst bör ha betydelse vid bestämmande av det konkreta straffvärdet.

När det gäller att fastställa vilket abstrakt straffvärde skadegörelse bör ha är det i stället naturligt att utgå ifrån hur skyddsvärt det intresse är som straffbestämmelsen avser att skydda och i vilken utsträckning som den brottsliga gärningen kränker detta skyddsintresse. I detta avseende finns ingen skillnad mellan skadegörelse och tillgrepp av egendomen i fråga. Den enskilde kan drabbas av samma egendomsförlust vid skadegörelse som vid stöld. I båda fallen rör det sig om en direkt konsekvens av gärningsmannens handlande. Gärningsmannen visar också samma brist på respekt för andras egendom. Och på samma sätt som vid stöld kan skadegörelse naturligtvis rymma integritetskränkande inslag. Så torde det inte vara ovanligt att skadegörelse utförs i syfte att åstadkomma en allvarligare kränkning än vad som motsvaras av själva värdeförstöringen. Så är t.ex. fallet när gärningsmannen orsakar skada på egendom som han eller hon vet är av särskild betydelse för brottsoffret. Som *Brottsförebyggande rådet* framhåller förekommer det också att skadegörelse riktas inte enbart mot t.ex. myndighetslokaler, utan – som en form av otillåten påverkan – även mot enskilda tjänstemäns bostäder och privata fordon.

Vad som nu sagts talar därmed för att det abstrakta straffvärdet av skadegörelse bör vara högre än vad de nuvarande straffskalorna ger uttryck för.

Till detta kommer att det finns ett intresse av att straffskalan för skadegörelse utformas på så sätt att det i större utsträckning än i dag blir möjligt att som ett särskilt brott beakta sådan uppsåtlig skadegörelse som kan utgöra ett led i tillgreppsbrott. Som exempel på sådan skadegörelse kan nämnas att ett stulet fordon används för att forcera en grind eller en husvägg i samband med ett rån eller annat kvalificerat tillgreppsbrott. Att som ett verkligt eller föregivet led i protester mot det allmänna uppsåtligt tända eld på bilar eller byggnader är också en form av skadegörelse som kräver en straffskala med större spännvidd, eftersom det vid många sådana bränder inte finns sådan spridningsrisk att förutsättningarna att döma för mordbrand eller annat brott i 13 kap. brottsbalken är uppfyllda. En skärpt straffskala för skadegörelsebrott torde för övrigt också kunna leda till att lagföring för skadegörelse kom att framstå som ett ändamålsenligt alternativ vid vissa misstänkta försäkringsbedrägerier, där det t.ex. vid påträffande av fordon sänkta i gruvhål eller sjöar kan vara svårt att styrka det vilseledande som fordras för att domstolen ska kunna döma för bedrägeri.

I motsats till vad *Attunda tingsrätt* gett uttryck för leder detta regeringens till slutsatsen att skadegörelsebrotten fortsättningsvis bör ha samma abstrakta straffvärde som de typiska tillgreppsbrotten, och därmed övriga centrala förmögenhetsbrott. Straffskalan bör alltså vara densamma oavsett om gärningsmannen uppsåtligt förstör eller tillgriper viss egendom. Samtidigt bör det beaktas att omständigheterna vid ett enskilt fall av skadegörelse naturligtvis kan variera – och ofta i större utsträckning än vid stöld – vilket på vanligt sätt ska komma till uttryck vid bestämmandet av det konkreta straffvärdet. En skärpning av straffskalorna för skadegörelse ger alltså utrymme för en mer nyanserad straffvärdebedömning i enskilda fall, samtidigt som det inte innebär att de straff som döms ut för skadegörelse med nödvändighet kommer att ligga på samma nivå som

för tillgreppsbrotten. Den övre delen av straffskalan ska givetvis även i fortsättningen förbehållas mycket allvarliga brott. Prop. 2016/17:131

Straffskalorna för skadegörelse och grov skadegörelse ska skärpas

Straffskalorna för skadegörelse av normalgraden och grov skadegörelse ska alltså vara desamma som för motsvarande svårhetsgrader av de typiska tillgreppsbrotten och övriga centrala förmögenhetsbrott.

För skadegörelse av normalgraden ska straffskalan därmed utgå ifrån allmänna fängelseminimum och ha ett maximum om fängelse i två år. På motsvarande sätt ska minimistraffet för grov skadegörelse höjas till fängelse i sex månader och maximistraffet till fängelse i sex år.

Ett straffmaximum av denna dignitet för grov skadegörelse kommer att ge ökad möjlighet till en differentierad straffvärdebedömning av även de allvarligaste fallen. Att det finns behov av detta följer bl.a. av den omständigheten att en lagföring för grov skadegörelse ibland kan vara den enda återstående lagföringsmöjligheten när de särskilda rekvisit som uppställs för olika allvarliga allmänfarliga brott – t.ex. mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse och sabotage – inte är uppfyllda.

Vilka omständigheter vid grov skadegörelse som typiskt sett bör påverka straffvärdet i höjande eller sänkande riktning har behandlats i avsnitt 7.4.1.

Straffskalan för ringa skadegörelse bör också justeras

I avsnitt 5.4 föreslås att bestämmelsen om tillgrepp i skog och mark av vissa naturprodukter ska brytas ut ur den hittillsvarande straffbestämmelsen om åverkan och i stället utgöra en egen paragraf med för brottstypen oförändrad brottsbeteckning och straffskala. Sedan detta skett kommer därmed den ringa svårhetsgraden av skadegörelse – som i fortsättningen ska betecknas ringa skadegörelse – att regleras i en paragraf för sig. I detta sammanhang bör även straffskalan för ringa skadegörelse justeras och då utformas på samma sätt som straffskalorna för t.ex. de ringa svårhetsgraderna av stöld och bedrägeri. Detta innebär att straffet för ringa skadegörelse ska vara böter eller fängelse i högst sex månader.

8.2.2 Egenmäktigt förfarande och olovligt förfogande

Regeringens förslag: Maximistraffet för egenmäktigt förfarande av normalgraden ska höjas till fängelse i ett år. För grovt egenmäktigt förfarande ska minimistraffet vara fängelse i sex månader och maximistraffet fyra år. Även för grovt olovligt förfogande ska straffskalan vara fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Samtidigt ska straffmaximum för normalgraden av olovligt förfogande sänkas till fängelse i ett år.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag. *Svea hovrätt* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge* menar dock att den föreslagna ändringen av straffskalan för grovt egenmäktigt förfarande riskerar att få ett alltför stort genomslag i skärpande riktning.

Straffskolorna för egenmäktigt förfarande och olovlig förfogande

Egenmäktigt förfarande av normalgraden bestraffas med böter eller fängelse i högst sex månader. För grovt egenmäktigt förfarande uppställs – till skillnad från de grova svårhetsgraderna av övriga förmögenhetsbrott, utom grov skadegörelse – en straffskala som utgår från allmänt fängelseminimum. Som enda grova förmögenhetsbrott har grovt egenmäktigt förfarande dessutom ett maximistraff om endast två års fängelse. Straffskalan har varit densamma sedan brottsbalken infördes.

Av avsnitt 7.5 har framgått att brottet olovligt förfogande föreslås bli gradindelad. För den nya, grova svårhetsgraden måste en straffskala därmed fastställas. Straffskalan för brottstypens hittillsvarande enda svårhetsgrad har alltsedan brottsbalkens införande sträckt sig från böter till fängelse i högst två år.

Straffskalan för egenmäktigt förfarande ska skärpas

I avsnitt 5.5.2 föreslår regeringen ändringar i tillämpningsområdena för egenmäktigt förfarande och olovligt brukande. Så ska olovligt brukande av fastighet kunna bedömas som grovt brott och därmed ha ett maximistraff om fängelse i fyra år. Vidare ska straffansvaret för egenmäktigt förfarande kunna omfatta gärningar som rör både fast och lös egendom.

Många otillåtna åtgärder som vidtas med annans egendom är till sin karaktär sådana att de träffas av både bestämmelsen om egenmäktigt förfarande och bestämmelsen om olovligt brukande. Här gäller att det blir fråga om egenmäktigt förfarande om någon annans besittning till egendomen kränks, medan gärningen är att bedöma som olovligt brukande om gärningsmannen missbrukar egendom som befinner sig i hans eller hennes egen maktsfär. Trots detta skiljer sig brotten åt i fråga om straffskalor och gradindelning.

För olovligt brukande av normalgraden uppställs en straffskala löpande från böter till fängelse i högst ett år. Straffet för grovt olovligt brukande av lös egendom är i dag fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Någon grov svårhetsgrad av olovligt brukande av fastighet finns inte och maximistraffet för ett sådant brott är således fängelse i ett år.

Utformningen av de hittillsvarande straffskalorna för egenmäktigt förfarande och olovligt brukande inbjuder därmed till slutsatsen att det i de flesta fall ansetts vara mindre straffvärt att kränka någon annans besittning än att missbruka något som man har i sin egen besittning. För förfaranden med fastigheter gäller däremot det omvända, där egenmäktigt förfarande enligt nuvarande bestämmelser tvärtom kan bestraffas hårdare. Dessa skillnader i abstrakt straffvärde mellan de båda brottstyperna framstår inte som motiverade. I stället bör brottstyperna typiskt sett anses vara lika klandervärda.

I motsats till andra förmögenhetsbrott – som har en vid straffskala för att kunna inrymma både mindre allvarliga och förhållandevis svåra brott – har straffskalan för egenmäktigt förfarande ett mycket snävt spann. Emellertid kan även egenmäktigt förfarande utgöra allvarliga brott. Så kan tillgrepp utan tillägnelseuppsåt avse föremål av betydande värde och därmed innebära risk för omfattande skada, vilket redan detta motiverar en högre straffskala än i dag. Som exempel kan nämnas den åtgärden att

flytta en byggkran på en byggarbetsplats så att den inte kan användas för planerat arbete. Exempel på andra besittningsrubbningar än tillgrepp som kan motivera en högre straffskala är att någon mera varaktigt bosätter sig på annans mark och därigenom förhindrar ägaren att utnyttja den. Ett annat exempel kan vara att någon som ett led i en protestaktion under längre tid orsakar störningar i produktionen vid en industri genom att hindra att anställda får tillträde till anläggningen. Och sådana olovliga åtgärder som att gräva, plöja eller ta upp väg på annans mark framstår generellt sett som lika straffvärda när de vidtas genom intrång i någons besittning som när de vidtas genom missbruk av egen maktsfär.

Det sagda visar att straffskalorna för de olika svårhetsgraderna av egenmäktigt förfarande behöver justeras på så sätt att de i större utsträckning överensstämmer med vad som gäller för andra förmögenhetsbrott. Till att börja med bör maximistraflet för normalgraden av brottet därför höjas till fängelse i ett år, varvid avsikten dock inte är att åstadkomma en generell straffhöjning. Syftet är i stället att ge tillräckligt utrymme för en nyanserad straffmätning av de nya förfaranden som kommer att falla under paragrafens tillämpningsområde sedan den utvidgats till att omfatta även fast egendom.

Frågan är därefter om även straffskalan för grovt egenmäktigt förfarande bör justeras. En jämförelse kan då göras med olovligt brukande, som – enligt vad regeringen just uttalat – är en brottstyp som bör anses lika klandervärd som egenmäktigt förfarande. Eftersom minimistraflet för grovt olovligt brukande är fängelse i sex månader, bör detsamma gälla för grovt egenmäktigt förfarande. Och av samma skäl bör maximistraflet anpassas till vad som gäller för olovligt brukande. För grovt egenmäktigt förfarande ska således fortsättningsvis dömas till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Inte heller här är syftet att åstadkomma en generell straffhöjning för den grova svårhetsgraden, utan att markera att rubriceringen är reserverad för allvarigare brott och att ge bättre ledning för straffmätningen. Något berättigande för den farhåga som *Svea hovrätt* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge* ger uttryck för – att ändringen skulle få ett alltför stort genomslag i skärpande riktning – kan regeringen därför inte se.

Även straffskalan för olovligt förfogande ska justeras

Som framgått ska en grov svårhetsgrad av brottet olovligt förfogande införas. Straffskalan för grovt olovligt förfogande bör då få samma utformning som straffskalorna för grovt olovligt brukande och grovt egenmäktigt förfarande. Det innebär att straffet ska vara fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

I fråga om normalgraden av olovligt förfogande föreslogs i lagrådsremissen att den ändringen samtidigt borde göras att maximistraflet sänktes från fängelse i två år till fängelse i ett år. Enligt lagrådsremissen undveks därigenom en alltför stor överlappning och uppnåddes en god balans mellan straffskalorna. I anslutning härtil har *Lagrådet* – under jämförelse med brottstyperna tillgrepp av fortskaffningsmedel och ocker – anmärkt att det inte framgår av remissen varför det lagts så stor vikt vid överlappningsproblemet vid just detta brott. För regeringen är det emellertid klart att olovligt förfogande i fråga om abstrakt straffvärde i första hand bör

Prop. 2016/17:131 jämställas med egenmäktigt förfarande och olovligt brukande, som båda får anses vara något mindre straffvärda än de centrala förmögenhetsbrotten och därför getts ett maximistraff om fängelse i ett år. Till detta kommer naturligtvis mera allmänt att det i anslutning till införande av en grov svårhetsgrad av ett tidigare inte gradindelade brott alltid faller sig naturligt att samtidigt överväga straffskalan för normalgradsbrottet, som ju fortsättningsvis inte kommer att omfatta lika många förfaranden som tidigare och möjligen därför inte längre behöver vara så vid. Även vid ett övervägande som föranletts av sådana skäl finner regeringen att maximistraffet för olovligt förfarande bör sänkas från fängelse i två år till fängelse i ett år. En ändring av motsvarande innebörd gjordes f.ö. i samband med införandet av den grova svårhetsgraden av olovlig kraftavledning (se prop. 1992/93:141 s. 36).

8.2.3 Tillgrepp av fortskaffningsmedel, utpressning och tagande av olovlig väg

Regeringens förslag: För de ringa svårhetsgraderna av tillgrepp av fortskaffningsmedel och utpressning samt för tagande av olovlig väg ska straffskalan omfatta böter eller fängelse i högst sex månader. En följdändring ska också göras i terrängkörningslagen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag. Emellertid ifrågasätter *Stockholms universitet (juridiska fakulteten och samhällsvetenskapliga fakulteten)* om det av utredningen åberopade intresset – att de ringa svårhetsgraderna av de flesta förmögenhetsbrott får likartade straffskalor – är tillräckligt tungt vägande för att motivera ändringarna, bl.a. när den nuvarande konstruktionen inte heller har föranlett några problem i praktiken. I anslutning till förslaget om tagande av olovlig väg framhåller *Naturvårdsverket* och *Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)* bl.a. att åtgärden att göra lagen subsidiär i förhållande till brottsbalken endast kommer att ha effekt i fråga om barmarkskörning.

Skälen för regeringens förslag: För de lindrigare förmögenhetsbrotten föreskrivs vanligen böter eller fängelse i högst sex månader. För bl.a. de ringa svårhetsgraderna av tillgrepp av fortskaffningsmedel och utpressning samt för tagande av olovlig väg förekommer emellertid bara böter i straffskalan. Till skillnad från *Stockholms universitet* anser regeringen att intresset av att de flesta ringa förmögenhetsbrott har likartade straffskalor utgör ett tillräckligt skäl för att nu överväga dessa straffskalors utformning.

När det gäller *tillgrepp av fortskaffningsmedel* får det i och för sig anses ovanligt att sådana brott bedöms som ringa. Som framgått av avsnitt 7.3.1 har anmälningarna om tillgrepp av fortskaffningsmedel dessutom minskat kraftigt under senare år, främst av det skälet att de flesta bilar och andra fortskaffningsmedel numera är försedda med tekniska anordningar som avsevärt försvårar tillgrepp. Detta innebär visserligen att de undantagsfall i vilka det kan bli aktuellt att bedöma tillgrepp av fortskaffningsmedel som ringa har blivit ännu färre. Emellertid utgörs den brotts-

liga gärningen även i dessa fall av ett uppsåtligt tillgrepp av relativt värdefull egendom. Vid en jämförelse med särskilt det klandervärda i sådana gärningar som bestraffas som snatteri framstår straffskalan för tillgrepp av fortskaffningsmedel i detta hänseende som omotiverat lindrig. Straffskalan för den ringa svårhetsgraden av brottet ska därför fortsättningsvis inte innefatta bara böter utan också fängelse i högst sex månader. Härigenom skapas utrymme för en mer nyanserad straffmätning bl.a. i sådana fall där tillgreppet har medfört betydande risk för skada men ändå ansetts böra hänföras till den ringa svårhetsgraden.

Straffskalan för *ringa utpressning* är oförändrad sedan brottsbalken infördes. Även om det är ytterst ovanligt med lagföringar för brottet gör sig samma skäl för justering av straffskalan gällande här som i fråga om tillgrepp av fortskaffningsmedel. Brottsabstrakta straffvärde bör således anses högre än vad den nuvarande bestämmelsen ger uttryck för. Utöver böter ska därför även fängelse i högst sex månader ingå i straffskalan.

Såvitt gäller *tagande av olovlig väg* kan konstateras att den allmänna tillgången på t.ex. terränggående motorcyklar och snöskotrar har medfört att mark numera i större utsträckning skadas till följd av framförande av sådana fordon. I avhållande syfte bör detta få genomslag på straffskalan, som fortsättningsvis ska innefatta inte bara böter utan också fängelse i högst sex månader. Som framgått av avsnitt 8.2.1 kommer straffskalan därmed att överensstämma med den som ska uppställas för ringa skadegörelse – tidigare åverkan – i 12 kap. 2 § brottsbalken.

Eftersom det under vissa förutsättningar är straffbart både som tagande av olovlig väg och enligt terrängkörningslagen (1975:1313) – vilken lag bara har böter i straffskalan – att på visst sätt köra med motordrivet fordon på barmark på någon annans åker eller skogsväg, bör det klargöras hur förfaranden som strider mot den lagen förhåller sig till bl.a. tagande av olovlig väg. För detta ändamål ska det fortsättningsvis framgå av lagen att den är subsidiär i förhållande till de bestämmelser i brottsbalken som föreskriver strängare straff för beteendet.

8.3 Straffskalorna för övriga förmögenhetsbrott bör inte ändras

8.3.1 Grova brott

Regeringens bedömning: Straffskalorna för grova förmögenhetsbrott bör inte ändras, utöver vad som redan följer av lämnade förslag i fråga om grov skadegörelse och de grova svårhetsgraderna av egenmäktigt förfarande och olovligt förfogande.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag. För *Åklagarmyndigheten* framstår det dock som ologiskt att inte skärpa straffskalan för den grova svårhetsgraden av tillgrepp av fortskaffningsmedel, när utredningen i annat sammanhang föreslagit att det för det brottet ska anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt.

Skälen för regeringens bedömning: I straffskalorna för de grova förmögenhetsbrotten uppställs som minimistraff vanligen fängelse i sex månader. Som maximistraff anges för de grova svårhetsgraderna av stöld, bedrägeri, häleri, svindleri, förskingring och trolöshet mot huvudman fängelse i sex år. För de grova svårhetsgraderna av tillgrepp av fortskaffningsmedel, olovlig energiavledning (tidigare benämnt olovlig kraftavledning respektive olovlig avledning av värmeenergi, jfr avsnitt 6.2), ocker, olovligt brukande och skadegörelse föreskrivs ett maximistraff om fängelse i fyra år.

Straffskalorna för grov stöld, grovt bedrägeri, grov förskingring och grov trolöshet mot huvudman har varit desamma sedan brottsbalkens införande. Maximistrafen för de grova svårhetsgraderna av häleri och svindleri fick sin nuvarande nivå 1993. Samtidigt infördes en grov svårhetsgrad av olovlig kraftavledning med den straffskala som alltså gäller. Även straffskalan för olovlig avledning av värmeenergi, som utformades med olovlig kraftavledning som förebild, är densamma som när brottstypen infördes 2008.

I avsnitt 8.2.1 och 8.2.2 föreslår regeringen att minimistrafet för grov skadegörelse och grovt egenmäktigt förfarande ska höjas till fängelse i lägst sex månader och att den i avsnitt 7.5 föreslagna grova svårhetsgraden av olovligt förfogande ska ha samma minimistraff.

För de flesta grova förmögenhetsbrott uppställs alltså ett minimistraff om fängelse i sex månader. I praktiken är detta också det strängaste straff som döms ut för enstaka brott av normalgraden av dessa brott, eftersom minimistrafet för en svårare grad av ett brott i regel anses utgöra ett slags praktiskt maximum för straffmätning av den närmast lägre liggande graden. Det har inte framkommit något skäl för en generell höjning av minimistrafen för de grova brotten.

För regeringen framstår det vidare som motiverat att behålla ordningen med vissa lägre maximistraff, detta för att markera att somliga av brotten är att anse som mindre straffvärda än de centrala förmögenhetsbrotten. För de grova svårhetsgraderna av bl.a. tillgrepp av fortskaffningsmedel, ocker och olovligt brukande föreslås därför ingen ändring av straffskalan. Att det numera anges omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om tillgrepp av fortskaffningsmedel ska anses grovt – något som *Åklagarmyndigheten* pekar på – föranleder inte annan bedömning.

Regeringens bedömning är således att straffskalorna för flertalet av de grova förmögenhetsbrotten är väl avvägda i förhållande till andra brottstyper och att de varken bör höjas eller sänkas.

8.3.2 Brott av normalgraden

Regeringens bedömning: Utöver straffskalorna för skadegörelse, egenmäktigt förfarande och olovligt förfogande bör straffskalorna för förmögenhetsbrott av normalgraden inte ändras. Inte heller straffskalorna för andra medelsvåra – men icke gradindelade – förmögenhetsbrott bör ändras.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning: För flertalet förmögenhetsbrott som också finns i en grov svårhetsgrad är straffet för normalgraden av brottet fängelse i högst två år. Det gäller stöld, tillgrepp av fortskaffningsmedel, bedrägeri, utpressning, häleri, ocker, svindleri och förskingring.

Ett maximistraff om fängelse i två år är vanligt även för medelsvåra förmögenhetsbrott som inte är gradindelade. Något sådant gäller t.ex. för subventionsmissbruk, oredligt förfarande, ockerpantning, olovligt förfogande, handel med inflytande, vårdslös finansiering av mutbrott och behörighetsmissbruk. Straffskalorna för dessa brott utgår från böter. För flera av dessa brott har straffskalorna varit desamma sedan brottsbalken infördes. Den vida straffskalan motiveras i dessa fall av att brotten omfattar även mindre allvarliga förfaranden. När det gäller subventionsmissbruk har emellertid ringa fall undantagits från straffansvar. Det har inte framkommit några skäl för att skärpa straffen för något av de medelsvåra brott som har ett maximistraff om fängelse i två år. Någon generell höjning av minimistrafken ska därför inte föreslås.

I avsnitt 8.2.2 föreslår regeringen att maximistrafket för normalgraden av olovligt förfogande sänks till fängelse i ett år, samtidigt som det införs en grov svårhetsgrad av brottet.

Vissa gradindelade förmögenhetsbrott av normalgraden har för närvarande ett maximistraff som understiger två år. Så är fallet beträffande olovlig energiavledning (tidigare olovlig kraftavledning respektive olovlig avledning av värmeenergi, jfr avsnitt 6.2) och olovligt brukande, för vilka straffmaximum är fängelse i ett år. Allt detta är motiverat.

Mot bakgrund av det nu sagda saknas skäl att generellt ändra straffskalorna för förmögenhetsbrott av normalgraden. Utöver de i avsnitt 8.2.1 och 8.2.2 lämnade förslagen i fråga om straffen för skadegörelse, egenmäktigt förfarande och olovligt förfogande bör några ändringar i straffskalorna för de medelsvåra förmögenhetsbrotten således inte göras.

8.3.3 Lindrigare brott

Regeringens bedömning: Fyndförseelse och åverkan bör alltså vara rena bötesbrott. Inte heller bör övriga straffskalor ändras, utöver vad som följer av redan lämnade förslag i fråga om straffskalorna för de ringa svårhetsgraderna av tillgrepp av fortskaffningsmedel och utpressning samt för tagande av olovlig väg

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte något att invända mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens bedömning: För fyndförseelse och den form av åverkan som även fortsättningsvis ska vara straffbelagd (se avsnitt 5.4) föreskrivs endast böter i straffskalan, vilket innebär att det abstrakta straffvärdet för dessa båda brottstyper är lägre än för andra ringa förmögenhetsbrott. Med hänsyn till att straffansvaret för fyndförseelse närmast omfattar handlande av ordningsförseelsekaraktär och till vad som framgått av avsnitt 5.4 – att åverkan ska avse ringa tillgrepp av vissa natur-

9 En språklig ändring i 30 kap. 8 § brottsbalken

Regeringens förslag: I 30 kap. 8 § brottsbalken ska det genom en språklig ändring förtydligas att det ena av undantagen från huvudregeln att villkorlig dom ska förenas med dagsböter tar sikte på att det finns särskilda skäl mot att döma till böter.

Utredningens förslag: Utredningen har inte behandlat frågan.

Remissinstanserna: Förslaget har inte remissbehandlats.

Skälen för regeringens förslag: I 30 kap. 8 § brottsbalken ges i fråga om påföljdsval den huvudregeln att villkorlig dom ska förenas med dagsböter. Från huvudregeln anger paragrafen vissa undantag, av vilka det ena enligt motiven tar sikte på det fallet att det finns särskilda skäl mot att döma till böter (se prop. 1987/88:120 s. 104).

Paragrafen har emellertid fått en språklig utformning som innebär att den i detta hänseende kan läsas som att ”villkorlig dom ska förenas med dagsböter [...] om det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter”. Som framgått är detta inte avsikten och paragrafen ska därför få en lydelse som står i överensstämmelse med dess angivna syfte.

10 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag och bedömning: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2017. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens i frågan om behovet av övergångsbestämmelser. Något förslag om tidpunkt för ikraftträdande lämnas inte.

Remissinstanserna har inte några synpunkter på utredningens bedömning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Som framgått innebär förslagen bl.a. att vissa redan kriminaliserade handlingar kan lagföras som ett nytt brott – grovt fordringsbedrägeri – om de begås i stor omfattning och sammantaget avser ett betydande värde. Syftet är att väsentligt förbättra möjligheterna för de brottsbekämpande myndigheterna att ingripa mot och lagföra dem som ägnar sig åt omfattande och systematiska bedrägerier. Detta är en förändring som bör komma till stånd så fort som möjligt. Övriga förslag innebär förenklingar, förtydliganden och i viss ut-

sträckning straffskärpningar. Dessa åtgärder är också angelägna. För regeringen står det därmed klart att samtliga ändringar bör träda i kraft så snart som möjligt.

Ny strafflagstiftning får inte ges retroaktiv verkan. Enligt 2 kap. 10 § regeringsformen får ingen dömas till straff eller annan brottspåföljd för en gärning som inte var belagd med straff när den begicks. Ingen får heller dömas till svårare brottspåföljd för gärningen än den som var föreskriven då. En motsvarande reglering finns i artikel 7 i Europakonventionen, som gäller som svensk lag. Om annan lag gäller när dom meddelas, ska enligt 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken den lagen tillämpas om den leder till frihet från straff eller lindrigare straff.

Några särskilda övergångsbestämmelser behövs därför inte för de föreslagna nya straffbestämmelserna i 9 kap. 3 a § och 12 kap. 2 a § brottsbalken. Dessa bestämmelser ska alltså endast tillämpas på brott som begås efter ikraftträdandet. Detsamma gäller den förändring av straffansvaret för ringa brott som blir följden av förslaget att sammanföra brotten olovlig kraftavledning och olovlig avledning av värmeenergi till ett nytt brott, olovlig energiavledning.

Inte heller i fråga om övriga förslag fordras övergångsbestämmelser. Förslagen om straffskärpningar för vissa brott ska – som framgått – inte heller tillämpas på brott som har begåtts före ikraftträdandet.

11 Konsekvenser

11.1 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen medför inte några ökade kostnader för rättsväsendet som inte ryms inom de befintliga anslagen. För det allmänna i övrigt uppstår inte några ökade kostnader.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Domstolsverket* anser att utvecklingen efter ett eventuellt genomförande av de föreslagna ändringarna bör följas och att Sveriges Domstolar vid behov bör tillföras ytterligare resurser som en följd av förändringarna. *Kriminalvården* noterar att utredningen förutser att fler personer kommer att lagföras och dömas till längre fängelsestraff och att utredningen – trots berörda svårigheter med att beräkna vilka kostnader detta kan leda till – gör bedömningen att de ekonomiska konsekvenserna för Kriminalvården inte blir mer omfattande än att de ryms inom nuvarande budgetramar. Eftersom några beräkningar eller liknande inte har presenterats, anser Kriminalvården att en mer ingående utredning av de ekonomiska konsekvenserna av förslagen bör genomföras. *Kronofogdemyndigheten* konstaterar att antalet fall där rättelse begärs i myndighetens register sannolikt kommer att minska något, främst genom att insatserna mot bluffakturor skärps. Vidare kan ärendeflödet till den summariska processen komma att minska något, om än ytterst marginellt.

Skälen för regeringens bedömning: Införandet av den nya brottstypen grovt fordringsbedrägeri – som alltså träffar vissa gärningar som re-

dan nu är kriminaliserade som bedrägeri men straffbelägger dem på ett tidigare stadium – innebär stora förbättringar för de brottsbekämpande myndigheterna. Så kommer utredningarna av sådana brott inte längre att ta lika lång tid och även i övrigt bli betydligt mindre resurskrävande. Rättegångarna kan också förväntas bli kortare. Den tid som misstänkta och tilltalade eventuellt behöver vara frihetsberövade kan därmed förkortas påtagligt.

Den nya straffbestämmelsen kan också förväntas leda till att fler brottsoffer blir villiga att bidra till utredningen, eftersom det sällan kommer att krävas mer än att de skickar in den bluffaktura de har mottagit och eventuellt besvarar vissa standardfrågor. Förbättrad anmälningsbenägenhet kan i sin tur leda till en ökad kännedom hos polisen om omfattningen av denna typ av brottslighet och i förlängningen bättre möjligheter att ingripa tidigt mot brotten. Det kommer alltså att krävas kontakt med mottagare av betalningsuppsättningar och liknande meddelanden, för att utreda om de har lidit någon skada. I många fall kommer dock mottagarna inte att ha gjort någon förlust och därmed inte ha ställning som målsägande, vilket leder till förenklingar i hanteringen hos polis och åklagare och vid handläggningen i domstol.

Även domstolarna torde påverkas positivt av den nya straffbestämmelsen, eftersom det vid åtal för grovt fordringsbedrägeri inte lär komma att krävas lika omfattande muntlig bevisning som vid åtal för bedrägeri. Rättegångarna kan således bli fler, men inte alls lika omfattande som i dag.

Sammanfattningsvis kan den nya straffbestämmelsen alltså förväntas leda till fler brottsanmälningar men också effektivare lagföring. Fler personer kommer därmed att kunna lagföras och dömas till längre fängelsestraff. Samtidigt gäller naturligtvis att otillräckliga resurser hos polis och åklagare att utreda dessa nya anmälningar och att lagföra gärningsmännen – och hos domstolarna att hantera rättegångarna – kunde leda till att de förväntade positiva effekterna uteblev. Emellertid är det regeringens bedömning att förslaget inte medför några sådana ökade kostnader för polisen, åklagarväsendet och Sveriges Domstolar som inte kan finansieras inom ramen för befintliga anslag. Förslaget förväntas inte heller medföra ökade kostnader för rättsliga biträden, dvs. för offentliga försvarare och målsägandebiträden.

Ett ökat antal lagföringar kommer däremot – i den mån de resulterar i annan påföljd än böter – att innebära ökade kostnader för *Kriminalvården*, som för sin del efterlyser en mer ingående bedömning av förslagens ekonomiska konsekvenser än vad utredningen presenterat. Emellertid är det förenat med betydande svårigheter att uppskatta i vilken utsträckning sådana tillkommande lagföringar kommer att leda till fängelse- eller frivårdspåföljder och regeringen avser i stället att följa utvecklingen för att närmare kunna bedöma konsekvenserna för myndigheten. Mot denna bakgrund bedöms kostnadsökningarna kunna finansieras inom ramen för Kriminalvårdens befintliga anslag. Detsamma gäller de ökade kostnader till följd av längre straff som kan följa av förslagen om straffskärpningar för bl.a. skadegörelsebrotten och införande i större utsträckning av anvisningar för rubricering av förmögenhetsbrott som grova brott.

Lagförslagen i övrigt innebär i huvudsak att regleringen av förmögenhetsbrotten förenklas och förtydligas. Att bestämmelserna blir enklare att tillämpa bör leda till en allmän effektivisering, framför allt inom polisen

och åklagarväsendet. Det i förhållande till tidigare reglering något utvidgade tillämpningsområdet för brottstypen olovlig energiförbrukning och de ändrade reglerna för åtalsprövning vid vissa grova brott bedöms inte påverka lagföringen annat än i helt marginell utsträckning. Inledningsvis kan den nya regleringen också väntas medföra vissa kostnader för information, utbildning och andra liknande insatser framför allt hos polisen och åklagarväsendet. Dessa är inte mer omfattande än att de ryms inom ramen för befintliga anslag.

För *Kronofogdemyndighetens* del kan det – som myndigheten själv påpekar – bli fråga om ett i vart fall marginellt minskat inflöde av ärenden samt därutöver ett minskat arbete med rättelser. Förslagen bedöms inte innebära några kostnadsökningar för det allmänna i övrigt.

Rättstryggheten för både företag och enskilda kan förväntas påverkas positivt av den brottsavhållande effekt som följer av en straffbestämmelse om grovt fordringsbedrägeri. Inte minst lär en reglering som gör det svårare att undkomma straff för bedrägerier med bluffakturor komma att underlätta för ensamföretagare och andra som bedriver verksamhet i begränsad omfattning. En annan positiv effekt av förslaget om grovt fordringsbedrägeri är att brottsoffren inte i samma utsträckning som i dag lär behöva avsätta tid för att delta i förhör vid utredning och lagföring av brotten. Det gäller i stor utsträckning även mottagare som är målsägande och har ett enskilt anspråk. Förslaget i denna del kan därmed förväntas leda till en minskning av inte bara de ekonomiska förluster som betalning av bluffakturor medför, utan också av de andra kostnader som kan uppstå för företag och enskilda i samband med brottsutredning och lagföring.

11.2 Konsekvenser för brottsligheten och för det brottsförebyggande arbetet

Regeringens bedömning: En särskild straffbestämmelse som tar sikte på vissa systematiska bedrägerier bör leda till minskad brottslighet.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte några synpunkter på utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: En ändrad eller utvidgad kriminalisering av något som är ett faktiskt samhällsproblem medför en avhållande effekt som i sig är positiv. Särskilt i de fall där straffbestämmelsen tar sikte på brottslighet som drivs av ekonomiska motiv kan en modern och effektiv strafflagstiftning få snabb effekt.

Bestämmelsen om grovt fordringsbedrägeri kan förväntas leda till att både företag och enskilda får sin uppmärksamhet fäst på att vissa förfaranden är brottsliga och därmed inte i samma utsträckning som i dag låter sig förledas av bluffakturor och liknande meddelanden. Detta – i kombination med en effektivare lagföring och högre straff – gör det mindre lönsamt och mer riskabelt för gärningsmännen att ägna sig åt denna typ av brott. På sikt bör förslaget därmed leda till minskad brottslighet.

En ökad anmälningsbenägenhet kan leda till en ökad kännedom om brottsligheten. Detta kan i sin tur ge positiva effekter i form av bättre

Prop. 2016/17:131 möjligheter att förebygga brott. Varje förändring som innebär något som tidigare inte var straffbelagt, eller som bara utgjorde en del av ett annat brott, påverkar brottsstatistiken och leder till att brottsligheten blir synlig. Antalet bedrägerier med hjälp av bluffakturor kan därför förväntas öka statistiskt sett.

11.3 Konsekvenser i övrigt

Regeringens bedömning: Förslagen förväntas inte få några andra konsekvenser.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte några synpunkter på utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Förslagen får inte några konsekvenser för den kommunala självstyrelsen eller för Sveriges anslutning till Europeiska unionen och inte heller några ekonomiska konsekvenser för kommuner och landsting. Förslagen får inte heller några andra sådana konsekvenser som avses i 7 § förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

12 Författningskommentar

12.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

4 kap. Om brott mot frihet och frid

4 b § Den som förföljer en person genom brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,
2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket,
3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket,
4. hemfridsbrott eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 §,
5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §,
6. olovlig identitetsanvändning enligt 4 kap. 6 b §,
7. ofredande enligt 4 kap. 7 §,
8. sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 §,
9. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,
10. *ringa skadegörelse* enligt 12 kap. 2 §, eller
11. överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud

döms, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, för olaga förföljelse till fängelse i högst fyra år.

I paragrafen straffbeläggs olaga förföljelse. I *punkt 10* görs den ändringen att brottsbeteckningen åverkan ersätts med ringa skadegörelse, vilket enligt vad som framgår av avsnitt 7.6.1 ska vara det brottets nya beteckning.

2 § Är brott som avses i 1 § med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, döms för ringa stöld till böter eller fängelse i högst sex månader.

Paragrafen, som straffbelägger lindrigare fall av stöld och anger tillämplig straffskala, ändras på det sättet att brottsbeteckningen snatteri ersätts med ringa stöld. I övrigt moderniseras paragrafen språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.1.

4 § Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, döms för grov stöld till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid *bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om tillgreppet har skett efter intrång i bostad eller annat liknande boende*, om det avsett sak som någon bar på sig *eller hade i sin omedelbara närhet*, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

I paragrafen straffbeläggs allvarligare fall av stöld samt anges tillämplig straffskala och de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet ska anses vara grovt.

I *första stycket* görs endast språkliga ändringar. *Andra stycket* ändras på så sätt att vissa av de befintliga kvalifikationsgrunderna kompletteras. Vad som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt är därmed inte bara att tillgreppet skett efter intrång i bostad, utan också i annat liknande boende. Och därutöver ska det fortsättningsvis särskilt beaktas inte bara att tillgreppet avsett en sak som någon bar på sig, utan också att det avsett något som den bestulne hade i sin omedelbara närhet. Övriga kvalifikationsgrunder är oförändrade. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.1.

Att den kvalifikationsgrund som är inriktad på intrång i bostad numera ska avse också intrång i ”annat liknande boende” innebär till en början att det inte kan råda något tvivel om att vad grunden tar sikte på inte bara är permanentbostäder utan också övernattningslägenheter och fritidsbostäder med sådant utförande och sådan standard att de kan betraktas som hem. Emellertid träffas även annat boende där man har en berättigad förväntan på att få vara i fred. Kännetecknande för sådana boenden är att de avser utrymmen som kan låsas och som den bestulne disponerat ensam eller tillsammans med närstående eller andra personer som han eller hon aktivt valt att dela sitt boende med. Därmed står det klart att den utvidgade kvalifikationsgrunden inte träffar tillgrepp som skett efter intrång i t.ex. en sovsal på ett vandrarhem eller i en för allmänheten fritt tillgänglig övernattningsstuga. Däremot träffas intrång i t.ex. hotellrum eller hytter på ett fartyg, och då också om det för den bestulnes del bara varit fråga om enstaka övernattningar. Även husvagnar, husbilar och fritidsbåtar avses, förutsatt att dessa vid tiden för intrånget användes för boende.

Den andra av de nu justerade kvalifikationsgrunderna innebär att det särskilt ska beaktas om tillgreppet har avsett en sak som någon bar på sig eller hade i sin omedelbara närhet. Av tillägget att den bestulne haft saken ”i sin omedelbara närhet” följer att det i fortsättningen inte är avgör-

ande för kvalifikationen att gärningsmannen har kommit i direkt fysisk kontakt med den som utsatts för tillgreppet. Att den bestulne på så sätt haft saken nära sig innebär att det ska vara fråga om föremål som han eller hon – utan att bära det på sig – har haft under vad som kan beskrivas som omedelbar fysisk kontroll. Så är t.ex. fallet med en handväska som är placerad i den främre korgen på en rullator under det att användaren står stilla eller förflyttar sig. Detsamma gäller en ryggsäck eller väska som står vid ägarens fötter eller ligger på t.ex. buss- eller tåg-sätet bredvid honom eller henne eller en mobiltelefon som ligger på bordet framför ägaren eller finns i fickan på ett klädesplagg som hänger över hans eller hennes stolsrygg. Om ägaren däremot har avlägsnat sig från föremålet, kan han eller hon inte sägas ha haft detta under sin omedelbara kontroll. Så kan vara fallet när en handväska tillfälligt har lämnats i en kundvagn i en livsmedelsbutik under det att ägaren gått iväg ett stycke eller när en resväska ställts i ett bagagefack i bortre änden av en järnvägsvagn. Detsamma gäller när ett föremål har lämnats i fickan på ett ytterplagg som hängts i en obebod garderober. I fall som de senast nämnda finns därmed inte förutsättningar att enbart på den grunden kvalificera en stöld som grov att den bestulne haft saken i sin omedelbara närhet.

7 § *Den som olovligt tar och brukar ett motorfordon eller annat motordrivet forskaffningsmedel som tillhör någon annan döms, om gärningen inte är belagd med straff enligt 1, 2 eller 4–6 §§, för tillgrepp av forskaffningsmedel till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.*

Är brottet grovt, döms för grovt tillgrepp av forskaffningsmedel till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld eller hot om brottslig gärning eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Paragrafen, som straffbelägger tillgrepp av forskaffningsmedel och anger tillämpliga straffskalor, ändras på flera sätt. Genom en ändring i *första stycket* justeras straffskalan för ringa fall av brottet till att avse inte bara böter utan också fängelse i högst sex månader. För de allvarigare fallen införs i *andra stycket* en uppräkningslista av omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett sådant tillgrepp ska anses vara grovt. Samtidigt introduceras grovt tillgrepp av forskaffningsmedel som egen, formell brottsbeteckning för denna brottstyp. Paragrafen justeras också språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.1, 7.6.2 och 8.2.3.

Vad som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt är alltså huruvida gärningen har innefattat våld eller hot om brottslig gärning eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, inneburit synnerligen kännbar skada eller avsett betydande värde. Att tilltvinga sig ett fordon genom att t.ex. hota föraren med vapen eller att misshandla honom eller henne är givetvis ett beteende som träffas av flera av de nu angivna kvalifikationsgrunderna. Vidare torde det kunna vara fråga om en gärning av särskilt farlig art när tillgreppet har föregåtts av att fordons stöldskyddssystem satts ur bruk. Och ett tillgrepp av en entreprenadmaskin som skett i syfte att använda fordonet som t.ex. murbräcka vid inbrott i en butikslokal lär i sin tur kunna anses vara både av särskilt farlig och hänsynslös art och – där sådan användning också kommit till

stånd – ha inneburit synnerligen kännbar skada. Vad som också skulle kunna vara ett tillgrepp av särskilt hänsynslös art är att tillgripa ett fordon som någon har använt för att ta sig till en avlägsen plats – t.ex. för arbete i skogen – och där tillgreppet medfört att denne inte kan ta sig från platsen. Har tillgreppet avsett en bil som specialanpassats för någon med funktionshinder, får detta i regel anses innebära en synnerligen kännbar skada för den drabbade. Skälet till detta är givetvis att en på så sätt anpassad bil varken lätt eller snabbt torde kunna ersättas med en likvärdig. Ett sådant tillgrepp kan därför också anses vara av särskilt hänsynslös art. Bedömningen av vad som ska anses utgöra betydande värde respektive synnerligen kännbar skada bör göras i enlighet med vad som gäller för andra centrala förmögensbrott.

8 § Den som, i annat fall än som anges i detta kapitel, olovligen tar och brukar eller på annat sätt tillgriper något, döms för egenmäktigt förfarande till böter eller fängelse i högst ett år. Detsamma gäller om någon utan tillgrepp, genom att fästa eller bryta lås eller på annat sätt, olovligen rubbar någon annans besittning och därigenom vållar skada eller olägenhet. För egenmäktigt förfarande döms också den som med våld eller hot om våld hindrar någon annan att utöva sin rätt att hålla kvar eller ta något.

Är brottet grovt, döms för grovt egenmäktigt förfarande till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld eller hot om brottslig gärning eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Paragrafen, som straffbelägger egenmäktigt förfarande och anger tillämpliga straffskalor, ändras på flera sätt. Även språkliga justeringar görs. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.2, 7.3.2, 7.6.2 och 8.2.2.

Första stycket ändras till att börja med på så sätt att maximistraftet för egenmäktigt förfarande av normalgraden höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Övriga ändringar i stycket innebär – sedda tillsammans med avskaffandet av andra stycket i 11 § – att bestämmelsen blir direkt tillämplig även på besittningsrubbningar i fast egendom. Även regleringen av egenmäktigt förfarande i fastighetsförhållanden finns alltså numera i förevarande paragraf. Med att gärningsmannen ”rubbar annans besittning” avses därmed fortsättningsvis att han eller hon kränker annans besittning till egendom, alldeles oavsett vilken typ av åtgärd det är fråga om och oavsett vilket egendomsslag åtgärden riktas mot. Emellertid är inte syftet att vidga gränserna för det straffbara området. I frånvaro av de kasuistiskt färgade exemplen över intrångsgörande åtgärder i hittillsvarande 11 § andra stycket införs det därför i förevarande paragraf ett nytt rekvisit för att ange vilken grad av besittningskränkning som ska föreligga för att handlandet ska vara straffbart som egenmäktigt förfarande. Detta rekvisit är att besittningsrubbningen ska ha orsakat skada eller olägenhet. På så sätt undantas bl.a. sådana tillfälliga besittningsrubbningar som är tillåtna med stöd av allemansrätten. För att en olovlig besittningsrubbning ska vara straffbar krävs alltså att gärningen åtminstone vållat olägenhet. Med skada och olägenhet avses här detsamma som i bestämmelsen om olovligt brukande i 10 kap. 7 §.

Regleringen i andra stycket av brottets grova svårhetsgrad undergår flera förändringar. Så införs grovt egenmäktigt förfarande som egen, for-

Prop. 2016/17:131 mell brottsbeteckning och höjs minimi- och maximistraffen till sex månader respektive fyra år. Vidare införs en uppräkningslista av omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett fall av egenmäktigt förfarande ska anses vara grovt. Som sådana kvalifikationsgrunder kommer därmed i fråga att gärningen har innefattat våld eller hot om brottslig gärning eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada. Med de båda sistnämnda grunderna avses detsamma som vid andra centrala förmögensbrott. Att gärningen varit av särskilt farlig eller hänsynslös art kan avse t.ex. det fallet att gärningsmannen – för att förhindra viss verksamhet – avlägsnar en ekonomiskt obetydlig del från en maskin med påföljd att andra riskerar att komma till allvarlig skada eller att han eller hon genom att ta bort ett stängsel eller annan avspärning kan vålla svår skada på person eller egendom. Slutligen är det också en kvalifikationsgrund att gärningen har innefattat våld eller hot om brottslig gärning. Så kan vara fallet om någon med våld rubbar en annan persons besittning – t.ex. i samband med tvist om äganderätt i anslutning till bodelning vid äktenskapsskillnad – eller om någon med våld försöker återta ett pantsatt föremål eller om en hyresvärd med våld avhyser en hyresgäst från hans eller hennes bostad. Våld eller hot om våld är visserligen ett rekvisit också i det motvärnsfall som regleras i första stycket. Här är avsikten givetvis inte att alla former av våld eller hot om våld i det fallet ska leda till att brottet kvalificeras som grovt med tillämpning av grunderna i förevarande stycke. Tvärtom får misshandel av normalgraden ofta anses vara konsumerat av det egenmäktiga förfarandet i sådana fall. Det får således bedömas från fall till fall om inslaget av hot eller våld vid motvärn är så allvarligt att det motiverar att gärningen ska anses utgöra grovt brott.

9 § Den som vidtar någon sådan åtgärd som avses i 8 § för att själv ta sig rätt döms för självtäkt till böter eller fängelse i högst sex månader.

I paragrafen straffbeläggs självtäkt och anges den för brottet tillämpliga straffskalan. Som en följd av avskaffandet av bestämmelsen i 11 § andra stycket är paragrafen numera direkt tillämplig även på fast egendom. En ändring görs genom att det uttryckligen anges att paragrafen tar sikte på att någon tar sig rätt genom att vidta sådana åtgärder som anges i 8 §. Någon ändring i sak är inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.2.

10 § Den som olovligen avleder elektrisk kraft döms för olovlig energiavledning till böter eller fängelse i högst ett år. Detsamma gäller den som olovligen avleder värmeenergi ur ett rörledningssystem för uppvärmning eller värmeenergi till ett rörledningssystem för kylning.

Är brottet grovt, döms för grov olovlig energiavledning till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Paragrafen, som hittills straffbelagt endast olovlig avledning av elektrisk kraft, ändras på så sätt att den läggs samman med den hittillsvarande kriminaliseringen i 10 a § av två former av olovlig avledning av värmeenergi. Brottet ges samtidigt den nya beteckningen olovlig energiavledning. Övervägandena finns i avsnitt 6.2, 7.3.3 och 7.6.2.

I *första stycket* anges de straffbara förfarandena. Dessa är att avleda elektrisk kraft och att avleda värmeenergi antingen ur ett rörledningssystem för uppvärmning eller till ett rörledningssystem för kylning. Någon ändring i sak i beskrivningen av respektive hittills straffbelagd åtgärd är inte avsedd. Såvitt gäller de båda formerna av avledning av värmeenergi innebär sammanläggningen däremot den ändringen att ringa fall inte längre undantas från det straffbara området.

Andra stycket ändras på så sätt att det dels introduceras en särskild beteckning för den grova svårhetsgraden av brottet, dels införs en uppräkningslista av omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Dessa senare omständigheter är att gärningen har varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada. Att en gärning inneburit synnerligen kännbar skada kan vara fallet då en lokalhyresgäst kopplat om elledningarna på så sätt att fastighetsägaren eller någon annan nyttjanderättshavare drabbas av kostnader för omfattande elförbrukning. Gärningsmannens åtgärd att i samband med avledandet ta bort eller manipulera mätutrustning bör i sin tur – på grund av sin förslagenhet – i regel anses innebära att gärningen varit av särskilt farlig art. Den kvalifikationsgrunden kan möjligen också komma i fråga när någon avlett elektrisk kraft för att dölja t.ex. en energikrävande odling av cannabisplantor eller annan pågående olaglig och energikrävande verksamhet. Har förfarandet präglats av systematik – t.ex. på så sätt att gärningsmannen hjälpt andra att avleda elektrisk kraft eller värmeenergi – kan detta möjligen också tala för att brottet bör anses ha varit av särskilt farlig art. Detsamma kan vara fallet om gärningsmannen för avledningen har använt sig av någon form av teknisk specialutrustning och därigenom åstadkommit att förfarandet varit särskilt svårupptäckt.

11 § *Tar någon i skog eller mark olovligen sådant som avses i 12 kap. 2 a § och är brottet inte att anse som åverkan enligt den bestämmelsen, ska vad som är föreskrivet i detta kapitel om tillgrepp tillämpas.*

Paragrafen anger förutsättningarna för att tillämpa straffbestämmelserna om stöld och grov stöld på tillgrepp av vissa naturprodukter. Så ska ske om gärningen med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter inte kan anses som ringa och därför inte utgör åverkan. En redaktionell ändring görs i anledning av att straffbestämmelsen om åverkan numera finns i 12 kap. 2 a §. Vidare görs den sakliga ändringen att det hittillsvarande andra stycket om besittningsintrång i fastighetsförhållanden avskaffas. Vad som hittills har reglerats i det senare stycket omfattas numera av 8 och 9 §§. Även språkliga justeringar görs. Övervägandena finns i avsnitt 5.3 och 5.5.2.

12 § *För försök eller förberedelse till stöld, grov stöld, rån, grovt rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel, grovt tillgrepp av fortskaffningsmedel, olovlig energiavledning eller grov olovlig energiavledning döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för stämpling till grov stöld och stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra rån eller grovt rån. Skulle tillgrepp av fortskaffningsmedel, om brottet fullbordats, ha varit att anse som ringa, ska gärningen dock inte medföra ansvar.*

Prop. 2016/17:131 Paragrafen ger besked om i vilka fall osjälvständiga brottsformer av brotten i 8 kap. är kriminaliserade. Första meningen ändras på så sätt att beteckningarna grovt tillgrepp av fortskaffningsmedel, olovlig energiavledning och grov olovlig energiavledning införs. Detta är följdändringar i anledning av vad som behandlats i kommentarerna till 7 och 10 §§. I tredje meningen görs vidare den ändringen att undantag inte längre kommer i fråga för ringa fall av avledning av värmeenergi. Även försök och förberedelse till sådant ringa brott – numera alltså en form av olovlig energiavledning – är därmed fortsättningsvis straffbart. Övervägandena finns i avsnitt 6.2 och 7.6.2.

9 kap. Om bedrägeri och annan oredlighet

2 § Är brott som avses i 1 § med hänsyn till skadans omfattning och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, döms för ringa bedrägeri till böter eller fängelse i högst sex månader.

För ringa bedrägeri döms också den som utan att göra rätt för sig tillgodogör sig husrum, förtäring, transport, tillträde till föreställning eller annat sådant som tillhandahålls under förutsättning av kontant betalning, oavsett om han eller hon vilseleder någon eller inte. Det gäller dock inte om gärningen avser värde som inte är ringa och om den i övrigt är sådan som avses i 1 §.

Paragrafen reglerar lindrigare fall av bedrägeri och justeras på så sätt att brottsbeteckningen ändras från bedrägligt beteende till ringa bedrägeri. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.1. Dessutom görs språkliga ändringar.

3 § Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, döms för grovt bedrägeri till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har missbrukat allmänt förtroende eller använt urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap. eller vilseledande bokföring eller om gärningen annars varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

I paragrafen straffbeläggs grovt bedrägeri samt anges tillämplig straffskala och – i *andra stycket* – sådana omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet ska anses vara grovt. En ändring görs i det senare hänseendet. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.2. Dessutom görs språkliga justeringar.

Ändringen innebär att det som en omständighet att beakta vid bedömningen av om brottet är grovt anges att gärningsmannen har använt en urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap. brottsbalken. Detta innefattar en modifiering och utvidgning av den hittillsvarande kvalifikationsgrunden att gärningsmannen vid brottet har använt falsk handling. Av detta följer således att även användning av t.ex. osanna urkunder är sådant som särskilt ska beaktas när det avgörs till vilken svårhetsgrad brottet är att hänföra. Något sådant torde kunna komma i fråga när det som ett led i ett bedrägeri presenteras handlingar som den vilseledde uppfattar som korrekta bolagshandlingar eller som giltiga avtal, vilka handlingar sedan påverkar hans eller hennes vilja att företa rättshandlingar med gärningsmannen.

3 a § Den som till en vidare krets riktar betalningsuppmaningar i syfte att vilseleda till handling som innebär vinning för gärningsmannen och skada för mottagaren eller någon i vars ställe denne är döms, om förfarandet har avsett betydande värde, för grovt fordringsbedrägeri till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Paragrafen är ny och straffbelägger grovt fordringsbedrägeri. Någon motsvarande kriminalisering har inte funnits hittills. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.1–4.3.7.

Straffbestämmelsen träffar den som till en vidare krets riktar betalningsuppmaningar i syfte att vilseleda till handling som innebär vinning för gärningsmannen och skada för mottagaren. Med *betalningsuppmaningar* avses till en början olika former av fakturor eller andra handlingar som i vilseledande syfte utformats som en uppmaning att betala till avsändaren eller någon annan anvisad betalningsmottagare. Fråga kan därmed vara dels om fakturor från för mottagaren av uppmaningen kända eller okända leverantörer, dels fakturor som avsändaren har manipulerat på sådant sätt att de kommit att likna fakturor från någon välkänd leverantör, dels fakturor som i själva verket är erbjudanden av olika slag men beträffande vilka det för mottagaren är svårt att upptäcka att det i själva verket är fråga om ett erbjudande. Givetvis kan även fakturapåminnelser eller inkassokrav på motsvarande sätt utgöra betalningsuppmaningar. Emellertid behöver en betalningsuppmaning inte alls ha formen av en faktura och behöver för nu aktuella ändamål för övrigt inte heller vara skriftlig. I kombination med övriga tillkommande förutsättningar är det tydligt att vad som avses lika väl kan vara att gärningsmannen sänder ut osanna meddelanden av innebörd att mottagaren har vunnit pengar i ett lotteri, fått ett stort arv eller på annat sätt kan göra anspråk på en utbetalning och i samband med detta anvisar mottagaren att till ett visst konto betala en avgift för att kunna få pengarna överförda till sig. På samma sätt torde det beteendet kunna träffas att en gärningsman under vilseledande former uppmanar mottagarna att lämna bidrag i en insamling till ett föregivet välgörande ändamål.

För att straffansvar ska komma i fråga måste betalningsuppmaningarna har *riktats till en vidare krets*. Detta innebär att uppmaningarna ska ha riktats till ett större antal mottagare. Till det straffbara området kan alltså inte hänföras ett beteende som innebär att det riktas enstaka eller ett fåtal betalningsuppmaningar eller liknande meddelanden, även om de tillsammans skulle avse ett mycket betydande belopp och handlandet i övrigt skulle uppfylla förutsättningarna enligt straffbestämmelsen. Att någon har skickat ett stort antal krav till samma mottagare omfattas inte heller av bestämmelsen. För fall som de nu nämnda kan ansvar för bedrägeri eller grovt bedrägeri eller försök till sådana brott i stället komma i fråga.

Som framgått är det alltså tillräckligt att uppmaningarna har riktats till mottagarna, vilket innebär att de har ställts till dem och avsänts eller på annat sätt spridits. Det krävs inte att meddelandena ska ha nått mottagarna. Brottet är därmed fullbordat även om t.ex. uppmaningar som avsänts med post stoppas av ett befordringsföretag av det skälet att korrekt porto inte har betalats.

Vidare fordras att gärningsmannen har riktat meddelandena till mottagarna i syfte att vilseleda dem. Härav framgår för det första att det är ett

Prop. 2016/17:131 krav på avsiktssuppsåt som uppställs. Vidare följer av detta att paragrafen inte straffbelägger sådana fall där den vilseledande informationen beror på ett förbiseende eller på att någon oavsiktligt förmedlat vilseledande information. I linje med vad som sagts i anslutning till andra hittills behandlade brottsförsättningar krävs det för straffbarhet inte att någon faktiskt har blivit vilseledd av meddelandet eller ens att det i det konkreta fallet har förelegat någon sådan risk. Det räcker alltså att gärningsmannen haft för avsikt att uppmaningarna skulle vilseleda mottagarna och att vilseledandet – om det hade lyckats – skulle ha lett till en förmögenhetsöverföring innebärande skada för dem och vinning för gärningsmannen. Rekvisiten skada och vinning är avsedda att tolkas på samma sätt som vid andra brott enligt förevarande kapitel, framför allt bedrägeri. Detta innebär att rekvisitet skada inte är uppfyllt om meddelandet eller betalningsuppmaningen avser en verklig skuld. Som framgår av 23 kap. 7 § anses vinningsrekvisitet uppfyllt även för det fall att gärningsmannen avsiktligt berett någon annan vinning.

Slutligen krävs för straffansvar att förfarandet har avsett *betydande värde*. Detta rekvisit är avsett att tolkas på samma sätt som i anslutning till andra centrala förmögenhetsbrott, t.ex. grovt bedrägeri.

4 § Den som genom olaga tvång förmår någon till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvungne eller någon i vars ställe denne är döms, om inte brottet är att anse som rån eller grovt rån, för utpressning till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa döms för ringa utpressning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt döms för grovt utpressning till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen

1. har innefattat våld av allvarligt slag,
2. har innefattat hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller som annars har varit av allvarligt slag, eller
3. annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

Paragrafen straffbelägger utpressning samt anger tillämpliga straffskalor och sådana omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet ska vara att anse som grovt. Genom en ändring i första stycket justeras straffskalan för den ringa svårhetsgraden av brottet på så sätt att den inte bara innefattar böter utan numera också fängelse i högst sex månader. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.3.

5 § Den som vid avtal eller någon annan rättshandling *utnyttjar* någons trångmål, oförstånd, lättsinne eller *beroendeställning* till att bereda sig förmån, som står i uppenbart missförhållande till *motprestationen* eller för vilken *motprestation* inte ska lämnas, döms för ocker till böter eller fängelse i högst två år.

För ocker döms också den som vid kreditgivning i näringsverksamhet eller i annan verksamhet, som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning, bereder sig ränta eller annan ekonomisk förmån, som står i uppenbart missförhållande till *motprestationen*.

Är brottet grovt, döms för grovt ocker till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.

I paragrafen straffbeläggs ocker och anges tillämpliga straffskalor. *Tredje stycket* ändras på så sätt att det dels införs en uppräkningslista av omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet ska anses vara grovt, dels introduceras en egen brottsbeteckning för den grova svårhetsgraden. Paragrafen justeras också i språkligt hänseende. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.4 och 7.6.2.

Vad som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt är alltså om gärningen har varit av särskilt farlig eller hänsynslös art eller avsett betydande värde. Den förstnämnda kvalifikationsgrunden – särskilt farlig art – kan t.ex. träffa det förhållandet att gärningen har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form. Att gärningen varit av särskilt hänsynslös art kan vidare i regel anses vara fallet om gärningsmannen har utnyttjat att brottsoffret befunnit sig i en mycket utsatt situation, t.ex. på så sätt att det för leverans av en vara eller tjänst krävs tilläggsbetalning av en person som på grund av yttre hot ansett sig behöva leva gömd eller av något annat liknande skäl inte kunnat värja sig mot kravet. Med betydande värde avses detsamma som vid bl.a. stöld och bedrägeri.

6 § Den som

1. på ett sätt som är ägnat att försvåra ett återställande tar befattning med något som är frånhänt annan genom brott,

2. bereder sig otillbörlig vinning av annans brottsliga förvärv, eller

3. genom krav, överlåtelse eller på annat liknande sätt hävdar genom brott tillkommen fordran

döms för häleri till fängelse i högst två år.

För häleri döms likaledes den som i näringsverksamhet eller såsom led i en verksamhet, som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning, på ett sätt som är ägnat att försvåra ett återställande förvärvar eller mottar något som skäligen kan antas vara frånhänt annan genom brott.

Är brott som avses i första eller andra stycket grovt, döms för grovt häleri till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. *Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller varit av särskilt farlig art.*

Paragrafen straffbelägger häleri och anger tillämpliga straffskalor. *Tredje stycket* ändras på så sätt att det dels införs en uppräkningslista av omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet ska anses vara grovt, dels introduceras en egen brottsbeteckning för den grova svårhetsgraden. Paragrafen justeras också i språkligt hänseende. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.5 och 7.6.2.

Vad som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt är alltså om gärningen har avsett betydande värde eller varit av särskilt farlig art. Med betydande värde avses här detsamma som vid bl.a. stöld och bedrägeri. Den andra kvalifikationsgrunden – särskilt farlig art – kan t.ex. träffa omfattande häleriverksamhet eller sådan verksamhet som bedrivs vanemässigt. Så kan vara fallet med en brottslighet som består i att gärningsmannen systematiskt köper upp t.ex. dyrbara komponenter som stulits från exklusiva personbilar. Häleri som begås inom ramen för näringsverksamhet bör regelmässigt anses ha varit av särskilt farlig art, om handlandet avser fler än enstaka föremål av inte obetydligt värde. Även

Prop. 2016/17:131 medverkan – t.ex. genom att dölja eller omvandla föremål – i en brottslighet som innebär att kulturellt eller ekonomiskt värdefulla konst- eller hantverksföremål smugglas ut ur landet torde kunna medföra att gärningen anses ha varit av särskilt farlig art.

9 § Den som offentliggör eller på annat sätt bland allmänheten sprider vilseledande uppgift för att påverka priset på vara, värdepapper eller någon annan egendom döms för svindleri till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

För svindleri döms det också om någon, som medverkar vid bildande av aktiebolag eller annat företag eller som på grund av sin ställning bör ha särskild kännedom om ett företag, uppsåtligen eller av grov oaktksamhet offentliggör eller på annat sätt bland allmänheten eller företagets intressenter sprider vilseledande uppgift som är ägnad att påverka bedömningen av företaget i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada.

Är brott som avses i första eller andra stycket grovt, döms för grovt svindleri till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har varit av större omfattning, kunnat medföra avsevärd skada eller annars varit av särskilt farlig art.

I paragrafen straffbeläggs svindleri och anges tillämpliga straffskalor. *Tredje stycket* ändras på så sätt att det dels införs en uppräkningslista av omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet ska anses vara grovt, dels introduceras en egen brottsbeteckning för den grova svårhetsgraden. Samtliga stycken justeras vidare i språkligt hänseende. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.6 och 7.6.2.

Vad som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt är alltså om gärningen har varit av större omfattning, kunnat medföra avsevärd skada eller annars har varit av särskilt farlig art. Bedömningen av om gärningen har varit av större omfattning eller kunnat medföra avsevärd skada ska ta sin utgångspunkt i den skada eller risk för skada som gärningen har inneburit för allmänheten. En kvalifikation av gärningen som grovt brott på någon av dessa båda grunder bör därför typiskt sett oftare kunna komma i fråga vid sådana fall av svindleri som riktar sig mot en bred krets av småsparare eller pensionssparare snarare än professionella ekonomiska aktörer. Samtidigt är det givetvis möjligt att en mot professionella aktörer riktad gärning kan kvalificeras som grovt brott av det skälet att den är av särskilt farlig art, t.ex. på så sätt att den påverkar eller riskerar att påverka kreditmarknaden med åtföljande risker för samhällsekonomin. Att en gärning kvalificeras som grovt brott på grund av sin särskilt farliga art torde vidare kunna komma i fråga om den föregåtts av noggrann planering, begåtts med hjälp av vilseledande bokföring eller falska eller osanna handlingar, varit ett led i brottslighet som utövats i organiserad form eller på grund av förslagenhet eller av andra skäl varit särskilt svår att upptäcka.

11 § För försök eller förberedelse till bedrägeri, grovt bedrägeri, utpressning, ringa utpressning, grov utpressning, ocker, *grovt ocker* eller grovt häleri och för stämpling till grovt bedrägeri, grov utpressning eller grovt häleri döms det till ansvar enligt 23 kap. Bestämmelserna i 23 kap. 3 § ska dock inte gälla i fråga om försök till utpressning, ringa utpressning eller grov utpressning. *För förberedelse till grovt fordringsbedrägeri döms också till ansvar enligt 23 kap.*

Som för förberedelse till bedrägeri eller grovt bedrägeri döms den som för att bedra försäkringsgivare eller annars med bedrägligt uppsåt skadar sig eller någon annan till person eller egendom. Detsamma ska gälla, om någon med samma uppsåt försöker åstadkomma sådan skada. Har han eller hon innan skadan uppsått frivilligt avstått från att fullfölja gärningen, ska han eller hon inte dömas till ansvar.

Paragrafen ger besked om i vilka fall osjälvständiga brottsformer av brotten i 9 kap. är kriminaliserade. *Första stycket* ändras i två hänseenden. I första meningen införs beteckningen grovt ocker. Detta är en följdändring i anledning av vad som behandlats i kommentaren till 5 §. Genom en ny tredje mening kriminaliseras vidare förberedelse till grovt fordringsbedrägeri. Även språkliga justeringar görs. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.6 och 7.6.2.

Vad som kan komma i fråga som förberedelse till grovt fordringsbedrägeri är att t.ex. ta befattning med föremål som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brottet. Ett sådant hjälpmedel kan utgöras av en sammanställd förteckning över namn och telefonnummer eller adresser till utvalda personer eller företag. Att befatta sig med en sådan förteckning med uppsåt att använda den för att på sätt som beskrivs i 3 a § rikta betalningsuppsmaningar till dem som finns på listan kan därmed grunda ansvar för förberedelse till grovt fordringsbedrägeri. Även den åtgärden att välja ut – och sammanställa förteckningar över – personer eller företag som bluffakturor ska riktas till torde kunna utgöra straffbar förberedelse.

12 § *Det* som föreskrivs i 8 kap. 13 § om inskränkning i åklagares åtalsrätt ska gälla även de brott som angetts i detta kapitel, dock inte grovt bedrägeri.

Bedrägeri eller *ringa bedrägeri* som består i att någon gjort avtalsstridigt uttag på eget kredit- eller tillgångskonto och *ringa bedrägeri* som avses i 2 § andra stycket får åtalas av åklagare endast om åtal är *motiverat* från allmän synpunkt.

I paragrafen ges regler om begränsning av åklagares åtalsrätt i fråga om brotten i 9 kap. Genom en ändring i andra stycket görs en anpassning till den omständigheten att beteckningen ringa bedrägeri fått ersätta bedrägligt beteende. Paragrafen justeras också i språkligt hänseende. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.1.

10 kap. Om förskingring, annan trolöshet och mutbrott

2 § Är brott som avses i 1 § med hänsyn till det förskingrades värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, döms för ringa förskingring till böter eller fängelse i högst sex månader.

Paragrafen, som straffbelägger lindrigare fall av förskingring och anger tillämplig straffskala, ändras på så sätt att brottsbeteckningen undandräkt ersätts med ringa förskingring. I övrigt moderniseras paragrafen språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.1.

3 § Om brott som avses i 1 § är att anse som grovt, döms för grovt förskingring till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid *bedömningen* av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har missbrukat ansvarsfull ställning eller använt urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap. eller vilseledande bokföring eller

Prop. 2016/17:131 om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

I paragrafen straffbeläggs grov förskingring samt anges tillämplig straffskala och – i *andra stycket* – sådana omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet ska anses vara grovt. En ändring görs i det senare hänseendet. Paragrafen justeras även språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.2.

Ändringen innebär att det som en omständighet att beakta vid bedömningen av om brottet är grovt anges att gärningsmannen har använt en urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap. brottsbalken. Detta innefattar en modifiering och utvidgning av den hittillsvarande kvalifikationsgrunden att gärningsmannen vid brottet har använt falsk handling. Av detta följer således att även användning av t.ex. osanna urkunder är sådant som särskilt ska beaktas när det avgörs till vilken svårhetsgrad brottet är att hänföra. Något sådant torde kunna komma i fråga när det som ett led i en förskingring framställs falska eller osanna handlingar – t.ex. utbetalningskvittenser eller inköphandlingar – för att dölja brottet.

4 § Den som i annat fall än som anges i 1, 2 eller 3 § vidtar åtgärd med egendom, som han eller hon har i besittning men till vilken ägande- eller säkerhetsrätt är förbehållen eller tillförsäkrad eller *annars* tillkommer någon annan, varigenom egendomen *frånhandls* den andre eller denne på annat sätt berövas sin rätt, döms för olovligt förfogande till böter eller fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, döms för grovt olovligt förfogande till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada eller varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.

Paragrafen, som straffbelägger olovligt förfogande och anger tillämplig straffskala, ändras på flera sätt. Genom ett nytt, *andra stycke* införs en grov svårhetsgrad av brottet – som ska betecknas grovt olovligt förfogande och kunna föranleda fängelse i lägst sex månader och högst fyra år – samt anges sådana omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. I *första stycket* ändras vidare straffskalan för olovligt förfogande av normalgraden på så sätt att maximistraftet sänks från fängelse i två år till fängelse i ett år. Skälet till detta är att det därigenom undviks en alltför stor överlappning mellan straffskalorna för normalgradsbrottet och den nya, grova svårhetsgraden. Paragrafen justeras också språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 7.5, 7.6.2 och 8.2.2.

Vad som enligt *andra stycket* särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt är alltså om gärningen har avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada eller varit av särskilt farlig eller hänsynslös art. En kvalifikation av gärningen som grovt brott på den grunden att den varit av särskilt farlig art torde t.ex. kunna komma i fråga om gärningsmannen agerat förslaget genom att hyra ett fordon eller köpa det på avbetalning för att därefter föra det utomlands och sälja det eller överlämna det till någon annan. Så torde också kunna vara fallet om gärningsmannen medverkat i brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt genom att lämna förhyrd egendom eller avbetalningsgods till vidareförsäljning. Den kvalifikationsgrund som består i att gär-

ningen varit av särskilt hänsynslös art träffar t.ex. förfaranden som riktar sig mot särskilt utsatta brottsoffer. De båda grunderna synnerligen kännbar skada och betydande värde har här samma innebörd som vid övriga förmögenhetsbrott, t.ex. grov stöld.

5 § Om någon, som på grund av förtroendeställning fått till uppgift att för någon annan sköta en ekonomisk angelägenhet eller självständigt hantera en kvalificerad teknisk uppgift eller övervaka skötseln av en sådan angelägenhet eller uppgift, missbrukar sin förtroendeställning och därigenom skadar huvudmannen, döms han eller hon för trolöshet mot huvudman till böter eller fängelse i högst två år. Vad som har sagts nu gäller inte om gärningen är belagd med straff enligt 1–3 §§.

Om brottet är grovt, döms för grov trolöshet mot huvudman till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om huvudmannen har tillfogats betydande eller synnerligen kännbar skada, om gärningsmannen har använt *urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap.* eller vilseledande bokföring eller om gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Missbrukar någon, som fått till uppgift att sköta rättslig angelägenhet för någon annan, till förfång för huvudmannen sin förtroendeställning, döms han eller hon enligt första stycket, även om angelägenheten inte är av ekonomisk eller teknisk art.

I paragrafen straffbeläggs trolöshet mot huvudman samt anges tillämpliga straffskalor och – i *andra stycket* – sådana omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet ska anses vara grovt. En ändring görs i det senare hänseendet. Paragrafen justeras även språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.2.

Ändringen innebär att det som en omständighet att beakta vid bedömningen av om brottet är grovt anges att gärningsmannen har använt en urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap. brottsbalken. Detta innefattar en modifiering och utvidgning av den hittillsvarande kvalifikationsgrunden att gärningsmannen vid brottet har använt falsk handling. Av detta följer således att även användning av t.ex. osanna urkunder är sådant som särskilt ska beaktas när det avgörs till vilken svårhetsgrad brottet är att hänföra. Något sådant torde kunna komma i fråga när t.ex. en bankanställd som ett led i vad som utgör trolöshet mot huvudman framställer oriktiga värderingsintyg för att kunna låna ut pengar utan säkerhet eller för att dölja att han eller hon tidigare har beviljat lån utan tillräckliga säkerheter.

7 § Den som vållar skada eller olägenhet genom att olovligen bruka någon annans sak döms för olovligt brukande till böter eller fängelse i högst ett år. *Det samma gäller den som vållar skada eller olägenhet genom att olovligen bruka en fastighet som han eller hon innehar men som någon annan har nyttjanderätt eller annan rätt till.*

Är brottet grovt, döms för grov olovligt brukande till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Prop. 2016/17:131 I paragrafen, som straffbelägger olovligt brukande och anger tillämpliga straffskalor, görs flera ändringar. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.2, 7.3.7 och 7.6.2. Dessutom justeras paragrafen i språkligt hänseende.

Ändringarna i *första stycket* innebär – genom sammanförande av de hittillsvarande första och andra styckena – att det uppnås en viss samordning i regleringen av de i straffbestämmelsen behandlade egendomsslagen. Vart och ett av dessa egendomsslag behåller emellertid sin beteckning – sak respektive fastighet – och tas upp i olika meningar i första stycket. Samtidigt utmönstras det tidigare andra styckets kasuistiskt färgade exempel på vad som kan utgöra olovligt brukande i fastighetsförhållanden. Att dessa inte behöver ersättas av något nytt begränsande rekvisit följer av att det redan av första stycket framgår att det olovliga brukandet ska ha vållat skada eller olägenhet, vilket väl motsvarar vad som har avsetts med exemplen.

För de allvarligare fallen införs i *andra stycket* – som i huvudsak motsvarar det hittillsvarande tredje stycket – en uppräkningslista av sådana omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet ska anses vara grovt. Samtidigt introduceras grovt olovligt brukande som brottsbeteckning för denna brottstyp och görs den grova svårhetsgraden tillämplig även i fråga om olovligt brukande av fastighet. Vad som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt är alltså huruvida gärningen har varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada. De båda sistnämnda kvalifikationsgrunderna har samma innebörd här som vid andra förmögenhetsbrott. En kvalifikation av gärningen som grovt brott på den grunden att den varit av särskilt farlig art torde t.ex. kunna komma i fråga om den utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt. Så torde också kunna vara fallet om gärningen inneburit missbruk av en särskild förtroendesituation. Den kvalifikationsgrund som består i att gärningen varit av särskilt hänsynslös art träffar t.ex. den situationen att gärningsmannen genom sitt handlande har utsatt andra personer för fara.

10 § *Det som föreskrivs i 8 kap. 13 § om inskränkning i åklagares åtalsrätt ska gälla även de brott som angetts i detta kapitel, dock inte grov förskingring och grov trolöshet mot huvudman.*

Ringa förskingring, olovligt förfogande eller olovligt brukande beträffande lös egendom som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal om hyra av egendomen eller avtal enligt vilket äganderätten ska övergå först sedan betalning skett eller som gärningsmannen annars innehar på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, får åtalas av åklagare endast om åtal av särskilda skäl är motiverat från allmän synpunkt.

Tagande av muta, givande av muta, handel med inflytande och vårdslös finansiering av mutbrott får åtalas av åklagare endast om åtal är motiverat från allmän synpunkt. Att denna inskränkning i vissa fall inte gäller framgår dock av 20 kap. 5 §.

I paragrafen ges regler om begränsning av åklagares åtalsrätt i fråga om brotten i 10 kap. I *första stycket* görs en följdändring som är föranledd av en tidigare införd särskild beteckning på den grova svårhetsgraden av brottet trolöshet mot huvudman. Genom en ändring i *andra stycket* görs en anpassning till den omständigheten att beteckningen ringa försking-

ring fått ersätta undandräkt. Vidare förtydligas det – mot bakgrund av att olovligt brukande kan avse såväl fast som lös egendom – att den särskilda åtalsprövningen enbart gäller olovligt brukande av lös egendom. Paragrafen justeras också i språkligt hänseende. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.2 och 7.7. Genom att de grova svårhetsgraderna av olovligt förfogande och olovligt brukande getts egna beteckningar – jfr avsnitt 7.5 och 7.6.2 – är det vidare tydligt att åtalsprövning inte ska ske i fråga om grovt olovligt förfogande och grovt olovligt brukande.

12 kap. Om skadegörelsebrott

1 § Den som förstör eller skadar egendom till men för *någon* annans rätt *till den*, döms för skadegörelse till fängelse i högst två år.

I paragrafen, som straffbelägger skadegörelse och anger tillämplig straffskala, görs den ändringen att maximistraffet höjs till fängelse i två år och därmed kommer att överensstämma med vad som gäller för normalgraden av andra centrala förmögenhetsbrott. Till detta kommer den ändringen att böter inte längre ingår i straffskalan för brottet, vilket även det är en anpassning till vad som gäller för jämförbara förmögenhetsbrott. I övrigt moderniseras paragrafen i språkligt hänseende, vilket bl.a. innebär att den sakligt betydelselösa bestämningen av den egendom som omfattas av bestämmelsen – ”fast eller lös” – får utgå. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.1.

2 § Är brott som avses i 1 § med hänsyn till skadans obetydlighet och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, döms för ringa skadegörelse till böter eller fängelse i högst sex månader.

Paragrafen, som straffbelägger lindrigare fall av skadegörelse och anger tillämplig straffskala, ändras på det sättet att brottsbeteckningen återkan ersättas med ringa skadegörelse. Samtidigt utgår regleringen i det hittillsvarande andra stycket om tillgrepp av vissa naturprodukter, vilken reglering i stället flyttas till en ny 2 a §. Även straffskalan för brottet justeras på så sätt att den numera innefattar även fängelse i högst sex månader. I övrigt moderniseras paragrafen språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.1.

2 a § Den som i skog eller mark olovligen tar växande träd eller gräs eller träd som fällts av vinden eller sten, grus, torv eller annat som inte är bearbetat döms, om brottet med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter är att anse som ringa, för åverkan till böter. Detsamma gäller den som från växande träd tar ris, grenar, näver, bark, löv, bast, ollon, nötter eller kåda.

Paragrafen, som är ny, reglerar lindrigare tillgrepp av vissa naturprodukter. Innehållet motsvarar det hittillsvarande andra stycket i 2 §, men brottsbeskrivningen moderniseras språkligt. Någon ändring i sak är inte avsedd. Med att något är bearbetat avses därmed detsamma som det tidigare ”berett till bruk”, vilket t.ex. kan vara fallet med ved som huggits upp. Brottsbeteckningen åverkan bevaras och för brottet föreskrivs liksom hittills enbart böter. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

3 § Om brott som avses i 1 § är att anse som grovt, döms för grov skadegörelse till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid *bedömningen* av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har medfört betydande fara för någons liv eller hälsa, om skadan drabbat sak av stor kulturell eller ekonomisk betydelse eller *annars* är synnerligen kännbar eller om gärningen varit av särskilt hänsynslös art.

I paragrafen straffbeläggs grov skadegörelse samt anges tillämplig straffskala och sådana omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet ska anses vara grovt. Ändringar görs i både första och andra styckena. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.1 och 8.2.1. Dessutom görs språkliga justeringar.

Genom en ändring i *första stycket* justeras straffskalan för brottstypen så att den överensstämmer med vad som gäller för andra grova förmögenhetsbrott. Det innebär att grov skadegörelse fortsättningsvis bestraffas med fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Andra stycket ändras på så sätt att den befintliga kvalifikationsgrunden ”synnerlig” fara för någons liv eller hälsa byts ut mot ”betydande” sådan fara, vilket innebär att det i fortsättningen ställs något lägre krav på graden av den föreliggande faran. Vidare kompletteras uppräkningsgrunder genom att det införs en ny grund som anger att det som skäl för att bedöma brottet som grovt särskilt ska beaktas om gärningen har varit av särskilt hänsynslös art. Av detta följer att även ett handlande som orsakat skada av mindre omfattning eller jämförelsevis lägre värde i och för sig kan vara att bedöma som grov skadegörelse, om övriga omständigheter vid brottet talar för det. Den nya grunden torde kunna träffa bl.a. sådant beteende som innebär att man i uppenbart trakasserande syfte avsiktligt skadar egendom som tillhör en före detta partner eller att man förstör någons hem.

4 § Den som olovligen och på annat än väg färdas över tomt eller plantering, eller över någon annan mark som kan skadas av detta, döms för tagande av olovlig väg till böter eller fängelse i högst sex månader.

Paragrafen straffbelägger tagande av olovlig väg och ändras på så sätt att straffskalan för brottet numera innefattar även fängelse i högst sex månader. Om handlandet resulterar i skador till ett värde som inte är ringa, kan ansvar för skadegörelse i stället aktualiseras. Paragrafen justeras även i språkligt hänseende. Övervägandena finns i avsnitt 5.4 och 8.2.3.

6 § Ringa skadegörelse, åverkan eller tagande av olovlig väg får, om brottet endast kränker enskilds rätt, åtalas av åklagare bara om åtal av särskilda skäl är motiverat från allmän synpunkt.

Paragrafen, som ger regler om begränsning av åklagares åtalsrätt i fråga om brotten i 12 kap. ändras på så sätt att även ringa skadegörelse nämns bland de brott beträffande vilka sådana begränsningar uppställs. Detta är en följd av den ändring som behandlats i kommentaren till 2 §. Även språkliga justeringar görs. Övervägandena finns i avsnitt 5.4 och 7.6.1.

8 § Villkorlig dom ska förenas med dagsböter, om inte ett bötesstraff med hänsyn till skyldighet att fullgöra samhällstjänst eller andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt eller det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter.

Paragrafen, som anger när villkorlig dom ska förenas med dagsböter, ändras endast i språkligt hänseende. Härigenom tydliggörs att ett av undantagen från huvudregeln att villkorlig dom ska förenas med dagsböter är att det finns särskilda skäl mot att döma till böter. Övervägandena finns i avsnitt 9.

12.2 Förslaget till lag om ändring i terrängkörningslagen (1975:1313)

4 § Den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot *någon av bestämmelserna i 1 § första stycket 1–3* eller mot förbud eller föreskrift som har meddelats med stöd av lagen döms till böter. Om gärningen är ringa, *ska det* inte dömas till ansvar.

Till ansvar enligt första stycket döms det inte om gärningen är belagd med strängare straff i brottsbalken.

Paragrafen ändras på så sätt att den genom ett nytt *andra stycke* görs subsidiär i förhållande till de bestämmelser i brottsbalken som föreskriver strängare straff för handlandet. Den som olovligen kör med motorfordon på annans mark ska därmed i första hand dömas för tagande av olovlig väg eller skadegörelse, om beteendet i övrigt uppfyller rekvisiten i dessa straffbestämmelser. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.3.

12.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

17 § Åtalsanmälan behöver inte göras i fråga om

1. brott för vilka svårare straff än böter inte föreskrivs,
2. följande brott i brottsbalken, nämligen ofredande (4 kap. 7 §), *ringa stöld* (8 kap. 2 §), *tillgrepp av fortskaffningsmedel som är ringa* (8 kap. 7 §), egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 §), *ringa bedrägeri* (9 kap. 2 §), *ringa utpressning* (9 kap. 4 §), *ringa förskingring* (10 kap. 2 §), olovligt förfogande (10 kap. 4 §), olovligt brukande (10 kap. 7 §), *ringa skadegörelse* (12 kap. 2 §), *tagande av olovlig väg* (12 kap. 4 §), svikande av försvarsplikt (18 kap. 6 §), lydnadsbrott (21 kap. 5 §) och rymning (21 kap. 7 §).

Åtalsanmälan ska dock alltid göras, om

1. brottet riktar sig mot någon utanför den organisation där den misstänkte tjänstgör,

2. målsäganden har förklarat att han eller hon avser att föra talan om enskilt anspråk, eller

3. det finns skäl att anta att påföljden inte kommer att stanna vid böter.

Prop. 2016/17:131 Paragrafen ändras på så sätt att vissa brottsbeteckningar justeras i konsekvens med nu genomförda ändringar i brottsbalken. Dessutom kompletteras uppräknningen av brott beträffande vilka åtalsanmälan inte behöver göras. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.1.

I den andra punkten i *första stycket* ändras beteckningarna på de lindrigare formerna av stöld, bedrägeri och förskingring till ringa stöld, ringa bedrägeri respektive ringa förskingring, vilket alltså är i konsekvens med ändringarna i 8 kap. 2 §, 9 kap. 2 § och 12 kap. 2 § brottsbalken. Vidare införs som nya i den uppräkning av brott beträffande vilka åtalsanmälan uttryckligen inte behöver göras tillgrepp av fortskaffningsmedel som är ringa, ringa utpressning och tagande av olovlig väg. Skälet till detta är uteslutande att brotten nu får en straffskala som innefattar även annat än böter och därmed inte längre omfattas av första punkten i förevarande paragraf. Någon saklig ändring följer alltså inte av detta.

Sammanfattning av betänkandet Stärkt straffrättsligt skydd för egendom (SOU 2013:85) i aktuella delar

Prop. 2016/17:131
Bilaga 1

Utredningens uppdrag

Utredningens övergripande uppgift har varit att undersöka om det straffrättsliga skyddet för egendom behöver stärkas och att föreslå de författningsändringar som det finns anledning till.

En av uppgifterna har varit att analysera rättsläget avseende brottslighet med systematiska inslag, t.ex. bedrägerier som utförs genom massutskick av bluffakturor, och att ta ställning till om sådana omständigheter som att brottsligheten har begåtts systematiskt har fått tillräckligt genomslag vid gradindelningen av brotten.

För att kunna göra den nödvändiga analysen bl.a. av hur brottslighet med systematiska inslag beaktas i rättspraxis har utredningen inhämtat och granskat ett stort antal domar som meddelats av Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt och Malmö tingsrätt under ett års tid. Granskningen har omfattat ca 2 500 tingsrättsdomar. Resultatet av genomgången redovisas i kapitel 6.

Utöver de frågeställningar som nämns i direktiven har utredningen ansett det rymmas inom uppdraget att ta upp vissa andra frågor i syfte att förstärka det straffrättsliga skyddet för egendom.

Ett gott straffrättsligt skydd finns redan

Egendomsbrotten tillhör typiskt sett de brott som sedan länge är kriminaliserade och där det också beträffande många brottstyper finns en rik rättspraxis. För de flesta egendomsbrott som regleras i 8–10 och 12 kap. brottsbalken är brottsrekvisiten så generellt utformade att de kan tillämpas på ett stort antal straffvärda förfaranden, även när nya varianter av dessa brott uppstår. Behovet av nykriminalisering är därför, generellt sett, inte så stort inom detta område.

Utredningsarbetet har därför i första hand fokuserats på att se över de befintliga straffbestämmelserna och överväga på vilket sätt de kan modifieras för att ytterligare stärka egendomsskyddet.

En ny straffbestämmelse – grovt fordringsbedrägeri

Förekomsten av bluffakturor har blivit ett samhällsproblem i och med att det rör sig om omfattande utskick som ofta görs inom ramen för en organiserad verksamhet. En ensam gärningsman eller en grupp av gärningsmän kan med hjälp av modern teknik snabbt skicka ut bluffakturor som tillsammans avser miljonbelopp. Från de drabbades perspektiv är det svårt att hävda att det rör sig om grova brott eftersom varje bluffaktura som skickas ut i regel avser ett relativt litet belopp.

Systematiska bedrägerier, i synnerhet de som begås med hjälp av bluff-fakturor eller liknande förfaranden, vållar stora problem i rättstillämpningen. Svårigheterna har framför allt att göra med att bedrägeribestämmelsen inte är avpassad för omfattande systematiska förfaranden. Oavsett hur många personer som har vilseletts att betala en summa pengar är utgångspunkten att åklagaren måste styrka att var och en av dem har vilseletts beträffande varje faktura. Det krävs därför omfattande resurser för att utreda brotten och lagföra gärningsmännen. Om åtalet av resursskäl begränsas i för stor omfattning riskerar det att påverka åklagarens möjligheter att bevisa systematiken i brottsligheten.

Det hot mot samhället som vissa systematiska bedrägerier utgör kan inte i tillräcklig utsträckning beaktas om förfarandet delas upp efter antal vilseledda personer och effekterna av förfarandet bedöms separat för varje faktura.

Utredningen föreslår därför en ny straffbestämmelse, som tar sikte på systematiska fakturabedrägerier. Brottet ska bara finnas i en grov form och benämnas grovt fordringsbedrägeri.

Straffansvaret ska omfatta betalningsuppmaningar och liknande meddelanden som i vilseledande syfte riktas till en vidare krets av mottagare. Förfarandet ska totalt avse betydande värde. För straffansvar ska det vara tillräckligt att meddelandena har riktats, de behöver inte ha kommit fram och inte heller ha mottagits av den som meddelandet har riktats till. Därigenom åstadkoms en bevislättning, eftersom det inte längre blir nödvändigt att höra varje person som kan ha vilseletts av betalningsuppmeningen. Bestämmelsen kommer därmed att leda till resursbesparingar vid såväl utredning av brotten som vid lagföring.

Utredningen föreslår att även försök och förberedelse till grovt fordringsbedrägeri kriminaliseras. Skälet är att det finns situationer där det framstår som befogat att kunna ingripa mot brotten på ett tidigt stadium, t.ex. redan innan den som förberett ett utskick av blufffakturor har hunnit skicka dem.

Grovt fordringsbedrägeri bör ha samma straffskala som den grova formen av de centrala förmögenhetsbrotten, dvs. fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Sedvanliga principer för konkurrens och konsumtion bör tillämpas vid grovt fordringsbedrägeri. Preskriptionstiden bör räknas från varje enskild betalningsuppmaning eller liknande meddelande.

Integritetskränkande inslag vid skadegörelse och stöld beaktas inte i tillräcklig utsträckning

I utredningens uppdrag har också ingått att analysera hur särskilt integritetskränkande inslag beaktas vid rättstillämpningen och att ta ställning till om sådana inslag bör få större betydelse för brottsrubriceringen. Som exempel på sådana omständigheter anges i direktiven att ett tillgrepp skett efter inbrott i någons bostad eller avsett något som brottsoffret burit på sig.

I rättspraxis fokuserar man i stor utsträckning på den ekonomiska effekten av förmögenhetsbrott, men utredningen anser att det finns skäl att

förskjuta perspektivet mer mot den kränkning av den personliga integriteten som brotten kan medföra för den enskilde.

Tillgrepp som sker efter intrång i permanentbostäder har i samtliga de avgöranden som granskats bedömts som grov stöld. Det är således en omständighet som får stort genomslag. Inbrott i tillfälliga bostäder anses däremot inte utgöra samma integritetsintrång. När det gäller fritidsbostäder är rättsläget oklart.

Integritetskränkande inslag, som att ett tillgrepp skett efter intrång i ett boende som utan att vara permanentbostad har hemkaraktär eller där den boende har en berättigad förväntning på avskildhet och trygghet bör enligt utredningens bedömning få större betydelse för brottsrubriceringen. Den integritetsskyddade zonen kring enskilda personer bör också vidgas.

För brotten stöld och skadegörelse föreslår utredningen därför att de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brotten är grova kompletteras så att vissa integritetskränkande inslag får större genomslag. När det gäller grov stöld bör inte bara intrång i permanentbostad beaktas utan även intrång i annat liknande boende.

Om brottsoffret har haft det tillgripna på sig, i kläderna eller i en väska som han eller hon har burit på, anses det som regel också utgöra skäl för att bedöma tillgreppet som grovt. Utredningen anser att tillgrepp av något som befinner sig i brottsoffrets omedelbara närhet, t.ex. i en rullator eller i väska som står vid ägarens fötter, ska anses utgöra en sådan integritetskränkning att tillgreppet av det skälet bör bedömas som grovt. Utredningen föreslår därför att även den omständigheten att brottsoffret har haft det tillgripna med sig särskilt ska beaktas vid bedömningen av om det är fråga om en grov stöld.

Tydligare kriterier för brottsrubricering

Utredningen bedömer att det bästa sättet att främja en enhetlig rättstillämpning och ett större genomslag av försvårande omständigheter vid förmögenhetsbrott är att ange dessa som omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Samtidigt är det viktigt att inte införa för många försvårande kriterier eftersom betydelsen av särskilda omständigheter då riskerar att urvattnas och att effekten kan bli den motsatta.

För de förmögenhetsbrott där det i dag inte anges några försvårande omständigheter som särskilt ska beaktas vid gradindelningen föreslår utredningen att sådana kriterier införs. I bestämmelserna om bl.a. tillgrepp av fortskaffningsmedel, egenmäktigt förfarande, ocker, häleri, svindleri och olovligt brukande föreslår alltså utredningen att det anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. De rekvisit som föreslås är i huvudsak desamma som används för övriga förmögenhetsbrott.

Utredningen har också övervägt om det, vid vissa brott som redan innehåller en uppräknad omständigheter som räknas som försvårande, finns andra viktiga omständigheter som bör anges. I vissa bestämmelser anges som försvårande att gärningsmannen har brukat falsk handling. Utredningen anser att perspektivet bör vidgas på det sättet att allt brukande

av sådant som är straffbart enligt 14 eller 15 kap. BrB bör betraktas som försvårande. Det bör således inte spela någon roll om en handling är falsk eller osann. Därför bör uppräknningen av försvårande omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt kompletteras i bestämmelserna om bedrägeri, förskingring och trolöshet mot huvudman.

Mer enhetliga straffskalor och skärpta straff för vissa brott

Utredningen har också haft i uppdrag att analysera om det finns något behov av att förändra straffskalorna för något eller några av brotten i 8–10 eller 12 kap. brottsbalken. I direktiven framhålls särskilt att straffskalan för skadegörelse skiljer sig åt från övriga centrala förmögenhetsbrott, t.ex. stöld.

Ställt i relation till andra typer av brott, exempelvis våldsbrott, ter sig straffskalorna för förmögenhetsbrotten rimliga. Däremot är det inte rimligt att ha tio olika straffskalor för förmögenhetsbrotten. Straffskalorna för förmögenhetsbrotten skiljer sig enligt utredningens mening åt även i fall där det inte framstår som motiverat. Vissa straffskalor behöver därför justeras. Det finns även andra skäl att ändra straffskalorna för några brott.

Straffskalan för grov skadegörelse bör ändras så att den motsvarar vad som gäller för övriga centrala förmögenhetsbrott. Straffet för grov skadegörelse föreslås vara fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Utredningen föreslår vidare att böter utmönstras ur straffskalan för skadegörelse av normalgraden och att maximistraffet höjs till fängelse i två år. Maximistraffet för sådan ringa skadegörelse som regleras i 12 kap. 2 § första stycket BrB bör vara detsamma som för andra ringa förmögenhetsbrott, dvs. böter eller fängelse i högst sex månader.

När det gäller egenmäktigt förfarande föreslår utredningen att maximistraffet för normalgraden av brottet höjs till fängelse i ett år. För grovt egenmäktigt förfarande föreslås att straffet höjs till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Fyndförseelse och åverkan föreslås alltså vara rena bötesbrott. För övriga ringa förmögenhetsbrott föreslår utredningen att straffskalan ska vara böter eller fängelse i högst sex månader. Straffmaximum för de ringa formerna av tillgrepp av fortskaffningsmedel och utpressning höjs därmed till fängelse sex månader.

Särregleringen av brott som rör fast egendom tas bort

Utredningen anser att den särreglering som finns i brottsbalken för förmögenhetsbrott som rör fast egendom medför att systematiken blir svåröverskådlig. Bestämmelserna är delvis ålderdomliga och regleringen svårtillgänglig. Med undantag för de bestämmelser som indirekt reglerar allemansrätten finns det inte skäl att behålla särregleringen. I stället bör regleringen arbetas in i motsvarande straffbestämmelser som rör lös

egendom. Det innebär att bl.a. reglerna om egenmäktigt förfarande och olovligt brukande behöver ändras.

Prop. 2016/17:131
Bilaga 1

När det gäller de straffbestämmelser som indirekt reglerar allemansrätten, bl.a. bestämmelserna om åverkan och tagande av olovlig väg, anser utredningen att det i detta sammanhang inte är möjligt att föreslå några mer långtgående förändringar. Vilken omfattning allemansrätten bör ha är en fråga som kräver särskilda överväganden. Utredningen föreslår emellertid att bestämmelsen om åverkan i form av tillgrepp av vissa naturprodukter bryts ut till en särskild paragraf med samma straffskala och åtalsbestämmelser som i dag.

Utredningen föreslår samma ändring i straffskalan för tagande av olovlig väg som för de ringa förmögenhetsbrotten, dvs. att straffskalan ska vara böter eller fängelse i sex månader. Straffansvaret enligt terrängtrafikungörelsen görs samtidigt subsidiärt till brottsbalkens reglering.

Som ett led i renodlingen bör också bestämmelserna om olovlig kraftavledning och olovlig avledning av värmeenergi slås samman till ett brott som benämns energistöld. Brottet föreslås ha samma straffskala som i dag. Vidare föreslår utredningen att det ska anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt.

Olovligt förfogande och olovligt brukande

Olovligt förfogande föreslås, mot bakgrund av att brottet är subsidiärt till bedrägeri och grovt bedrägeri och har fått allt större betydelse, delas i två grader; brott av normalgraden och grovt brott. Straffskalan för olovligt förfogande som är grovt bör vara fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Straffmaximum för normalgraden av brottet bör samtidigt begränsas till fängelse i högst ett år. I straffbestämmelsen bör, på samma sätt som för andra grova former av förmögenhetsbrott, anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt.

Utredningen föreslår också att det inte ska krävas någon åtalsprövning för olovligt brukande som är grovt eller för olovligt förfogande som är grovt.

Ändrade brottsbeteckningar för ringa brott

De nuvarande brottsbeteckningarna avseende stöld, bedrägeri, förskingring och skadegörelse som är ringa är enligt utredningens mening mindre lämpliga. Brottsbeteckningen undandräkt för ringa fall av förskingring framstår som ålderdomlig. Snatteri är visserligen en inarbetad brottsbeteckning men den indikerar att brotten snarast är bagatellartade, trots att de enligt fast rättspraxis kan avse värden upp till 1 000 kronor. Detsamma gäller i princip bedrägligt beteende. Brottsbeteckningen åverkan är visserligen känd men bestämmelsen tillämpas sällan. Utredningen föreslår att brottsbeteckningarna ändras så att brotten betecknas som ringa stöld, ringa bedrägeri, ringa förskingring och ringa skadegörelse. Beteckningen åverkan för ringa former av skadegörelse behålls dock för sådan

Prop. 2016/17:131 ringa skadegörelse som endast innebär en överträdelse av allemansrätten
Bilaga 1 och som bryts ut till en särskild straffbestämmelse.

1.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Häri genom föreskrivs i fråga om brottsbalken¹
dels att 8 kap. 10 a § ska upphöra att gälla,
dels att nuvarande 9 kap. 3 a § ska benämnas 9 kap. 3 b §,
dels att 8 kap. 2, 4, 7–12 §§, 9 kap. 2, 3, 4–6, 9, 11 och 12 §§, 10 kap. 2–5, 7 och 10 §§ samt 12 kap. 1–4 och 6 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas två nya paragrafer, 9 kap. 3 a § och 12 kap. 2 a §, med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

2 §

Är brott som i 1 § sägs med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, *skall för snat-teri dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.*

Är brott som *anges* i 1 § med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, *döms för ringa stöld till böter eller fängelse i högst sex månader.*

4§²

Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, *skall för grov stöld dömas till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.*

Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om tillgreppet skett efter intrång i bostad, om det avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen *eljest* varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Är brott som *anges* i 1 § att anse som grovt, *döms för grov stöld till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.*

Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas om tillgreppet skett efter intrång i bostad *eller annat liknande boende*, om det avsett sak som någon bar på sig *eller hade med sig*, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

7 §

Tager och brukar någon olovligen motorfordon eller annat motordrivet fortkaffningsmedel,

Den som olovligen tar och brukar annans motorfordon eller annat motordrivet fortkaffnings-

¹ Senaste lydelse av 8 kap. 10 a § 2008:264.

² Senaste lydelse 1988:2.

som tillhör annan, dömes, om gärningen ej är belagd med straff enligt vad förut i detta kapitel är sagt, för tillgrepp av fortskaffningsmedel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt, dömes till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

medel, döms, om gärningen inte är belagd med straff enligt vad som angetts förut i detta kapitel, för tillgrepp av fortskaffningsmedel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen innefattat våld eller hot om brottslig gärning eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

8 §

Den som, i annat fall än särskilt i detta kapitel omförmäles, olovligen tager och brukar eller eljest tillgriper något, dömes för egenmäktigt förfarande till böter eller fängelse i högst sex månader.

Detsamma skall gälla om någon utan tillgrepp, genom att anbringa eller bryta lås eller annorledes, olovligen rubbar annans besittning eller ock med våld eller hot om våld hindrar annan i utövning av rätt att kvarhålla eller taga något.

Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst två år.

Den som, i annat fall än som anges i detta kapitel, olovligen tar och brukar eller annars tillgriper något, döms för egenmäktigt förfarande till böter eller fängelse i högst ett år.

Detsamma ska gälla om någon utan tillgrepp, genom att fästa eller bryta lås eller på annat sätt, olovligen rubbar annans besittning och därigenom vållar skada eller olägenhet. För egenmäktigt förfarande döms också den som med våld eller hot om våld hindrar annan att utöva hans eller hennes rätt att hålla kvar eller ta något.

Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen innefattat våld eller hot om brottslig gärning eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

9 §

Rubbar man olovligen annans besittning för att själv taga sig rätt, dömes för självtäkt till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som vidtar någon sådan åtgärd som sägs i 8 § för att själv ta sig rätt, döms för självtäkt till böter eller fängelse i högst sex månader.

10 §³

Avleder någon olovligen elektrisk kraft, döms för olovlig kraftavledning till böter eller fängelse i högst ett år

Den som olovligen
1. avleder elektrisk kraft,
2. leder värmeenergi ur ett rörledningssystem för uppvärmning, eller
3. leder värmeenergi till ett rörledningssystem för kylning, döms för energistöld till böter eller fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

11 §⁴

Tager någon i skog eller mark olovligen sådant som avses i 12 kap. 2 § andra stycket och är ej brottet enligt vad där sägs att anse som åverkan, skall vad i detta kapitel är stadgat angående tillgrepp äga tillämpning.

Tar någon i skog eller mark olovligen sådant som avses i 12 kap. 2 a § och är brottet inte enligt vad som där sägs att anse som åverkan, ska vad som är föreskrivet i detta kapitel om tillgrepp tillämpas.

Gör någon intrång i annans besittning av fastighet, såsom genom att olovligen anbringa eller bryta stängsel, bygga, gräva, plöja, upptaga väg eller låta kreatur beta, eller skiljer någon obehörigen annan från besittning av fastighet eller del därav, skall vad i 8 och 9 §§ sägs om egenmäktigt förfarande eller självtäkt äga tillämpning.

12 §⁵

För försök eller förberedelse till stöld, grov stöld, rån, grovt rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel, olovlig kraftavledning eller olovlig avledning av värmeenergi, så ock för stämpling till eller underlåten-

För försök eller förberedelse till stöld, grov stöld, rån, grovt rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel eller energistöld och för stämpling till eller underlåtenhet att avslöja rån eller grovt rån döms till ansvar

³ Senaste lydelse 1993:207.

⁴ Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

⁵ Senaste lydelse 2008:264.

het att avslöja rån eller grovt rån döms till ansvar enligt vad i 23 kap. *stadgas*. Skulle tillgrepp av fortskaffningsmedel eller *olovlig avledning av värmeenergi*, om brottet fullbordats, *hava* varit att anse som ringa, *må* dock *ej* dömas till ansvar *som nu sagts*.

enligt vad *som föreskrivs* i 23 kap. Skulle tillgrepp av fortskaffningsmedel, om brottet fullbordats, varit att anse som ringa, *döms* dock *inte* till ansvar.

9 kap.

2 §⁶

Är brott som i 1 § sägs med hänsyn till skadans omfattning och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, *skall* för *bedrägligt beteende* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Begagnar sig någon av husrum, förtäring, transport, tillträde till föreställning eller annat *dylikt*, som *tillhandahålles* under förutsättning av kontant betalning, och gör *han* *ej* rätt för sig, *dömes*, *vare sig* han vilseleder någon eller *ej*, för *bedrägligt beteende*. Detta gäller dock *icke*, om gärningen avser värde, som *ej* är ringa, och om den i övrigt är sådan som sägs i 1 §.

Är brott som *anges* i 1 § med hänsyn till skadans omfattning och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, *döms* för *ringa bedrägeri* till böter eller fängelse i högst sex månader.

För ringa bedrägeri döms också den som använder sig av husrum, förtäring, transport, tillträde till föreställning eller annat *sådant*, som *erbjuds* under förutsättning av kontant betalning, och *inte* gör rätt för sig, *oavsett om han eller hon* vilseleder någon eller *inte*. Det gäller dock *inte* om gärningen avser värde som *inte* är ringa och om den i övrigt är sådan som sägs i 1 §.

3 §⁷

Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, *skall* för *grovt bedrägeri* dömas till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om gärningsmannen missbrukat allmänt förtroende eller *begagnat falsk handling* eller vilseledande bokföring eller om gärningen *eljest* varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Är brott som *anges* i 1 § att anse som grovt, *döms* för *grovt bedrägeri* till fängelse *i* lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas, om gärningsmannen missbrukat allmänt förtroende eller *använt urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap.* eller vilseledande bokföring eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

⁶ Senaste lydelse 1976:1139.

⁷ Senaste lydelse 1976:1139.

3 a §

Den som till en vidare krets riktar betalningsuppsmaningar eller liknande meddelanden, i syfte att vilseleda mottagaren till handling som innebär vinning för gärningsmannen och skada för mottagaren eller någon i vars ställe denne är, döms, om förfarandet har avsett betydande värde, för grovt fordringsbedrägeri till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

4 §⁸

Den som genom olaga tvång förmår någon till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvungne eller någon i vars ställe denne är, döms, om inte brottet är att anse som rån eller grovt rån, för utpressning till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld eller hot av allvarligt slag eller om gärningsmannen har visat särskild hänsynslöshet.

Den som genom olaga tvång förmår någon till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvungne eller någon i vars ställe denne är, döms, om inte brottet är att anse som rån eller grovt rån, för utpressning till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömande av om brottet är grovt ska *det* särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld eller hot av allvarligt slag eller om gärningsmannen har visat särskild hänsynslöshet.

5 §⁹

Den som vid avtal eller någon annan rättshandling begagnar sig av någons trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning till att bereda sig förmån, som står i uppenbart missförhållande till vederlaget eller för vilken vederlag inte skall utgå, döms för ocker till böter eller fängelse i högst två år.

För ocker döms också den som vid kreditgivning i näringsverksamhet eller i annan verksamhet, som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning, bereder sig ränta eller annan ekonomisk förmån, som står i uppenbart missförhållande till motprestationen.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömande av om

⁸ Senaste lydelse 2010:370.

⁹ Senaste lydelse 1986:123.

brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.

6 §¹⁰

Den som

1. på ett sätt som är ägnat att försvåra ett återställande tar befattning med något som är frånhänt annan genom brott,
2. bereder sig otillbörlig vinning av annans brottsliga förvärv, eller
3. genom krav, överlåtelse eller på annat liknande sätt hävdar genom brott tillkommen fordran

döms för häleri till fängelse i högst två år.

För häleri döms likaledes den som i näringsverksamhet eller såsom led i en verksamhet, som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning, på ett sätt som är ägnat att försvåra ett återställande förvärvar eller mottar något som skäligen kan antas vara frånhänt annan genom brott.

Är brott som anges i första eller andra stycket grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Är brott som anges i första eller andra stycket grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. *Vid bedömande av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett betydande värde eller varit av särskilt farlig art.*

9 §¹¹

Den som offentliggör eller eljest bland allmänheten sprider vilseledande uppgift för att påverka priset på vara, värdepapper eller annan egendom, döms för svindleri till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om någon, som medverkar vid bildande av aktiebolag eller annat företag eller på grund av sin ställning bör äga särskild kännedom om ett företag, uppsåtligt eller av grov oaktsamhet offentliggör eller eljest bland allmänheten eller företagets intressenter sprider vilseledande uppgift ägnad att påverka bedömandet av företaget i ekonomiskt hänseende och därige-

Den som offentliggör eller annars bland allmänheten sprider vilseledande uppgift för att påverka priset på vara, värdepapper eller annan egendom, döms för svindleri till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

För svindleri döms också den som medverkar vid bildande av aktiebolag eller annat företag eller på grund av sin ställning bör ha särskild kännedom om ett företag och som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet offentliggör eller annars bland allmänheten eller företagets intressenter sprider vilseledande uppgift som är ägnad att påverka bedömandet av företaget i

¹⁰ Senaste lydelse 1999:164.

¹¹ Senaste lydelse 1993:207.

nom medföra skada, döms såsom i första stycket sägs.

Är brott, som i denna paragraf sägs, grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada.

Är brott som anges i första eller andra stycket grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömande av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har varit av större omfattning, kunnat medföra avsevärd skada eller annars varit av särskilt farlig art.

Prop. 2016/17:131
Bilaga 2

11 §¹²

För försök eller förberedelse till bedrägeri, grovt bedrägeri, utpressning, ocker, grovt häleri eller grovt penninghäleri och för stämpling till grovt häleri eller grovt penninghäleri döms till ansvar enligt bestämmelserna i 23 kap. Vad som anges i 23 kap. 3 § skall dock inte gälla i fråga om försök till utpressning.

Såsom för förberedelse till bedrägeri eller grovt bedrägeri dömes den som för att bedraga försäkringsgivare eller eljest med bedrägligt uppsåt skadar sig eller annan till person eller egendom. Detsamma skall gälla, om någon med uppsåt som nyss sagts söker åstadkomma sådan skada. Har han innan skadan inträtt frivilligt avstått från att fullfölja gärningen, skall han vara fri från ansvar.

För försök eller förberedelse till bedrägeri, grovt bedrägeri, grovt fordringsbedrägeri, utpressning, ocker, grovt häleri eller grovt penninghäleri och för stämpling till grovt häleri eller grovt penninghäleri döms till ansvar enligt bestämmelserna i 23 kap. Det som anges i 23 kap. 3 § ska dock inte gälla i fråga om försök till utpressning.

För förberedelse till bedrägeri eller grovt bedrägeri döms också den som för att bedra en försäkringsgivare eller annars med bedrägligt uppsåt skadar sig eller annan till person eller egendom. Detsamma ska gälla, om någon med uppsåt som nyss angetts försöker åstadkomma sådan skada. Har han eller hon innan skadan inträtt frivilligt avstått från att fullfölja gärningen, ska inte dömas till ansvar.

12 §¹³

Vad som föreskrivs i 8 kap. 13 § om inskränkning i åklagares åtalsrätt skall gälla även de brott som angetts i detta kapitel, dock inte grovt bedrägeri.

Bedrägeri eller bedrägligt beteende, som består i att någon gjort

Det som föreskrivs i 8 kap. 13 § om inskränkning i åklagares åtalsrätt ska gälla även de brott som angetts i detta kapitel, dock inte grovt bedrägeri.

Bedrägeri eller ringa bedrägeri, som består i att någon gjort avtals-

¹² Senaste lydelse 2001:780.

¹³ Senaste lydelse 1994:1411.

avtalsstridigt uttag på eget kredit- eller tillgångskonto, och *bedrägligt beteende*, som avses i 2 § andra stycket, får åtalas av åklagare endast om åtal är *påkallat* från allmän synpunkt.

stridigt uttag på eget kredit- eller tillgångskonto, och *ringa bedrägeri* som avses i 2 § andra stycket, får åtalas av åklagare endast om åtal är *motiverat* från allmän synpunkt.

10 kap.

2 §

Är brott som i 1 § *sägs* med hänsyn till det förskingrades värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, *skall* för undandräkt dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brott som *anges* i 1 § med hänsyn till det förskingrades värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, *döms* för ringa förskingring till böter eller fängelse i högst sex månader.

3 §

Om brott som i 1 § *sägs* är att anse som grovt, *skall* för grov förskingring dömas till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Om brott som *anges* i 1 § är att anse som grovt, *döms* för grov förskingring till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om gärningsmannen missbrukat ansvarsfull ställning eller *begagnat falsk handling* eller vilseledande bokföring eller om gärningen *eljest* varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas, om gärningsmannen missbrukat ansvarsfull ställning eller *använt urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap.* eller vilseledande bokföring eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

4 §

Den som, i annat fall än förut i detta kapitel *är sagt*, med egendom, som han har i besittning men *vartill* ägande- eller säkerhetsrätt är förbehållen eller tillförsäkrad eller *eljest* tillkommer annan, *vidtager* åtgärd *varigenom* egendomen *frånhandes* den andre eller *denne* *annorledes* berövas sin rätt, *dömes* för olovligt förfogande till böter eller fängelse i högst två år.

Den som, i annat fall än *som angetts* förut i detta kapitel, med egendom, som han har i besittning men *till vilken* ägande- eller säkerhetsrätt är förbehållen eller tillförsäkrad eller *på annat sätt* tillkommer annan, *vidtar* åtgärd *genom vilken* egendomen *frånhandes* den andre eller *han eller hon* *på annat sätt* berövas sin rätt, *döms* för olovligt förfogande till böter eller fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, *döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år*. Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska det* särskilt

beaktas, om gärningen avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada eller varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.

5 §¹⁴

Om någon, som på grund av förtroendeställning fått till uppgift att för någon annan sköta ekonomisk angelägenhet eller självständigt *handha* kvalificerad teknisk uppgift eller övervaka skötseln av sådan angelägenhet eller uppgift, missbrukar sin förtroendeställning och därigenom skadar huvudmannen, döms han för trolöshet mot huvudman till böter eller fängelse i högst två år. *Vad* som har sagts *nu* gäller inte, om gärningen är belagd med straff enligt 1–3 §§.

Är brottet grovt, *skall dömas* till fängelse, lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om gärningsmannen *begagnat falsk handling* eller vilseledande bokföring eller tillfogat huvudmannen betydande eller synnerligen kännbar skada.

Missbrukar någon, som fått till uppgift att sköta rättslig angelägenhet för någon annan, till förfång för huvudmannen sin förtroendeställning, döms han enligt första stycket, även om angelägenheten inte är av ekonomisk eller teknisk art.

Om någon, som på grund av förtroendeställning fått till uppgift att för någon annan sköta ekonomisk angelägenhet eller självständigt *ha hand om* kvalificerad teknisk uppgift eller övervaka skötseln av sådan angelägenhet eller uppgift, missbrukar sin förtroendeställning och därigenom skadar huvudmannen, döms han *eller hon* för trolöshet mot huvudman till böter eller fängelse i högst två år. *Det* som *nu* har sagts gäller inte, om gärningen är belagd med straff enligt 1–3 §§.

Är brottet grovt, *döms* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas, om gärningsmannen *använt urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap.* eller vilseledande bokföring eller tillfogat huvudmannen betydande eller synnerligen kännbar skada.

Missbrukar någon, som fått till uppgift att sköta rättslig angelägenhet för någon annan, till förfång för huvudmannen sin förtroendeställning, döms han *eller hon* enligt första stycket, även om angelägenheten inte är av ekonomisk eller teknisk art.

7 §¹⁵

Om någon olovligen brukar *någon* annans sak och därigenom vållar skada eller olägenhet, döms han för olovligt brukande till böter

Den som olovligen brukar *egen-*
dom som tillhör annan eller till
vilken annan har nyttjanderätt eller
annan rätt och som därigenom

¹⁴ Senaste lydelse 1986:123.

¹⁵ Senaste lydelse 1993:207. Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

Detsamma skall gälla, om innehavaren av en fastighet brukar denna till men för annans rätt till den genom att olovligen bygga, gräva, plöja, ta upp väg, låta kreatur beta eller vidta någon annan dylik åtgärd.

Är brott enligt första stycket grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

10 §¹⁶

Vad som föreskrivs i 8 kap. 13 § om inskränkning i åklagares åtalsrätt ska gälla även de brott som angetts i detta kapitel, dock inte grov förskingring och sådan trolöshet mot huvudman som är att anse som grov.

Undandräkt, olovligt förfogande eller olovligt brukande *beträffande* egendom som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal om hyra av egendomen eller avtal enligt vilket äganderätten ska övergå först sedan betalning *erlagts* eller som gärningsmannen annars innehar på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, får åtalas av åklagare endast om åtal av särskilda skäl är *påkallat* från allmän synpunkt.

Tagande av muta, givande av muta, handel med inflytande och vårdslös finansiering av mutbrott får åtalas av åklagare endast om åtal är *påkallat* från allmän syn-

Det som föreskrivs i 8 kap. 13 § om inskränkning i åklagares åtalsrätt ska gälla även de brott som angetts i detta kapitel, dock inte grov förskingring och sådan trolöshet mot huvudman som är att anse som grov.

Ringa förskingring, olovligt förfogande som inte är grovt eller olovligt brukande som inte är grovt och som avser lös egendom som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal om hyra av egendomen eller avtal enligt vilket äganderätten ska övergå först sedan betalning *gjorts* eller som gärningsmannen annars innehar på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, får åtalas av åklagare endast om åtal av särskilda skäl är *motiverat* från allmän synpunkt.

Tagande av muta, givande av muta, handel med inflytande och vårdslös finansiering av mutbrott får åtalas av åklagare endast om åtal är *motiverat* från allmän syn-

¹⁶ Senaste lydelse 2012:301.

punkt. Att denna inskränkning i vissa fall inte gäller framgår dock av 20 kap. 5 §.

punkt. Att denna inskränkning i vissa fall inte gäller framgår dock av 20 kap. 5 §.

Prop. 2016/17:131
Bilaga 2

12 kap.

1 §¹⁷

Den som förstör eller skadar egendom, *fast eller lös*, till men för annans rätt *därtill*, döms för skadegörelse till böter eller fängelse i högst ett år.

Den som förstör eller skadar egendom till men för annans rätt *till denna*, döms för skadegörelse till fängelse i högst två år.

2 §¹⁸

Är brott som i 1 § sägs med hänsyn till skadans *obetydlighet* och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, skall för åverkan dömas till böter.

Är brott som *anges* i 1 § med hänsyn till skadans *värde* och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, döms för ringa skadegörelse till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som i skog eller mark olovligen tager växande träd eller gräs eller, av växande träd, ris, gren, näver, bark, löv, bast, ollon, nötter eller kåda eller ock vindfälle, sten, grus, torv eller annat sådant, som ej är berett till bruk, dömes för åverkan, om brottet med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter är att anse som ringa.

2 a §

Den som i skog eller mark olovligen tar växande träd eller gräs eller, av växande träd, ris, gren, näver, bark, löv, bast, ollon, nötter eller kåda, eller vindfälle, sten, grus, torv eller annat sådant, som inte är berett till bruk, döms, om brottet med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter är att anse som ringa, för åverkan till böter.

¹⁷ Senaste 2003:857.

¹⁸ Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

3 §

Om brott som i 1 § sägs är att anse som grovt, *skall* för grov skadegörelse dömas till fängelse i högst *fyra* år.

Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om av gärningen *kommit synnerlig fara* för någons liv eller hälsa *eller* skadan drabbat sak av stor kulturell eller ekonomisk betydelse *eller om skadan eljest* är synnerligen kännbar.

Om brott som *anges* i 1 § är att anse som grovt, *döms* för grov skadegörelse till fängelse i *lägst sex månader och högst sex* år.

Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas om gärningen *medfört betydande fara* för någons liv eller hälsa, *om* skadan drabbat sak av stor kulturell eller ekonomisk betydelse *eller annars* är synnerligen kännbar *eller om gärningen varit av särskilt hänsynslös art.*

4 §

Tager man olovlig väg över tomt eller plantering eller över annan äga, som kan skadas därav, dömes för tagande av olovlig väg till böter.

Den som olovligen på annat än väg färdas över tomt eller plantering eller över annat område som riskerar att skadas av förfarandet, döms för tagande av olovlig väg till böter eller fängelse i högst sex månader.

6 §

Åverkan eller tagande av olovlig väg *må*, om brottet endast förnärmar enskilds rätt, åtalas av åklagare *allenast* om åtal av särskilda skäl *finnes påkallat* ur allmän synpunkt.

Ringa skadegörelse, åverkan eller tagande av olovlig väg får, om brottet endast förnärmar enskilds rätt, åtalas av åklagare *endast* om åtal av särskilda skäl *är motiverat* ur allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den.....

1.2 Förslag till lag om ändring i terrängkörningslagen (1975:1313)

Prop. 2016/17:131
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 4 § (1975:1313) terrängkörningslagen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot 1 § första stycket 1–3 eller mot förbud eller föreskrift som har meddelats med stöd av lagen döms till böter. Om gärningen är ringa *skall* inte dömas till ansvar.

Föreslagen lydelse

4 §¹

Den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot 1 § första stycket 1–3 eller mot förbud eller föreskrift som har meddelats med stöd av lagen döms, *om inte gärningen är belagd med strängare straff i brottsbalken*, till böter. Om gärningen är ringa *ska* inte dömas till ansvar.

Denna lag träder i kraft den.....

¹ Senaste lydelse 1996:1551.

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

Åtalsanmälan behöver inte göras i fråga om

1. brott för vilka svårare straff än böter inte föreskrivs,

2. följande brott i brottsbalken, nämligen ofredande (4 kap. 7 §), *snatteri* (8 kap. 2 §), egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 §), *bedrägligt beteende* (9 kap. 2 §), *undandräkt* (10 kap. 2 §), olovligt förfogande (10 kap. 4 §), olovligt brukande (10 kap. 7 §), svikande av försvarsplikt (18 kap. 6 §), lydnadsbrott (21 kap. 5 §) och rymning (21 kap. 7 §).

2. följande brott i brottsbalken, nämligen ofredande (4 kap. 7 §), *ringa stöld* (8 kap. 2 §), *tillgrepp av fortskaffningsmedel som är ringa* (8 kap. 7 §), egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 §), *ringa bedrägeri* (9 kap. 2 §), *ringa utpressning* (9 kap. 4 §), *ringa förskingring* (10 kap. 2 §), olovligt förfogande (10 kap. 4 §), olovligt brukande (10 kap. 7 §), *ringa skadegörelse* (12 kap. 2 §), *tagande av olovlig väg* (12 kap. 4 §), svikande av försvarsplikt (18 kap. 6 §), lydnadsbrott (21 kap. 5 §) och rymning (21 kap. 7 §).

Åtalsanmälan skall dock alltid göras, om

1. brottet riktar sig mot någon utanför den organisation där den miss-tänkte tjänstgör,

2. målsäganden har förklarat att han eller hon avser att föra talan om enskilt anspråk, eller

3. det finns skäl att anta att påföljden inte kommer att stanna vid böter.

Denna lag träder i kraft den.....

Yttrande över betänkandet har avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Attunda tingsrätt, Lunds tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Domstolsverket, Polismyndigheten (dåvarande Rikspolisstyrelsen), Kriminalvården, Brottsoffermyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Kronofogdemyndigheten, Tullverket, Skatteverket, Bolagsverket, Konsumentverket, Diskrimineringsombudsmannen, Datainspektionen, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Stockholms universitet (Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten), Lunds universitet (Juridiska fakulteten), Naturvårdsverket, Transportstyrelsen, Sveriges advokatsamfund, Svensk Handel, Svenskt näringsliv, Företagarna, Lantbrukarnas Riksförbund, Svensk Försäkring, Svenska Bankföreningen, Biluthyrarna Sverige, Fastighetsägarna Sverige, Finansbolagens förening, Förenade Bolag, ICA, Motorbranschens Riksförbund, Svensk Inkasso, Villaägarnas Riksförbund och Visita – Svensk besöksnäring.

Utöver remissinstanserna har Motormännens Riksförbund inkommit med skriftliga synpunkter på betänkandet.

Landsorganisationen i Sverige har avstått från att yttra sig.

Kooperativa förbundet, Hennes & Mauritz, Larmtjänst AB, Stiftelsen för internetinfrastruktur (.SE), Svenska Naturskyddsföreningen, Sveriges domareförbund, Sveriges Jordbruksarrendatorers Förbund, Sveriges Jordägareförbund, Upplysningscentralen och Åhléns har beretts tillfälle att yttra sig men har inte inkommit med något yttrande.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2017-02-15

Närvarande: F.d. justitieråden Severin Blomstrand och Annika Brickman samt justitierådet Anita Saldén Enérus.

Grovt fordringsbedrägeri och andra förmögenhetsbrott

Enligt en lagrådsremiss den 2 februari 2017 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i terrängkörningslagen (1975:1313),
3. lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Stefan Jansson.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

8 kap. 10 §

I paragrafen, som motsvarar nuvarande 10 och 10 a §§, finns bestämmelser om olovlig energiavledning. Vad som straffbeläggs är olovlig ”avledning” av elektrisk kraft och värmeenergi. Enligt paragrafens andra stycke döms för grov olovlig energiavledning, om brottet är grovt. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas bl.a. om gärningen har varit av särskilt farlig art. Som exempel på en sådan gärning nämns i författningskommentaren åtgärden att ta bort eller manipulera mätutrustning.

Att ta bort eller manipulera en mätare kan inte gärna omfattas av straffbestämmelsen, om inte åtgärden vidtas i samband med att energi avleds. Saken bör klargöras under den fortsatta beredningen.

10 kap. 4 §

Genom paragrafen straffbeläggs olovligt förfogande. I ett nytt andra stycke införs en grov svårhetsgrad av brottet, grovt olovligt förfogande, med en straffskala från fängelse sex månader till fängelse fyra år. Samtidigt ändras första stycket så att maximistraffet för olovligt förfogande av normalgraden sänks från fängelse två år till fängelse ett år. Skälet till denna ändring är att man vill undvika en alltför stor överlappning mellan straffskalorna för normalgradsbrottet och den nya grova svårhetsgraden.

Det framgår inte i remissen varför det har lagts så stor vikt vid överlappningsproblemet vid just detta brott, jfr 8 kap. 7 § (tillgrepp av fortskaffningsmedel) och 9 kap. 5 § (ocker).

Övriga lagförslag

Prop. 2016/17:131

Bilaga 4

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 mars 2017

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Y Johansson, M Johansson, Baylan, Bucht, Hultqvist, Andersson, Hellmark Knutsson, Ygeman, A Johansson, Bolund, Bah Kuhnke, Strandhäll, Shekarabi, Fridolin, Wikström, Eriksson, Linde, Skog, Ekström

Föredragande: statsrådet M Johansson

Regeringen beslutar proposition 2016/17:131 Grovt fordringsbedrägeri och andra förmögenhetsbrott.